

2014•2015
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De vergoeding van zuivere economische schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht

Promotor :
Prof. dr. Ilse SAMOY

Leila Harti

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2014•2015
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De vergoeding van zuivere economische schade in het
buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht

Promotor :
Prof. dr. Ilse SAMOY

Leila Harti

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

Samenvatting

Deze masterproef handelt over het concept dat wordt aangeduid met de term "zuivere economische schade". Zuivere economische schade is een concept waarmee men in België nog niet vertrouwd is, hetgeen ook verklaart waarom er geen algemeen aanvaarde definitie over bestaat. Over het algemeen kan wel gesteld worden dat het gaat over economische schade dat niet voortvloeit uit schade aan de zaak of schade aan de persoon.

In het eerste deel van deze masterproef wordt dan ook het begrippenkader met betrekking tot zuivere economische schade uitgeklaard, waarna geconcludeerd wordt met een eigen pragmatische werkdefinitie. Ook worden in dit eerste deel de verschillende betekenissen van zuivere economische schade beschreven, die telkens aan de hand van voorbeelden worden geïllustreerd.

In het tweede gedeelte wordt er een beschrijving gegeven van de vergoeding van zuivere economische schade in de verschillende regimes, waarbij Duitsland en Nederland als de rechtsvergelijkende landen fungeren. Vervolgens wordt ook de argumentatie betreffende de vergoeding van zuivere economische schade uiteengezet vanuit juridisch, filosofisch en historisch standpunt.

In het derde gedeelte wordt het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht toegepast op zuivere economische schade. De voorwaarden van fout, schade en oorzakelijk verband uit art. 1382-1383 BW worden aldus uiteengezet met betrekking tot zuivere economische schade. Er wordt eveneens onderzocht hoe de jurisprudentie deze voorwaarden precies aanwendt met betrekking tot dit fenomeen. De vergoedbaarheid van zuivere economische schade wordt namelijk in de praktijk anders aangewend dan waar de theorie blijk van geeft. Daarnaast wordt er ook even stilgestaan bij de begroting van zuivere economische schade en de bewijsproblemen die hiermee gepaard gaan.

Tot slot worden er een aantal voorstellen tot verbetering gesuggereerd om het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht toe te snijden op het onderzocht concept. Hierbij wordt er vooral inspiratie gehaald uit het modernere Nederlands buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.

Dankwoord

Om officieel als jurist beschouwd te kunnen worden, diende ik nog één belangrijk onderdeel tot een goed einde te brengen, met name deze masterscriptie. Na talrijke uren in verschillende bibliotheken te hebben vertoefd en de vele bronnen meermaals te hebben bestudeerd, kwam ik uiteindelijk tot dit geheel. Het onderwerp 'vergoeding van zuivere economische schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht' heeft me naarmate ik me er meer in verdiepte, meer en meer weten te boeien.

Een dergelijk werk is echter mede het resultaat van de inzet van andere personen die ik bijgevolg heel dankbaar ben. Met dit kort voorwoord wens ik dan ook mijn dank te betuigen aan enkele mensen die mij hebben bijgestaan en geholpen in het schrijven van deze masterscriptie. Zonder hun begeleiding en hulp zou dit werkstuk nooit tot de huidige vorm verwezenlijkt zijn.

Ik wens in de eerste plaats mijn promotor, Prof. Dr. Ilse Samoy, met nadruk te bedanken voor de voortreffelijke academische ondersteuning bij het tot stand komen van deze masterscriptie. De juiste bijsturing en de persoonlijke feedback hebben mij zeer goed op weg geholpen.

Daarnaast wil ik mijn oprechte dankbaarheid uiten aan mevrouw Dorien Vervoort, die voor mij evenzeer een grote steun heeft betekend in het tot stand brengen van deze masterscriptie. Ik ben mevrouw Vervoort dankbaar voor de tijd die zij besteed heeft aan de evaluatie van dit proefschrift en het voorzien van feedback.

Daarenboven wens ik mijn lieve mama en mijn broer Hamid te bedanken die mij gedurende heel deze academische opleiding de nodige morele steun hebben verschaft.

Ook wil ik mijn dankbaarheid betuigen aan enkele vrienden, in het bijzonder Siham en Mariam, die tijd en energie hebben gevonden om mij te helpen bij het nalezen van deze masterscriptie en de tekstverwerking.

Tot slot gaat mijn dank uit naar Joanna, waarmee ik mijn studieloopbaan heb doorgebracht. Zij was steeds een luisterend oor en liet mij nooit toe de moed te laten zaken.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Dankwoord	3
Inleiding	7
Probleemstelling.....	7
Het onderzoeksopzet.....	8
Onderzoeksvragen.....	9
De onderzoeksmethode	10
DEEL I: Begrippenkader met betrekking tot “zuivere economische schade”	13
1.1 Begrip: zuivere economische schade	13
1.1.1. Situering van ‘zuivere economische schade’	13
1.1.2. Algemeen: economische schade	14
1.1.3 Zuivere economische schade: definitie	15
1.1.4 Onderscheid zuivere economische schade en <i>consequential economic loss</i>	16
1.1.5 (niet-) opzettelijke zuivere economische schade	18
1.1.6 Conclusie.....	18
1.2 Classificatie van standaardcasussen.....	19
1.2.1 Schade door weerkaatsing.....	19
1.2.2 Schadeverschuiving	20
1.2.3 Ontoegankelijkheid van openbare markten, doorgangen voor transport en openbare infrastructuur.....	21
1.2.4 Vertrouwen op gebrekkige gegevens, advies of professionele diensten	21
DEEL II: Vergoeding van zuivere economische schade	23
2.1 Algemeen: De verschillende regimes	23
2.1.1 Liberaal regime: België	23
2.1.2 Conservatief regime: Duitsland	24
2.1.3 Pragmatisch regime: Nederland	26
2.2 Argumentatie m.b.t. vergoeding van zuivere economische schade	28
2.2.1 Juridische argumentatie	28
2.2.2 Filosofische argumentatie	33
2.2.3 Historische argumentatie	33
2.3 Conclusie.....	34
DEEL III: Toepassing aansprakelijkheidsrecht m.b.t. zuivere economische schade	35
3.1 Algemeen.....	35
3.2 Samenloop van aansprakelijkheid	36
3.3 Toepassing voorwaarden van aansprakelijkheidsrecht op zuivere economische schade	38
3.3.1 De Fout	38
3.3.1.1 Buitencontractueel foutbegrip.....	38
3.3.1.2 De theorie van de relatieve onrechtmatigheid	38
3.3.2 De schade	43
3.3.2.1 Het schadebegrip.....	43
3.3.2.2 Ontvankelijkheidsvoorwaarden	44
1° Krenking van een belang	44
2° Krenking van een <i>rechtmatig</i> belang.....	44
3.3.2.3 Gegrondevoorwaarden	45
1° Zekere schade	45
a) De schade moet vaststaan.....	45

b) Verlies van een kans-leer	46
2° Persoonlijke schade	46
3.3.3 Het oorzakelijk verband	49
3.3.3.1 <i>Conditio sine qua non</i> - test	49
3.3.3.2 De equivalentieleer	49
3.3.3.3 Doorbreking van causaal verband door zelfstandige juridische oorzaak	51
3.3 Begroting van zuivere economische schade	52
3.3.1. Integrale schadevergoeding	52
3.3.2. Begroting <i>ex aequo et bono</i>	54
3.4 Conclusie	56
Deel IV: Suggesties tot verbetering	57
4.1 Nood aan <i>a priori</i> -beperkingen	57
4.1.1 Niveau van fout: relativiteitsvereiste	57
4.1.2 Niveau van oorzakelijk verband: leer van redelijke toerekening	58
4.1.3 Matigingsrecht van de rechter	60
4.1.4 Limitering door wetgever	60
4.1.5 Schadebeperkingsplicht	61
4.2 Nood aan structuur bij schadebegroting	62
4.2.1 Wettelijke forfaits	62
4.2.2 Recht op winstafoming	62
4.2.3 Uitbreiding Indicatieve tabel	63
Besluit	65
Bibliografie	67

Inleiding

Probleemstelling

1. Economische schade kan men zien als de economische waarde die men heeft gemist, die men is ontgaan. Men kan het ook plaatsen onder de noemers omzetschade, gederfde winst en inkomensschade.¹ Dit maakt dat economische schade als iets zeer ruim kan worden beschouwd en in meerdere contexten kan worden geplaatst. In dit onderzoek wordt er verder ingegaan op *zuivere* economische schade. Dit kan kort gevat worden beschreven als 'de economische schade die niet het gevolg is van personenschade of zaakschade'. Andere benamingen voor dit fenomeen zijn: "*pure economic loss*"², "*reine Vermögensschaden*", "*(pure) financial loss*", "*prejudice commercial*", "*les prejudices économiques*"³, "*dommage économique pur*", "*zuivere vermogensschade*"⁴, "*free-standing economic loss*"⁵, "*pure economic interests*"⁶, "*dommage purement financier*".⁷).

2. Om een beter beeld te vormen over wat zuivere economische schade precies inhoudt, zal dit geschetst worden aan de hand van twee voorbeeldcasussen. Een eerste voorbeeld betreft het volgende: Een persoon, een eigenaar, werft een aannemer aan om een huis te laten bouwen en huurt ook een architect in die het werftoezicht op zich neemt. De architect komt tekort aan zijn toezichtstaak, waardoor de aannemer hetzelfde werk voor een tweede keer dient over te doen. Stel dat de eigenaar niet moet instaan voor bijkomende werkzaamheden, kan de aannemer als gevolg van dit verlies dan een vordering instellen tegen de architect?

Een tweede illustratie luidt als volgt: Een man is zwaar verongelukt, waardoor hij gedurende drie maanden zijn huis niet buiten kan. Hij is onbekwaam om voor zichzelf te zorgen. Zijn echtgenote, die een klein winkeltje uitbaat, heeft geen andere mogelijkheid dan het winkeltje gedurende deze periode te sluiten, aangezien ze voor haar echtgenoot moet zorgen. Kan ze een vordering instellen tegen de dader van het ongeluk voor het verlies van inkomen gedurende die drie maanden?

In beide gevallen is er sprake van zuivere economische schade.

3. Het is een soort van restcategorie of derde categorie van schade, waarvan een nadere omschrijving doorheen dit onderzoek zal volgen. In heel Europa is er reeds veel discussie geweest omtrent een

¹ F. LEFÈVRE, "Les actions en responsabilité pour infraction au droit de la concurrence. Questions actuelles et perspectives d'évolutions futures", *RCB* 2009, 16; X.TATON, "Quelle méthode pour l'évaluation concrète du dommage économique? L'exemple des infractions au droit de la concurrence", *TBH*, 2013, 1050-1056; H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 68; A.F.J. JACOBS, *Praktijkboek verdragingschade in de bouw*, Hoofddorp, IBR, 2013, 79.

² J. M. VAN DUNNÉ, "Liability for Pure Economic Loss: Rule or Exception? A Comparatist's View of the Civil Law - Common Law Split on Compensation of Non-physical Damage in Tort Law", *European Review of Private Law* 1999, 398.

³ J.H.HERBOTS, "De saga van de doorgekapt elektrische kabels: zuivere vermogensschade rechtsvergelijkend bekeken", *Jura Falc.* 1983-84, 451.

⁴ P.GILIKER, "Revisiting pure economic loss: lessons to be learnt from the Supreme Court of Canada?", *Legal Studies* 2006, 3; H. BERNSTEIN, "Civil Liability for Pure Economic Loss Under American Tort Law", *The American Journal Of Comparative Law Supplement* 1998, 112; J. M. VAN DUNNÉ, "Liability for Pure Economic Loss: Rule or Exception? A Comparatist's View of the Civil Law - Common Law Split on Compensation of Non-physical Damage in Tort Law", *European Review of Private Law* 1999, 398.

⁵ E. SILVERSTEIN, "On Recovery in Tort for Pure Economic Loss", *University of Michigan Journal Law* 1999, 403.

⁶ W.H. VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H. VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 2.

⁷ J.F. GERKENS, "Pure economic loss en droit belge", *Rapports belges au Congrès de l'Académie Internationale de Droit comparé à Utrecht* 2006, 281.

definiëring van dit begrip en naar de wijze van begroting hiervan. Afzonderlijk van ieder rechtsstelsel, wordt hieraan een andere invulling gegeven. In België wordt dit begrip als zodanig niet erkend. Zuivere economische schade wordt vooral erkend in Duitsland en de landen met een *common law*-systeem. Er bestaat aldus geen universeel aanvaarde definitie van dit begrip. In dit onderzoek gaan we ons richten op hoe het begrip in het Belgisch aansprakelijkheidsrecht wordt behandeld. De meest eenvoudige verklaring voor het feit dat er nog geen universeel aanvaarde definitie is voor 'zuivere economische schade' is dat een heel aantal rechtssystemen het juridisch fenomeen niet erkennen en het niet onderscheiden als een autonome vorm van schade.⁸ Dit maakt dan weer dat er eerst een duidelijke afbakening nodig is van het begrip, alvorens een concrete toepassing van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht mogelijk is met daarop vervolgens een toegepaste schadebegroting.

4. Bovendien beschikken we in België niet over een gemoderniseerd aansprakelijkheidsrecht, hetgeen vaak in gevallen van zuivere economische schade wel wenselijk blijkt. Zuivere economische schade kan namelijk aanleiding geven tot een overvloed van schadeclaims. Hoe kan het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, dat zeer ruim wordt omschreven en eerder slachtoffervriendelijk van karakter is, een oplossing bieden voor dit probleem? Dit juridisch probleem zal dan ook de rode draad vormen doorheen het onderzoek.

Het onderzoeksoptzet

5. Het onderzoeksoptzet is het voeren van een onderzoek naar de precieze betekenis en draagwijdte van zuivere economische schade. Aangezien er, zoals reeds werd gezegd, geen universeel aanvaarde definitie bestaat over dit concept, en het in heel wat rechtssystemen zelfs niet wordt erkend als een aparte soort schade, zal getracht worden om tot een eigen definitie te komen, dewelke dan ook doorheen dit onderzoek zal gebruikt worden om andere concepten uit te klaren die hiermee verband houden. Ondanks het feit dat de inhoud van het begrip als zodanig altijd heeft bestaan en op zich dus niet onbekend is, bestaan er in de Belgische rechtsleer zo goed als geen handboeken die gewijd zijn aan dit onderwerp, waardoor dus een nader onderzoek over dit concept zeer wenselijk is.

6. Het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsregime, ook wel de foutaansprakelijkheid genoemd (aangezien buiten een materiële handeling, ook een fout vereist is⁹), zit vervat in art. 1382-1383 van het Burgerlijk Wetboek en stelt dat: *'Elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, verplicht degene door wiens schuld de schade is ontstaan, deze te vergoeden en ieder is aansprakelijk niet alleen voor de schade welke hij door zijn daad, maar ook voor die welke hij door zijn nalatigheid of door zijn onvoorzichtigheid heeft veroorzaakt.'*

Men gaat hier aldus uit van een onrechtmatige daad. Om van buitencontractuele aansprakelijkheid te kunnen spreken, is het vereist dat de voorwaarden worden vervuld. Zo dient er ten eerste sprake te zijn van een fout uitgaande van de schadeverwekker. Vervolgens dient er ook sprake te zijn van schade. Ten slotte dient er ook een oorzakelijk verband te zijn tussen de fout en de (zuivere economische) schade. De

⁸ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The notion of pure economic loss and its setting" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 4.

⁹Cass. 9 januari 1970, *Arr. Cass.*1970, 394; VANDENBERGHE, H., BAUDONCQ, F., GUFFENS, V., en VIAENE, T., "Recente ontwikkelingen bij foutaansprakelijkheid", in H. COUSY (ed.), *Aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht*, Themis-school, Brugge, die Keure, 2005, 45; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 121; B. WEYTS, *Fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 115; Vred. Aarschot 21 december 2004, *RW* 2007-08, 1467.

vraag is of de artikelen 1382-1383 BW voldoende afgelijnd zijn om te voorzien in een juiste vergoeding van zuivere economische schade. Zijn deze artikelen niet te algemeen geformuleerd? Dient er niet een soort van categorisering te zijn? Moet het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht worden voorzien van meer bepalingen, waardoor er tegemoet wordt gekomen aan een te vage regeling? Kortom, is het huidige buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht met zijn beperkte bewoordingen bestendig tegen het te onderzoeken concept?

7. Conform de artikelen 1382-1383 BW is hij die een ander schade berokkent door zijn fout, verplicht om de schade volledig te vergoeden.¹⁰ Ik zal dan ook nagaan hoe de zuivere economische schade wordt begroot. Bij buitencontractuele aansprakelijkheid geldt dat de rechter de schade *ex aequo et bono* kan begroten in geval er geen juiste begroting mogelijk is¹¹ (door bv. de schadeomvang die moeilijk te bewijzen valt), maar in principe dient de schadebegroting *in concreto* te gebeuren waarbij er rekening wordt gehouden met alle omstandigheden eigen aan de benadeelde¹². Ook geldt dat de benadeelde zo goed als mogelijk in de toestand wordt teruggebracht, waarin deze zich zou hebben bevonden indien de onrechtmatige daad niet zou hebben plaatsgehad¹³. In dit onderzoek ga ik trachten om verschillende aanknopingspunten voor de begroting van de zuivere economische schade uit te klaren, aangezien de bewijsvorming rond zuivere economische schade geen simpele kwestie blijkt. Ook is de vraag of deze schadepost al dan niet op dezelfde manier bescherming geniet als de personenschade of zaakschade wat de vergoeding betreft. Bestaat er in het Belgisch recht een soort van hiërarchie, al dan niet verdoken, op vlak van vergoeding?

Onderzoeksvragen

8. De eerste onderzoeksvraag die behandeld wordt is van beschrijvende aard. Ik zal hierin onderzoeken hoe zuivere economische schade nu precies wordt vergoed in het actuele buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht. Hierbij zal ik mij verdiepen in het concept "zuivere economische schade" en onderzoeken welke inhoud hieraan wordt gegeven. Ook zal ik onderzoeken hoe de voorwaarden van art. 1382-1383 BW worden toegepast met betrekking tot zuivere economische schade. Ten slotte zal ik hier ook de vraag naar hoe zuivere economische schade wordt begroot, proberen op te lossen.

Bij wijze van een korte conclusie van het beschrijvend gedeelte, zal ik trachten een evaluatie te maken van hoe de situatie er momenteel uitziet. Meer bepaald, zal ik vaststellen hoe zuivere economische

¹⁰ Cass. 13 september 2000, *Arr. Cass.* 2000, 1346 noot J. SPREUTELS; Cass. 21 december 2001, *Arr. Cass.* 2001, 2283; H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 219; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 665 e.v.; W. VAN GERVEN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 456; B. WEYTS, *Fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 115; Cass. 13 april 1995, *Arr. Cass.* 1995, 423.

¹¹ Cass. 8 februari 1979, *Arr. Cass.* 1978-79, 675; B. WEYTS, "Bewijsproblemen bij de begroting van economische schade" (noot onder Antwerpen 5 september 2012), *TBBR* 2014, 268; H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 225; P. VAN OMMESLAGHE, *Droit des obligations*, II, Brussel, Bruylant, 2010, 1507; N. ESTIENNE en D. DE CALLATAÏ, *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007. Volume 2 : Le dommage*, Brussel, Larcier, 2009, 68.

¹² E. DIRIX, "Abstracte en concrete schade", *RW* 2000-01, 1329; J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMS, *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1984, 173; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 690-691; J. RONSE, *Aanspraak op schadeloosstelling uit onrechtmatige daad*, Brussel, Larcier, 1954, 38.

¹³ K. MARCHAND en S. VEREECKEN, *Actualia- Gerechtig recht*, Gent, De Boeck & Larcier, 2008, 3; Cass. 13 april 1995, *Arr. Cass.* 1995, 423; P. VAN OMMESLAGHE, "Les obligations" in DE PAGE, *Traité de droit civil belge*, II, Brussel, Bruylant, 2013, 1543; X. TATON, "Quelle méthode pour l'évaluation concrète du dommage économique? L'exemple des infractions au droit de la concurrence.", *TBH* 2013, 1051.

schade nu precies wordt vergoed in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en of deze de juiste oplossingen biedt voor de vergoeding hiervan.

9. De laatste onderzoeksvraag betreft er één van normatieve aard, waarbij ik eventuele suggesties zal formuleren voor de toekomst. Deze luidt als volgt: Is het actuele buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht vatbaar voor verbeteringen met het oog op de vergoeding van zuivere economische schade?

De onderzoeksmethode

10. Voor dit onderzoek zullen de kenmerkende juridische bronnen worden aangewend, zijnde de rechtspraak, rechtsleer en wetgeving. Ik zal aldus een klassieke bronnenstudie hanteren. Hierbij zal ik wat de verwijzing naar de rechtspraak betreft, de vindplaatsen van de jurisprudentie niet exhaustief opsommen.

11. Om het Belgisch schadebegrip te kunnen definiëren, zal ik mij wenden tot de rechtsleer en de rechtspraak die hier verband mee houden, aangezien een wettelijke definitie ontbreekt. Hierbij zal ik mij beroepen op de rechtsleer die toegespitst is op het algemeen buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en meer bepaald op de schade en schadeloosstelling. Om mij vervolgens te verdiepen in het concept zuivere economische schade, zal "*Pure economic loss in Europe*" van BUSSANI en PALMER het basisboek vormen doorheen mijn onderzoek. Ik ga evenwel ook actuele rechtsleer, zoals artikels uit juridische tijdschriften en rechtspraak hanteren voor eventuele verduidelijking.

12. Om de toepassing van de voorwaarden van artikel 1382 BW met betrekking tot zuivere economische schade te maken, ga ik eerst de voorwaarden beschrijven (fout, schade en oorzakelijk verband) om zo tot een conclusie te komen over de toepassing. Ook hier zal ik gebruik maken van de rechtsleer over buitencontractuele aansprakelijkheid.

13. Om een antwoord te bieden op hoe zuivere economische schade wordt begroot, zal ik een studie doen naar de primaire bronnen. Hierbij zal ik de rechtsleer, maar vooral de rechtspraak hanteren om een analyse te maken van concrete gevallen, omdat dit vaak een feitenkwestie blijkt waarbij de feitenrechter niet over een bepaalde leidraad beschikt om tot een schadebegroting te komen.

14. Om tot een conclusie te komen of het actuele buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht de juiste oplossingen voor de vergoeding van zuivere economische schade biedt, zal er een evaluatie gemaakt worden van de huidige situatie. Meer bepaald zal ik vaststellen in welke mate en in welke gevallen men een vergoeding verleent en als deze dan wordt vergoed, hoe de begroting verloopt in geval er aansprakelijkheid optreedt.

15. Suggesties tot verbetering van het Belgische systeem kunnen er komen door enerzijds de evaluatie van het huidige systeem. Anderzijds kan een externe rechtsvergelijking ertoe leiden dat er andere inzichten worden verworven uit rechtsstelsels die als voorbeeld kunnen dienen voor het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.

16. Een externe rechtsvergelijking (in dit geval een functionele rechtsvergelijking) omtrent dit onderwerp lijkt me zeer relevant gezien het feit dat zuivere economische schade een fenomeen is waarover veel discussie bestaat in de Europese juridische wereld. Doordat er in België omtrent dit onderwerp nog niet

veel geschreven is, is het nuttig om een onderzoek te doen naar hoe zuivere economische schade elders wordt vergoed en hoe men daar dit fenomeen beschrijft. Het is opmerkelijk dat in sommige rechtsstelsels vergoeding van zuivere economische schade geen probleem vormt en in andere rechtsstelsels weer wel. Om die reden heb ik geopteerd om landen uit verschillende rechtsstelsels te bespreken. Er zijn omtrent dit onderwerp drie grote te onderscheiden regimes met elk een verschillend standpunt. Zo bestaat er het liberaal regime, het conservatief regime en ten slotte het pragmatisch regime. België resulteert onder het liberaal regime. Onder het conservatief regime heb ik geopteerd voor Duitsland, hoewel er meerdere landen onder dat regime vallen. Maar omwille van linguïstische redenen en de beschikbaarheid van bronnen leek deze keuze mij evident. Wat het pragmatisch regime betreft, is mijn keuze gevallen op Nederland. De keuze voor Nederland is ingegeven door het feit dat men daar een redelijk actueel Burgerlijk Wetboek heeft (1992) en een moderner buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, waaraan ons Belgisch aansprakelijkheidsrecht een voorbeeld zou kunnen nemen. Uiteraard spelen ook hier de taal en de beschikbaarheid van de bronnen een grote rol. Ik ga mij in mijn studie echter niet focussen op de gelijkenissen en verschilpunten tussen de verschillende rechtsstelsels, aangezien deze al bekend zijn, maar eerder onderzoeken in welke mate deze verschilpunten met de andere rechtsstelsels een bijdrage zouden kunnen vormen voor het Belgisch systeem. Bovendien zal ik de rechtsvergelijking integraal in mijn onderzoek verwerken, daar waar dit tot enige relevantie blijkt.

17. Aangezien dit onderzoek zich gaat toespitsen op het aspect waar net de moeilijkheid zit van de vergoedbaarheid van zuivere economische schade, is het vanzelfsprekend dat hier geopteerd wordt voor zuivere economische schade dat niet opzettelijk werd toegebracht. Het domein van de nalatigheid vormt aldus het uitgangspunt.

DEEL I: Begrippenkader met betrekking tot "zuivere economische schade"

1.1 Begrip: zuivere economische schade

1.1.1. Situering van 'zuivere economische schade'

18. In het Belgisch aansprakelijkheidsrecht wordt er een onderverdeling gemaakt tussen verschillende soorten schade. De "*summa divisio*" die wordt gemaakt, is het onderscheid tussen persoonsschade en zaakschade. Personenschade kan omschreven worden als de morele en materiële schade die het gevolg is van een aantasting van de lichamelijke integriteit en dus m.a.w. het gevolg is van de aantasting van de fysieke integriteit.¹⁴ Zaakschade omvat alle schade die wordt berokkend aan zaken.¹⁵ Het opmerkelijke is dat de categorie van 'zuivere economische schade' in deze hoofdingeling wordt weggelaten. Deze categorie van schade behoort noch tot personenschade noch tot zaakschade en dus zou er een derde categorie van schade moeten zijn, waaronder deze kan worden ingedeeld. Bijgevolg is de traditionele opsplitsing tussen zaakschade en persoonsschade toch geen weerspiegeling van de realiteit.

19. Een tweede fundamentele indeling van het schadebegrip, die de eerste volledig doorkruist, betreft het onderscheid tussen materiële en morele, of anders uitgedrukt respectievelijk patrimoniale en extrapatrimoniale schade¹⁶. Van extrapatrimoniale schade is er sprake wanneer de benadeelde verdriet of pijn heeft of zijn psychisch welbehagen om andere redenen vermindert.¹⁷ Patrimoniale schade daarentegen is de schade die ontstaat indien een bepaalde onrechtmatige daad het vermogen van de benadeelde aantast.¹⁸ Zoals het woord zelf reeds doet vermoeden, heeft de extrapatrimoniale schade geen enkele weerslag op het vermogen van het slachtoffer.¹⁹ Extrapatrimoniale schade is dus niet-

¹⁴ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 658; D. SIMOENS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling in Beginselen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 58; E. DIRIX, *Het begrip schade in Aansprakelijkheid III*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1998, 17; H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 68-70.

¹⁵ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 658; D. SIMOENS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling in Beginselen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 58; E. DIRIX, *Het begrip schade in Aansprakelijkheid III*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1998, 17; H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 68-70.

¹⁶ D. SIMOENS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling in Beginselen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 59; Pol. Leuven 21 mei 2008, *T.Verz.* 2009, 186, noot P. GRAULUS; Pol. Brugge 30 september 2008, *TGR-TWVR* 2009, 166; R. KRUIHOF, "De vergoeding van extra-patrimoniale schade bij inbreuk op andermans lichamelijke integriteit", *De Verz.* 1985, 352.

¹⁷ L. SAVEUR, "La prise en charge du besoin d'indemnisation résultant de la naissance d'un enfant atteint d'un handicap congénital non décelé - État actuel du droit français et du droit belge", *Rev.dr.Ulg* 2011, 485; W. VAN GERVEN en S. COVEMAEKER, *Verbindenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 465; R. DE CORTE en B. DE GROOTE, *Handboek civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 641.

¹⁸ H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 62; J. RONSE, *Schade en schadeloosstelling (onrechtmatige daad)* in *APR*, Brussel, Larcier, 1957, 81.

¹⁹ D. SIMOENS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling in Beginselen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 59-60; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 659.

economische schade en dus behoort zuivere economische schade automatisch tot de patrimoniale schade.²⁰

RONSE is van mening dat onstoffelijke schade en extrapatrimoniale schade niet als synoniemen kunnen worden beschouwd. Onstoffelijke schade heeft een ruimere draagwijdte aangezien hier eveneens schade die wel het vermogen (economische schade) aantast mee bedoeld kan worden.²¹ Het begrip immateriële schade, dat overigens vaak ook onstoffelijke schade wordt genoemd, wordt door HAUFERLIN geschikter geacht om de patrimoniale schade aan te duiden die geen schade aan goederen betreft. Bijgevolg duidt dit dus op wat men verstaat onder 'zuivere economische schade'.²²

1.1.2. Algemeen: economische schade

20. Alvorens er verder wordt ingegaan op het begrip *zuivere* economische schade, kan het toch tot enige nut dienen om eerst een omschrijving te geven van economische schade in zijn algemeenheid. Opmerkelijk is dat economische schade op zich heel ruim valt te omschrijven en een enorm groot toepassingsgebied kent waarbij er verschillende oorzaken te onderscheiden zijn die de aanleiding kunnen geven tot dergelijke schade. Zo kan het zijn dat letselschade en zaakschade op zich aanleiding kunnen geven tot economische schade. Dit is echter niet wat men met *zuivere* economische schade bedoelt.

Zoals reeds eerder vermeld, kan men economische schade zien als vermogensschade of als een soort van inkomensverlies, winstderving of gederfde omzet. Het kan beschouwd worden als een financieel verlies ten nadele van een natuurlijke persoon of rechtspersoon door verschillende oorzaken, waaronder letselschade, zaakschade en alle andere schade inbegrepen zijn. Economische schade is dus hetgeen wat een natuurlijke persoon of rechtspersoon aan inkomen verliest of ingeval aan deze de mogelijkheid om bepaalde winsten te verkrijgen wordt ontnomen. In het zesde boekdeel – 2:201(a) van de DCFR²³ wordt economisch verlies beschouwd als '*het verlies van inkomen of winst, gemaakte kosten en waardevermindering van eigendom*'.²⁴

21. Men kan economische schade enerzijds in de publieke sfeer terug vinden. Een voorbeeld is de NMBS, een overheidsbedrijf, dat door fout van een derde vertraging van treinen oploopt en omwegen moet volgen, hetgeen aldus financieel verlies als gevolg heeft. Anderzijds kan men economische schade ook aantreffen in de particuliere sector bij bv. een te late of verkeerde levering tussen handelaars, waarbij men in de tussentijd al winsten had kunnen verwerven. In de arbeidssector spreekt men van 'inkomensschade uit arbeidsongeschiktheid'. Dit is de schade die wordt geleden door het gehele of gedeeltelijke verlies, veroorzaakt door een arbeidsongeschiktheid, van een inkomen dat uit een beroepsuitoefening werd gehaald, ongeacht de aard van het beroep (uitgeoefend in ondergeschikt verband, in de private of in de overheidssector, als zelfstandige,...).²⁵ In het geval van arbeidsongeschiktheid is er dus sprake van schade die het gevolg is van 'schade aan de persoon' zijnde

²⁰ R. ANDRÉ, *La réparation du préjudice corporel*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 239.

²¹ J. RONSE, *Schade en schadeloosstelling (onrechtmatige daad)* in *APR*, Brussel, Larcier, 1957, 434.

²² J.M. HAUFERLIN, *Les dommages immatériels* in *Les assurances de l'entreprise*, Brussel, Bruylant, 1988, 161; H. COUSY, "Over aansprakelijkheidsrecht en verzekering: living together apart?" in H. COUSY, E. DIRIX, S. STIJNS en J. STYUCK (eds.), *Liber amicorum Walter van Gerven*, Deurne, Kluwer, 2000, 213.

²³ http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfir_outline_edition_en.pdf

²⁴ L. CORNELIS, "Onrechtmatige daden in De Codex Faliekante Redelijkheid (DCFR)"

in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 38.

²⁵ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 699-700; R. DILLEMANS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 127; S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 35.

personenschade. De personen die binnen hetzelfde huishouden afhankelijk zijn van de persoon die de personenschade heeft ondergaan, ondervinden op hun beurt dan wel weer zuivere economische schade aangezien het hier verschillende patrimonía betreft.

1.1.3 Zuivere economische schade: definitie

22. Zoals reeds eerder vermeld, is er geen overeenstemming over wat 'zuivere economische schade' exact inhoudt, zowel op nationaal als op internationaal niveau. Dit komt onder andere door het feit dat er geen uniforme benadering is van dit concept, ondanks het feit dat er heel wat situaties in de praktijk voorkomen die onder dit concept resulteren. Daarenboven wordt dit concept in een aantal rechtsstelsels niet erkend. Heel wat rechtsgeleerden hebben toch een poging gewaagd om tot een bepaalde definitie te komen.

23. In eerste instantie wordt er door een aantal auteurs een onderscheid gemaakt in de wijze van benadering.²⁶ De schadegeoriënteerde benadering wordt tegenover de belangengeoriënteerde benadering geplaatst. De schadegeoriënteerde benadering²⁷ beschrijft zuivere economische schade als schade die zich onafhankelijk van dood, letselschade of zaakschade voordoet. De belangengeoriënteerde benadering²⁸ daarentegen vertrekt vanuit een ander perspectief, meer bepaald vanuit het beschermde belang. Deze benadering stelt namelijk dat zuivere economische schade zich voordoet indien er geen sprake is van een inbreuk op een wettelijk beschermd recht of belang. Hierbij geldt voor beide benaderingen dat indien er fysieke schade optreedt, deze niet wordt geleden door de eisende partij, maar door een derde. De eisende partij mag dus niet het direct slachtoffer zijn.²⁹ De Belgische juristen die gepoogd hebben om een definitie te formuleren, volgen de schadegeoriënteerde benadering.³⁰

24. Wat kenmerkend is voor de meeste definities, van zowel de Belgische als de buitenlandse juristen, is het feit dat zuivere economische schade altijd in contrast wordt geplaatst met schade die voortvloeit uit overlijden, letsel of schade aan tastbare zaken (*consequential economic loss*)³¹. Dit vormt net de essentie van wat *zuivere* economische schade inhoudt, aangezien economische schade *as such* (*consequential economic loss*) wel kan voortvloeien uit bijvoorbeeld letselschade. Het voorbeeld bij uitstek van

²⁶ C. VON BAR, *Gemeineuropäisches Deliktsrecht – Band II: Schaden und Schadensersatz, Haftung für und ohne eigenes Fehlverhalten, Kausalität und Verteidigungsgründe*, In Leinen, München, 1999, 27.

²⁷ B. FELDTHUSEN, *Economic Negligence: The Recovery of Pure Economic Loss 1*, Scarborough, Carswell, 2000, 3; R. ROSCETTI, "Necessity or Nuisance? A Comparative Review of the Approach towards the Recovery of Pure Economic Loss in English Law with that of French Law", *Manchester Student Law Review* 2012, 62; <http://ectil.org/ectil/Projects/Completed-Projects/Pure-economic-loss.asp> (consultatie: 7 september 2014)

²⁸ H. HONSELL, "Der Ersatz reiner Vermögensschäden in Rechtsgeschichte und Rechtsvergleichung", *Festschrift* 2001, 483; I. GILEAD, "Non-Consensual Liability of a Contracting Party: Contract, Negligence, Both or In-Between?" *Theoretical Inq* 2006, 513.

²⁹ H. KOZIOL, "Recovery for Economic Loss in the European Union", *Arizona Law Review* 2006, 872; W.H. VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H. VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 5.

³⁰ J.P.B. DE MOT, *Pure Economic Loss*, paper Universiteit Gent, 2009 www.ssrn.com; B. WEYTS, "Economische schade", *TBH* 2013, 1014; I. SAMOY, "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1040; K. LAVEYT, "Foutieve informatie en zuivere vermogensschade: een rechtsvergelijkend onderzoek", *RW* 2005-06, 1321; J.F. GERKENS, "Pure economic loss en droit belge", *Rapports belges au Congrès de l'Académie Internationale de Droit comparé à Utrecht* 2006, 281-298; J.H. HERBOTS, "De saga van de doorgeslagen elektriciteitskabels: zuivere vermogensschade rechtsvergelijkend bekeken", *Jura Falc.* 1983-84, 451.

³¹ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The notion of pure economic loss and its setting" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 5; H. BERNSTEIN, "Civil Liability for Pure Economic Loss Under American Tort Law", *The American Journal Of Comparative Law Supplement* 1998, 112; P. BENSON, "The problem with pure economic loss", *South Carolina Law Review* 2009, 823; L.M. HENDERSON, *Conceptualizing Pure Economic Loss in the European Union: An observation of liability law in the Member States and the European Union*, paper Vrije Universiteit Amsterdam, 2009, www.ssrn.com; J. M. VAN DUNNÉ, "Liability for Pure Economic Loss: Rule or Exception? A Comparatist's View of the Civil Law - Common Law Split on Compensation of Non-physical Damage in Tort Law", *European Review of Private Law* 1999, 398.

consequential economic loss is de arbeider die door een arbeidsongeval verlies van inkomen lijdt. Deze nuance werd overigens ook gemaakt door SAMOY als respons op de bijdrage van WEYTS, waarin *zuivere* economische schade werd beschreven als economische schade.

25. Tot slot dient opgemerkt te worden dat de definities ook doorgaans op een negatieve wijze worden geformuleerd.³² Het gaat immers om een soort van restcategorie dat *niet* tot het één en *niet* tot het ander behoort. GILIKER echter geeft een definitie met een positieve ingeving en stelt dat “*zuivere economische zich voordoet ingeval de schade van zuiver financiële aard is.*”³³ De definities van de Belgische juristen³⁴ worden ook negatief geformuleerd, met de definitie van HERBOTS als uitzondering. Volgens hem wordt *zuivere* vermogensschade immers geleden “*wanneer alleen de geldbeugel een aderlating ondergaat.*”³⁵

1.1.4 Onderscheid *zuivere* economische schade en *consequential economic loss*

26. Zoals reeds duidelijk werd gemaakt, wordt *zuivere* economische schade steeds in regelrecht contrast geplaatst met *consequential economic loss*. Dit is eigenlijk niet meer dan logisch, gezien hetgeen dat niet wordt gezien als *consequential economic loss*, wordt gelijkgesteld met *zuivere* economische schade. In die zin kan gezegd worden dat, indien er economisch verlies optreedt waarbij er een verband is, hoe klein ook, met schade aan de persoon of met een zaak van de eiser, men niet meer kan spreken van *zuivere* economische schade.³⁶ Hoe groot dit verband is, is niet relevant. In geval alle andere voorwaarden van aansprakelijkheid worden voldaan, vormt de vergoeding voor deze schade in de Europese rechtsstelsels (dus ook in België) geen probleem. Er wordt namelijk verondersteld dat er zich fysieke schade voordoet, in tegenstelling tot *zuivere* economische schade waarbij enkel de portemonnee wordt geraakt.³⁷ *Consequential economic loss* wordt ook wel parasitair verlies³⁸ genoemd. Men vergelijkt hier de *consequential economic loss* als het ware met een parasiet. Wetende dat een parasiet een organisme is

³² M.M. BUSSANI en V.V. PALMER, “The notion of pure economic loss and its setting” in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 6; H. BERNSTEIN, “Civil Liability for Pure Economic Loss Under American Tort Law”, *The American Journal Of Comparative Law Supplement* 1998, 112; P. BENSON, “The problem with pure economic loss”, *South Carolina Law Review* 2009, 823; L.M. HENDERSON, *Conceptualizing Pure Economic Loss in the European Union: An observation of liability law in the Member States and the European Union*, paper Vrije Universiteit Amsterdam, 2009, www.ssrn.com; B. FELDTHUSEN, *Economic Negligence: The Recovery of Pure Economic Loss 1*, Scarborough, Carswell, 2000, 3; R. ROSCETTI, “Necessity or Nuisance? A Comparative Review of the Approach towards the Recovery of Pure Economic Loss in English Law with that of French Law”, *Manchester Student Law Review* 2012, 62; <http://ectil.org/ectil/Projects/Completed-Projects/Pure-economic-loss.aspx> (consultatie: 7 september 2014); H. KOZIOL, “Recovery for Economic Loss in the European Union”, *Arizona Law Review* 2006, 872; W.H. VAN BOOM, “Pure Economic Loss: A Comparative Perspective” in W.H. VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 5; J. M. VAN DUNNÉ, “Liability for Pure Economic Loss: Rule or Exception? A Comparatist's View of the Civil Law - Common Law Split on Compensation of Non-physical Damage in Tort Law”, *European Review of Private Law* 1999, 398.

³³ P. GILIKER, “Revisiting pure economic loss: lessons to be learnt from the Supreme Court of Canada?”, *Legal Studies* 2006, 3.

³⁴ J.P.B. DE MOT, *Pure Economic Loss*, paper Universiteit Gent, 2009, www.ssrn.com; B. WEYTS, “Economische schade”, *TBH*, 2013, 1014; I. SAMOY, “Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...”, *TBH* 2013, 1040; K. LAVEYT, “Foutieve informatie en zuivere vermogensschade: een rechtsvergelijkend onderzoek”, *RW* 2005-06, 1321; J.F. GERKENS, “Pure economic loss en droit belge”, *Rapports belges au Congrès de l'Académie Internationale de Droit comparé à Utrecht*, 2006, 281-298.

³⁵ J.H. HERBOTS, “De saga van de doorgedane elekticiteitskabels: zuivere vermogensschade rechtsvergelijkend bekeken”, *Jura Falc.* 1983-84, 451.

³⁶ W. VAN GERVEN, J. LEVER en P. LAROCHE, “Tort Law: Scope of Protection” in H. BEALE, B. FAUVARQUE-COSSON, J. RUTGERS, D. TALLON en S. VOGENAUER (eds.), *Cases, Materials and Text on Contract Law*, Oxford, Hart Publishing, 1998, 44.

³⁷ T. HEUKELS en A. McDONNELL, *The action for damages in Community law*, Den Haag, Kluwer, 1997, 155; M. BUSSANI en V.V. PALMER, “The notion of pure economic loss and its setting” in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 6-7.

³⁸ M. BUSSANI en V.V. PALMER, “The notion of pure economic loss and its setting” in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 5.

dat leeft op en zich voedt ten koste van een ander organisme³⁹, is deze vergelijking zeker niet toevallig. Zo "leeft de economische schade voort" ten koste van een andere soort schade, zijnde schade aan de persoon of aan een zaak.

Om een duidelijker beeld te geven van het onderscheid tussen zuivere economische schade en *consequential economic loss* zal dit aangetoond worden aan de hand van een voorbeeld: Stel A is een model. A wordt door de nalatigheid van B omver gereden met de auto. Hierdoor loopt A verschillende letsels op in het gezicht met als gevolg dat A huidige en toekomstige contracten verliest. In dit geval doet er zich *consequential economic loss* voor. Het economisch verlies vloeit immers voort uit schade aan de persoon (letsel aan gezicht van A).

Stel nu dat hetzelfde scenario zich voordoet, maar model A is hierbij aangesloten bij een modellenbureau en heeft een modellencontract met agent C. Door het ongeval kan agent C geen profijt meer halen uit het werk van model A, aangezien A niet meer kan werken door de letsels in het gezicht. Agent C heeft noch letsels opgelopen noch schade aan zaken in zijn eigendom opgelopen. Toch is er sprake van economisch verlies, in dit geval zuivere economische verlies. Het betreft hier namelijk enkel het financieel aspect.

27. Ten slotte zijn er nog een aantal opmerkingen gemaakt door BUSSANI en PALMER die hieronder zullen worden uitgeklaard⁴⁰: Ten eerste stellen zij vast dat *consequential economic loss* zich enkel voordoet in situaties binnen hetzelfde patrimonium, meer bepaald het patrimonium van de eiser. Situaties waar er schade optreedt in verschillende patrimonia, worden uitgesloten en behoren dus tot de categorie van zuivere economische schade.⁴¹ Om het voorbeeld dat net werd gegeven terug aan te halen, betekent dit concreet het volgende: Agent C en model A beschikken beiden over elk afzonderlijke patrimonia, waardoor *consequential economic loss* is uitgesloten, ondanks het feit dat agent C hier onvermijdelijk ook financieel wordt getroffen en dat zijn schade dus het gevolg is van de schade aan model A.

Een tweede vaststelling die BUSSANI en PALMER maken is dat, ook al geeft *consequential economic loss* in principe aanleiding tot vergoeding in alle Europese rechtssystemen, men toch in bepaalde gevallen geen vergoeding zal verkrijgen. Zo worden de regels die bepalen of er al dan niet een vergoeding zal plaats vinden, niet uniform in de verschillende Europese rechtssystemen toegepast. *Consequential economic loss* is een constructie die wordt beïnvloed door beleidsoverwegingen van de verschillende nationale instanties, waardoor uiteenlopende interpretaties op nationaal niveau onvermijdbaar zijn. Er zijn nationale rechtbanken die regels hebben ontwikkeld die vereisen dat er een striktere band moet zijn tussen het voorafgegane fysieke verlies en de economische schade die hieruit voortvloeit. Indien die band niet voldoende sterk wordt geacht door de rechtbank in kwestie, kan er worden geoordeeld dat er geen sprake is van *consequential economic loss*, maar eerder van zuivere economische schade. *Consequential economic loss* wordt namelijk doorgaans wel vergoedbaar geacht. Ook kan een rechtbank uit een ander rechtstelsel anders oordelen over de aard van de schade en aldus tot de conclusie komen dat er sprake is van *consequential economic loss*, ondanks het feit dat er zich exact dezelfde feiten hebben voorgedaan. Dit komt doordat er in deze landen een minder strikte band is vereist tussen de

³⁹ www.encyclo.nl/begrip/parasiet (consultatie: 5 december 2014); W.L. PROSSER, W.P. KEETON, D. DOBBS en D.G. OWEN (eds.), *Prosser and Keeton on the law of torts in Hornbook series*, Minnesota, Westgroup Publishers, 1984, 43.

⁴⁰ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The notion of pure economic loss and its setting" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 6-7.

⁴¹ P. BENSON, "The basis for excluding liability for economic loss in Tort Law" in D.G. OWEN (ed.), *The Philosophical foundations of tort law*, Oxford, Oxford University Press, 1997, 431.

voorafgegane schade en de economische schade.⁴² Zo zal de feitenrechter in België in geval van schade bij weerkaatsing, door de gehanteerde causaliteitsleer oordelen dat weerkaatste schade eveneens vergoedbare schade uitmaakt. De afstand tussen de voorafgegane schade en de schade die hieruit voortvloeit, is niet van belang.⁴³ In Duitsland daarentegen, zou men door de adequatieleer die daar wordt gehanteerd, de afgeleide schade kwalificeren als zuivere economische schade.⁴⁴

1.1.5 (niet-) opzettelijke zuivere economische schade

28. In heel Europa is het men erover eens dat zuivere economische schade die opzettelijk werd veroorzaakt, in aanmerking komt voor vergoeding als deze zich heeft voorgedaan in omstandigheden waarin het betrokken gedrag als immoreel verwijtbaar of in strijd met de openbare orde wordt beschouwd.⁴⁵

Duitsland is zeer strikt wat de vergoeding van zuivere vermogensschade betreft, hetgeen ook blijkt uit het opzetvereiste. Zo dient men altijd het bestaan van opzet (*Vorsatz*) aan te tonen om aanspraak te kunnen maken op een vergoeding. Dit heeft dus als gevolg dat de toekenning van een vergoeding in geval van zuivere economische schade vaak is uitgesloten.⁴⁶

1.1.6 Conclusie

29. Hoewel er wordt gesteld dat er geen algemeen aanvaarde definitie voorhanden is voor zuivere economische schade, hebben toch een aantal rechtsgeleerden een poging gewaagd om alsnog een definitie te creëren. Aan de hand van bovenstaande bevindingen zal gehanteerd worden om tot een pragmatische werkdefinitie te komen.

Primair werd geconstateerd dat zuivere economische schade gezien werd als een restcategorie wat kan worden afgeleid uit 'alle economische schade die geen *consequential economic loss* omvat'. Meer concreet betekent dit dus dat zuivere economische schade kan worden gelijkgesteld met economische schade die niet het gevolg is van en niet voortvloeit uit schade aan de persoon of schade aan iemands zaak. Ook worden de definities doorgaans op een negatieve wijze geformuleerd.

Vervolgens werd bekrachtigd dat opzettelijk toegebrachte zuivere economische schade in alle Europese rechtsstelsels *de iure* vergoedbaar is. Bijgevolg vloeit de zuivere economische schade voort uit nalatigheid.

⁴² C.VON BAR, *The Common European law of torts: vol II*, Oxford, Oxford University Press, 2000, 30 en 487.

⁴³ I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 203.

⁴⁴ S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 109.

⁴⁵ R. ROSCETTI, "Necessity or Nuisance? A Comparative Review of the Approach towards the Recovery of Pure Economic Loss in English Law with that of French Law", *Manchester Student Law Review* 2012, 62.; <http://ectil.org/ectil/Projects/Completed-Projects/Pure-economic-loss.aspx> (consultatie 7 september 2014); V.V. PALMER en M. BUSSANI, "Pure Economic loss: The Ways to Recovery", *Electronic Journal of Comparative Law* 2007, 1-78; www.ejcl.org; F. PARISI, V.V PALMER en M. BUSSANI, "The comparative law and economics of pure economic loss", *International Review of Law and Economics* 2007, 46.

⁴⁶ I. SAGEL-GRANDE, *Duits privaatrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2004, 205; F.J. SÄCKER en R. RIXECKER, *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5 Schuldrecht/Besonderer Teil III*, München, Verlag C.H. Beck, 2009, 1695; K. ZWEIFERT en H. KÖTZ, *Introduction to Comparative Law*, Oxford, Oxford University Press, 1998, 603; H.G. BAMBERGER en H. ROTH, *Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch, Band 2 § 611-1296*, München, Verlag C.H. Beck, 2008, 1195; H.P. WESTERMANN, *Ermann Bürgerliches Gesetzbuch, Handkommentar mit AGG, EGBGB (Auszug), ErbbauRG, HausratsVO, LPartG, ProdHaftG, UKlaG, VAHRG und WEG*, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2008, 3471.

Uiteindelijk komt deze werkdefinitie tot stand: 'Zuivere economische schade is alle economische schade die niet voortvloeit uit schade aan de persoon of schade aan iemands zaak en die door nalatigheid tot stand is gebracht in een niet-contractuele relatie.'

1.2 Classificatie van standaardcasussen

30. In de praktijk zijn er uiteenlopende situaties die kunnen leiden tot zuivere economische schade. BUSSANI en PALMER⁴⁷ hebben een niet-exhaustieve classificatie gemaakt van vier te onderscheiden categorieën van zuivere economische schade. Het onderscheid bevindt zich op functioneel vlak en op vlak van de verschillende verhoudingen tussen de betrokken partijen. Er kan sprake zijn van een twee- of driepartijenverhouding. Hieronder zal een opsomming gegeven worden van de vier categorieën die telkens aan de hand van een voorbeeld zullen worden geïllustreerd.

1.2.1 Schade door weerkaatsing

31. Schade door weerkaatsing, dat soms ook wel als afgeleide schade⁴⁸, *ricochet loss*, *relational loss*, *Reflexschaden* en *dommage par ricochet*⁴⁹ wordt aangeduid, is de situatie waarbij een derde persoon C (secundair slachtoffer) onrechtstreeks zuivere economische schade ondergaat doordat persoon A schade aan ofwel een zaak van persoon B (primair slachtoffer) ofwel aan diens persoon berokkent. Merk op dat persoon C kan gezien worden als de eiser van de zuivere economische schade. A is hierbij aansprakelijk ten aanzien van B. Hierbij is het volgens VAN BOOM⁵⁰ niet altijd noodzakelijk dat er een contractuele relatie bestaat tussen persoon B en C. Zoals blijkt uit de omschrijving, is er sprake van een driepartijenverhouding waarbij C de zuivere economische schade ondervindt bij wijze van weerkaatsing. Het bestaan van dit soort schade kan volgens SIMOENS verklaard worden door het feit dat een persoon niet alleen staat, maar vertrouwelijke relaties en zakelijke verhoudingen heeft met anderen.⁵¹

Het schoolvoorbeeld dat kan worden gegeven met betrekking tot *schade aan een zaak*, dewelke vervolgens aanleiding geeft tot zuivere economische schade, is ongetwijfeld de befaamde 'saga van de doorgekapte elektriciteitskabels'⁵²: Hierbij wordt een elektriciteitskabel, die toebehoort aan elektriciteitsdistributeur B, door een nalatige persoon A doorgekapt. Hierdoor wordt fabriek C, die gevoed wordt van elektriciteit langs deze kabels, gedurende enige tijd van energie ontnomen. Zodoende valt de productie ook gedurende bepaalde tijd stil. Bijgaand wordt er in de fabriek geen enkele zaak beschadigd en zijn er geen gewonden. Het verlies dat de fabriek, het secundaire slachtoffer, in dit geval lijdt is van zuiver financiële aard. Het direct of primair slachtoffer is in dit geval elektriciteitsdistributeur B. Het

⁴⁷ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The notion of pure economic loss and its setting" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 10-14.

⁴⁸ I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 197.

⁴⁹ K. BARKER, "Relational Economic Loss and Indeterminacy: The Search for Rational Limits" in S. DEGELING, J. EDELMAN en J. GOUDKAMP (eds.), *Torts in Commercial law*, Sydney, Thomson Reuters, 2011, 163-194; H. KOZIOL, "Recovery for Economic Loss in the European Union", *Arizona Law Review* 2006, 883.; W.H. VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H. VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 32.

⁵⁰ W.H. VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H. VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 32.

⁵¹ D. SIMOENS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling in Beginselen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 35.

⁵² J.H. HERBOTS, "De saga van de doorgekapte elektriciteitskabels: zuivere vermogensschade rechtsvergelijkend bekeken", *Jura Falc.* 1983-84, 451; Spartan Steel & Alloys Ltd. v. Martin & Co Ltd., *All England Law Reports* 1972, 3, 557.

'*ricochet effect*' is het economisch verlies van fabriek C door de onrechtmatige daad van persoon A ten aanzien van elektriciteitsdistributeur B.

Met betrekking tot *schade aan de persoon*, kan het reeds aangehaald voorbeeld over het model A en diens agent C worden aangevoerd. Doordat model A in een ongeval wordt betrokken door de nalatigheid van persoon B, loopt model A letsels op aan het gezicht waardoor ze niet meer ten dienste kan worden gesteld van agent C. Dit heeft als gevolg dat agent C verlies van inkomen lijdt door de fysieke schade die werd toegebracht aan de persoon van model A. Het model A is hierbij het eerste directe slachtoffer en het financieel verlies voor agent C, die overigens het secundair slachtoffer uitmaakt, is het ricochet effect van de handeling van de nalatige persoon B ten aanzien van model A. Agent C ondergaat hier schade bij weerkaatsing.

1.2.2 Schadeverschuiving

32. Schadeverschuiving is geïnspireerd op het Duits concept '*drittschadensliquidation*'⁵³. Zoals de naam reeds doet vermoeden, gaat het ook in dit geval over een driepartijenverhouding. In dit geval wordt er door een nalatige persoon A schade aangericht aan persoon B of aan diens zaak in eigendom, met als gevolg dat persoon B hier kan worden beschouwd als het primair direct slachtoffer. Maar in dit geval wordt *door een contract tussen B en C of door een wet*, de schade of meer bepaald het economisch verlies dat hiermee gepaard gaat verschoven naar C. Dientengevolge wordt een economisch verlies dat in eerste instantie ten laste zou vallen van het primair slachtoffer, in dit geval B, dus overgeheveld naar het secundair slachtoffer C, door een contract of de wet. Aan dit soort cases wordt in de verscheidene Europese rechtssystemen vaak diverse invullingen gegeven.

Een voorbeeld van het geval waarbij de overdracht van het economisch verlies geschiedt door een wet en een contract kan als volgt toegelicht worden. De arbeidsongevallenwet⁵⁴ bepaalt dat de werkgever verplicht is een arbeidsongevallenverzekering aan te gaan bij een verzekeringsonderneming. Bij gebreke hiervan is de werkgever automatisch bij het Fonds voor Arbeidsongevallen aangesloten. Stel dat een werknemer verwikkeld geraakt in een arbeidsongeval⁵⁵ dat wordt veroorzaakt door een derde. Om die reden kan de werknemer niet meer werken en heeft hij schade aan zijn persoon door de letsels die hij heeft opgelopen. Dit brengt medische kosten met zich mee die in eerste instantie door de werknemer zouden moeten worden gedragen. Maar doordat de werkgever een contract heeft met een verzekeringsonderneming, draagt deze laatste de medische kosten. De verzekeringsonderneming krijgt hier dus het zuiver economisch verlies te verduren. Opmerkelijk in dit concreet voorbeeld is het feit dat er hier sprake is van een vierpartijenverhouding. Hierbij zijn de derde nalatige persoon, de werknemer, de werkgever en de verzekeringsonderneming allemaal partij. Enerzijds is er sprake van een contract tussen de werkgever en de verzekeringsonderneming, maar anderzijds ontstaat de verplichting op zich om het contract te sluiten door de Arbeidsongevallenwet. Aldus is er sprake van overdracht van economisch verlies door zowel de wet als door een contract.

⁵³ N.M.B.C.S. FÉLIX, *Transferred loss: A black hole in English law of contract?*, Masterscriptie Universidade Catolica Portuguesa, 2010, <http://hdl.handle.net/10400.14/12066>, 15.

⁵⁴ Art.49 Arbeidsongevallenwet 10 april 1971, BS 24 april 1971, 5.201.

⁵⁵ Art.7 Arbeidsongevallenwet 10 april 1971, BS 24 april 1971, 5.201.

1.2.3 Ontoegankelijkheid van openbare markten, doorgangen voor transport en openbare infrastructuur

33. In dit soort van zaken waar er zich zuivere economische schade voordoet, is er geen sprake van voorafgegane schade aan iemands persoon of iemands zaak in eigendom. Dit in tegenstelling tot wat bij schade door weerkaatsing en schadeverschuiving wel het geval was. Er is weldegelijk sprake van fysieke schade, maar dan aan zaken of elementen zonder eigenaar, die deel uitmaken van het openbaar domein. Een enkele handeling van nalatigheid kan de sluiting van markten, autowegen en scheepvaartroutes, die aan niemand toebehoren, teweegbrengen. Derhalve brengt deze sluiting met zich mee dat aan personen, wiens levensonderhoud sterk afhankelijk is van het gebruik van deze faciliteiten, zuivere economische schade wordt berokkend. Dit type van casussen kan leiden tot een overvloed van aanspraken, hetgeen problematisch kan zijn.

Een eenvoudig voorbeeld hiervan is het volgende: Stel dat door een ongeluk waarbij een vrachtwagen is betrokken, een deel van zijn vracht op de weg belandt. Deze goederen waren explosief van aard waardoor een bepaald gedeelte van de autoweg erg beschadigd werd. Dit heeft tot gevolg dat deze autoweg wordt afgesloten en er wordt voorzien in een omleidingsweg. Deze omleidingsweg heeft echter een grote omweg tot gevolg. Stel nu dat iemand die een afspraak had, waarbij hij iets zou kunnen verkrijgen met een bepaalde financiële waarde, in normale omstandigheden via deze beschadigde weg zou moeten passeren. *In casu* is dit echter niet meer mogelijk, waardoor hij de omleidingsweg moet volgen, dewelke een dubbele reistijd heeft van de oorspronkelijke route. Gevolglijk komt hij te laat op deze afspraak en ontloopt hij de verkrijging van deze financiële waarde. Dit is in dit geval de zuivere financiële schade.

1.2.4 Vertrouwen op gebrekkige gegevens, advies of professionele diensten

34. Tot slot wordt er in deze laatste groep van casussen gegrepen naar de problematiek waarbij er incorrecte informatie wordt verstrekt en deze op zijn beurt kan leiden tot zuivere economische schade. In sommige situaties wordt er met betrekking tot financiële kwesties advies verstrekt, data voorbereid of diensten verleend aan een persoon (een klant) waarmee een contractuele relatie bestaat. Dit neemt niet weg dat er derden zijn die beroep doen op deze informatie. V. BOOM⁵⁶ plaatst dit soort gevallen onder de noemer '*non-relational economic loss*' om het contrast aan te geven met gevallen waar er zich een ricochet effect voordoet en om aan te wijzen dat de zuivere economische schade rechtstreeks ontspruit uit het vertrouwen van de derde op de persoon die de incorrecte inlichtingen verschaft.

Het volgende voorbeeld kan tot verduidelijking dienen: Stel een bedrijfsrevisor maakt ter goeder trouw een jaarrekening op voor een extern bedrijf. Op basis van deze jaarrekening beslist een investeerder een aantal aandelen aan te kopen van dit bedrijf. Achteraf bleek dat de jaarrekening toch niet nauwkeurig werd opgesteld door de bedrijfsrevisor en heel wat fouten bevat. De aandelen blijken van veel mindere waarde te zijn dan ze zijn aangekocht geweest door de investeerder. Hierbij ontstaat er een economisch verlies dat niet het gevolg is van voorafgegane fysieke schade, maar de oorzaak van dit zuivere economisch verlies ligt in het feit dat men beroep heeft gedaan op incorrecte gegevens.

⁵⁶ W.H.VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H.VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 4.

Een ander voorbeeld dat raakt aan deze kwestie is er eentje uit de Belgische rechtspraak, met name het arrest van 29 april 2003 dat werd geveld door het hof van beroep te Brussel.⁵⁷ Een onderneming geeft aan het sociaal secretariaat een volmacht op haar bankrekening. Hierover wordt door het sociaal secretariaat geïnformeerd bij de bank. De bank deelt hierop mee dat er provisie is ten belope van een bepaald bedrag, waarna het sociaal secretariaat op basis van de verstrekte informatie betalingen uitvoert (met eigen fondsen) ten dienste van de onderneming. Achteraf blijkt de provisie kleiner te zijn dan werd meegedeeld door de bank en is recuperatie onmogelijk geworden omdat de onderneming failliet werd verklaard. Door de verkeerd verstrekte informatie door de bank, lijdt het sociaal secretariaat zuivere economische schade.

Een laatste voorbeeld betreft deze waarbij er professionele diensten werden uitgesteld door een advocaat B om voor een oudere dame A een testament op te stellen waarin er een bepaalde bedrag wordt nagelaten aan een bepaalde persoon C. De oude dame sterft voordat er een testament werd opgesteld en bijgevolg ondervindt persoon C een zuiver financieel verlies door het uitstelgedrag van advocaat B.

35. Het Belgisch aansprakelijkheidsrecht gaat met dit type zaken om zoals het met alle andere aansprakelijkheidskwesties omgaat en dus stelt dit in eerste instantie weinig problemen. Andere rechtssystemen die normaal gezien terughoudender staan bij de toekenning van een vergoeding in geval van zuivere vermogensschade, lijken alsnog een uitzondering te maken indien de zuivere vermogensschade het gevolg is van foutieve informatie.

Toch heerst er de vrees dat ook deze categorie van zuivere economische schade aanleiding zou kunnen geven tot een overvloed aan schadeclaims ten aanzien van de schadeverwekker. Dit wordt bevestigd door de Amerikaanse rechter Cardozo in de bekende *Ultramareszaak*. Hij oordeelde hier namelijk over een geval waar er zich zuivere economische schade voordeed bij het doorgeven van onjuiste informatie: *“de verweerder zou een aansprakelijkheid tegemoet komen van onbepaalbare hoeveelheid voor een onbepaalbare duur en voor een onbepaalbare categorie.”*⁵⁸ Dit citaat werd bedoeld voor alle buitencontractuele aansprakelijkheidsgevallen en dus niet enkel specifiek voor zuivere economische schade.

⁵⁷ Brussel 29 april 2003, RW 2005-06, 1321, noot K. LAVEYT.

⁵⁸ *Ultramares Corporation v. Touche Niven & Company* (1931) 255 NY 170, 179.

DEEL II: Vergoeding van zuivere economische schade

2.1 Algemeen: De verschillende regimes

36. Om aan te tonen dat er weldegelijk verschillen bestaan binnen de diverse Europese rechtsstelsels wat de vergoeding van zuivere economische schade betreft, zal hieronder een beschrijving worden gegeven van de vergoedingssystemen in de landen die in dit proefwerk worden aangewend. Dit zijn België, Nederland en Duitsland. Er wordt in de rechtsleer immers een driedeling gemaakt inzake vergoedingssystemen van zuivere economische schade en de landen die gehanteerd worden zijn van elk systeem een voorbeeld, zodat een vergelijking tussen de verschillende regimes duidelijk wordt. Zoals reeds eerder werd aangegeven behoort België tot het liberaal regime, Nederland tot het pragmatisch regime en Duitsland tot het conservatief regime. Het regime waartoe een gegeven land behoort, bepaalt niet alleen de opvatting die dit land heeft met betrekking tot zuivere economische schade als zodanig, maar ook met betrekking tot de vergoeding hiervan.

2.1.1 Liberaal regime: België

37. Een eerste algemeen kenmerk van het liberaal regime is het bestaan van een unitaire algemene bepaling die wettelijk wordt vastgelegd in een wetboek en dewelke geen *a priori*-beperkingen bevat waardoor zuivere economische schade zou worden uitgesloten.⁵⁹ Deze beperkingen zijn er noch op het vlak van de schadesoort, noch op het vlak van de te beschermen personen. Van het *numerus-clausus* beginsel wordt er geen toepassing gemaakt. Hierbij zouden er bepaalde belangen *a priori* worden beschermd.⁶⁰ Doordat in dergelijke regimes de wetgever hier niet in heeft voorzien, kan men hieruit afleiden dat een automatische uitsluiting van een vergoeding voor zuivere economische schade niet vaststaat. Dit heeft als gevolg dat in landen met een liberaal regime, een vordering tot vergoeding van zuivere economische schade het meeste kans heeft tot slagen.

De algemene bepaling in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht staat verankerd in artikel 1382 BW en luidt als volgt: *'Elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, verplicht degene door wiens schuld de schade is ontstaan, deze te vergoeden.'* Hierbij is het belangrijk dat er drie elementen aanwezig zijn, opdat een schadevergoeding mogelijk zou zijn, namelijk: fout, schade en oorzakelijk verband tussen de fout en de schade. Als aan deze drie elementen wordt voldaan, is het mogelijk een schadevergoeding te bekomen. Het is immers niet van belang welke soort schade optreedt en dus wordt zuivere economische schade niet uitgesloten.

⁵⁹ I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 201; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 877-923; H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht: buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, die Keure, 2011, 218-219; I. SAMOY, "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1040; B. WEYTS, "Economische schade", *TBH*, 2013, 1021.

⁶⁰ W. VAN GERVEN, J. LEVER en P. LAROUCHE, "Tort Law: Scope of Protection" in H. BEALE, B. FAUVARQUE-COSSON, J. RUTGERS, D. TALLON en S. VOGENAUER (eds.), *Cases, Materials and Text on Contract Law*, Oxford, Hart Publishing, 1998, 146; J. HALLEBEEK, "Buitencontractuele aansprakelijkheid aan de vooravond van de moderne samenleving" in B. DEBAENST, B. DELBECKE (eds.) *Vangnet of springplank? Het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht in een moderne samenleving (1804- heden)*, Brugge, die Keure/La Chartre, 2014, 16.

38. Een tweede kenmerk van dit regime is het feit dat kwesties over zuivere economische schade bijna altijd worden uitgeklaard op basis van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. Op het gemeen contractenrecht wordt geen beroep gedaan met betrekking tot deze vraagstukken. Dit is in tegenstelling tot bijvoorbeeld het conservatief regime.⁶¹ Verder in dit proefschrift zal blijken dat voor de vergoeding van zuivere economische schade ook in België het gemeen verbintenissenrecht buiten beschouwing wordt gelaten, en er dus beroep wordt gedaan op het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.

39. Het laatste kenmerk van dit regime is dat er gebruik wordt gemaakt van verdoken technieken om problemen omtrent de aansprakelijkheid onder controle te houden. Hoewel dit niet openlijk wordt toegegeven, is het vaak zo dat rechters in een liberaal regime zelf een beleid hebben gevormd om de vergoeding van zuivere economische schade te beperken.⁶² Hetgeen vaak wordt gedaan door de rechters in dergelijk regime, is dat de invulling van de aansprakelijkheidsvereisten lichtjes wordt aangepast. Hieruit zal de eigenlijke staving voor een beslissing om zuivere economische schade al dan niet te vergoeden, niet altijd duidelijk blijken.⁶³ Er worden namelijk regelmatig eerder beleidsgronden in acht genomen in plaats van gronden van juridische aard. Het is dan ook niet verwonderlijk dat dit concept nauwelijks tot niet voorkomt in de rechtspraak en rechtsleer van landen die onder dit regime ressorteren.

In België is de regeling zo dat wie aan de vereisten van artikel 1382 BW voldoet, in principe altijd in aanmerking komt voor een vergoeding. Het type schade dat optreedt is niet relevant voor de vergoedingsvraag met als gevolg dat ook zuivere economische schade een reden tot vergoeding kan geven.⁶⁴ Dit kan ertoe leiden dat er heel wat aansprakelijkheidsproblemen optreden zoals bijvoorbeeld op het vlak van de kwantiteit van de schadeclaims. Verder in dit onderzoek zal blijken dat heel wat Belgische rechters weleens zullen oordelen dat er toch geen schadevergoeding zal worden toegekend voor zuivere economische schade, ondanks dat er aan de voorwaarden voor aansprakelijkheid werd voldaan.⁶⁵ Dit volgt uit het feit dat Belgische rechters de voorwaarden van artikel 1382 BW lichtjes aanpassen bij de toepassing op specifieke zaken. Beleidsoverwegingen, veeleer dan juridische overwegingen, zullen vaak de grondslag vormen tot dergelijk oordeel.⁶⁶

2.1.2 Conservatief regime: Duitsland

40. Het eerste kenmerk dat kan worden onderscheiden is het feit dat in het conservatief regime, in tegenstelling tot het liberaal regime, er een *numerus clausus* van absolute rechten wordt opgesteld die de beschermde belangen omvat.⁶⁷ Hiertoe wordt zuivere economische schade niet gerekend en dus wordt deze principieel uitgesloten voor vergoeding. Dit kan men ook terugvinden in de formulering van het

⁶¹ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The liability regimes of Europe-their façades and interiors" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 124; C. VON BAR en U. DROBNIG, *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe: A Comparative Study*, München, Sellier, 2004, 125.

⁶² C. VON BAR en U. DROBNIG, *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe: A Comparative Study*, München, Sellier, 2004, 125.

⁶³ L. KHOURY, "The liability of auditors beyond their clients: A comparative study", *McGill Law Journal* 2001, 413; B. MARKESINIS, "La politique jurisprudentielle et la réparation du préjudice économique en Angleterre: Une approche comparative", *Revue Internationale de Droit Comparé* 1983, 44.

⁶⁴ I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 202; W. VAN GERVEN, J. LEVER en P. LAROUCHE, "Tort Law: Scope of Protection" in H. BEALE, B. FAUVARQUE-COSSON, J. RUTGERS, D. TALLON en S. VOGENAUER (eds.), *Cases, Materials and Text on Contract Law*, Oxford, Hart Publishing, 1998, 41.

⁶⁵ J.L. FAGNART, *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1985-1995*, Larcier, Brussel, 1997, 23.

⁶⁶ Cass. 12 januari 1988, *Arr. Cass.* 1988, 563; Cass. 15 mei 1990 *Arr. Cass.* 1990, 1054; Cass. 23 mei 1990, *Arr. Cass.* 1990, 1079; Cass. 23 juni 1990, *Arr. Cass.* 1990, 1126; Cass. 8 oktober 1992, *Arr. Cass.* 1992, 1124.

⁶⁷ K. ZWIEGERT en H. KÖTZ, *Introduction to Comparative Law*, Oxford, Oxford University Press, 1998, 598; O. PALANDT, *Bürgerliches Gesetzbuch §823*, München, Auflage, 2005, 1241.

concept in de Duitse rechtsleer door H. HONSELL: "Pure economic loss is a harm that solely affects assets without injury to an "absolutely protected interest."⁶⁸

Duitsland vormt een uitzondering op de tweedeling tussen de *common law*-landen en de *civil law*-landen. Waar het de standaard is in *civil law*-landen dat de vergoeding van zuivere economische schade principieel niet wordt uitgesloten, in tegenstelling tot *common law*-landen, is dit in Duitsland (*civil law*-land) juist wel het geval. Het *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB) bevat drie beginselen die de buitencontractuele aansprakelijkheid regelen. De eerste bepaling bevat de lijst van de beschermde belangen, staat vervat in §823 (1) en luidt als volgt: 'Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet.' Zoals uit deze bepaling blijkt, is deze veel minder ruim verwoord dan het Belgisch artikel 1382 BW. De absolute rechten die hierin worden opgesomd zijn de volgende: 'Het leven, het lichaam, de gezondheid, de vrijheid, de eigendom of een gelijkaardig recht'.⁶⁹ Enkel als één van deze rechten op een onrechtmatige en schuldige wijze wordt geschonden, dan kan er in beginsel aanspraak gemaakt worden op een schadevergoeding, anders niet. Zuivere economische schade behoort niet tot de te beschermen rechten die staan opgelijst in deze bepaling.⁷⁰ Meer nog, een ouder wetsontwerp werd bij de opmaak van het BGB doelbewust gewijzigd en dit juist om zuivere economische verliezen uit te sluiten van het lijstje van absolute rechten.⁷¹

41. Uit het feit dat zuivere economische schade principieel niet wordt vergoed aangezien het niet behoort tot het lijstje van absolute rechten, vloeit voort dat een vergoeding slechts uitzonderlijk wordt toegekend. Dit vormt meteen het tweede kenmerk van het conservatief regime.⁷² Wie een vergoeding wil bekomen zal dit best kunnen doen door zich ofwel te baseren op een andere meer specifieke buitencontractuele aansprakelijkheidsregel ofwel door een uitgebreide toepassing van contractuele bepalingen. Deze laatste worden door W.H. VAN BOOM geciteerd als 'gap-filling contractual remedies'.⁷³

Er zijn dus twee opties om alsnog in aanmerking te komen voor een vergoeding. Volgens de eerste optie zal de oplossing gezocht moeten worden buiten bepaling § 823 (1) BGB. De tweede optie, dewelke, wat deze materie betreft, heel specifiek is voor het Duits systeem, is dat er gebruik wordt gemaakt van (quasi-)contractuele bepalingen om een vergoeding te bekomen.⁷⁴ Eén opgegeven reden hiervoor is dat het zwakke, restrictieve buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht ertoe zou leiden dat er bepaalde financiële belangen geen rechtsbescherming zouden genieten. Een andere reden is dat in het contractenrecht men in zekere mate gebonden is aan contractuele beginselen, waardoor men dus de buitencontractuele aansprakelijkheid onder controle kan houden en beperken.⁷⁵ Deze contractuele

⁶⁸ H. KOZIOL, "Recovery for Economic Loss in the European Union", *Arizona Law Review* 2006, 872; H. HONSELL, "Der Ersatz reiner Vermögensschäden in Rechtsgeschichte und Rechtsvergleichung", *Festschrift* 2001, 483.

⁶⁹ J. SPIER en C. VON BAR, *The Limits of Liability: Keeping the Floodgates Shut*, Den Haag, Kluwer Law International, 1996, 22.

⁷⁰ Bundesgerichtshof 18 december, 1972, *Neue Juristische Wochenschrift* 1973, 463-464.

⁷¹ H. ULRICH, "Die Unmöglichkeit der Leistung im Diskussionsentwurf eines Schuldrechtsmodernisierungsgesetzes", *ZIP* 2000, 2137; J. M. VAN DUNNÉ, "Liability for Pure Economic Loss: Rule or Exception? A Comparatist's View of the Civil Law - Common Law Split on Compensation of Non-physical Damage in Tort Law", *European Review of Private Law* 1999, 407.

⁷² L.M. HENDERSON, *Conceptualizing Pure Economic Loss in the European Union: An observation of liability law in the Member States and the European Union*, paper Vrije Universiteit Amsterdam, 2009, www.ssrn.com.

⁷³ W.H. VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H. VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 9.

⁷⁴ N. JANSEN, "Auf dem Weg zu einem europäischen Haftungsrecht", *ZeUP* 2001, 36.

⁷⁵ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The liability regimes of Europe-their façades and interiors" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 150; K. ZWEIGERT en H. KÖTZ,

uitbreiding heeft ervoor gezorgd dat er zich in de Duitse rechtspraak bepaalde structuren hebben ontwikkeld. Een voorbeeld hiervan is de doctrine van de '*Schutzwirkung zugunsten Dritter*', meer bepaald het beschermende effect van een contract ten voordele van een derde. Dit blijkt in zaken waarbij er onjuiste informatie wordt doorgespeeld een nuttige rol te spelen.⁷⁶

Geconcludeerd kan worden dat er in dit regime zelden een vergoeding voor zuivere economische schade zal toegekend worden indien er beroep wordt gedaan op het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. Men zal dus succesvollere resultaten boeken wat de vergoeding betreft als men gebruik maakt van het verbintenissenrecht en bijgevolg worden de resultaten geliberaliseerd.

2.1.3 Pragmatisch regime: Nederland

42. Dit regime wordt in eerste instantie gekenmerkt door het feit dat men voor de vergoeding van zuivere economische schade geen beroep doet op een ruim omschreven artikel in het domein van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, maar evenmin een checklist afgaat van absolute rechten.⁷⁷ Dit wijst erop dat het pragmatisch regime op dat vlak dus verschillen vertoont met het liberaal en het conservatief regime. Meer bepaald wordt het pragmatisch regime gekarakteriseerd door de redeneringswijze die de rechters in dit regime hanteren.⁷⁸ Er wordt een casuïstische benadering toegepast waarbij de concrete socio-economische implicaties van het verschaffen van een vergoeding voor zuivere economische schade worden bestudeerd.⁷⁹ Deze casuïstische benadering wordt vooral geleid door het concept van de '*duty of care*'.⁸⁰ Dit wil zeggen dat men een bepaalde juridische verantwoordelijkheid draagt als persoon of rechtspersoon om nalatigheden te voorkomen. Het is dus in grote mate te vergelijken met de Belgische rechtsfiguur van de '*bonus pater familias*'.⁸¹ In Nederland wordt hiervoor verwezen naar de "maatschappelijke betamelijkheid".⁸² In de context van zuivere economische schade zal de rechter dus in elke concrete zaak nagaan of de nalatige persoon heeft voldaan aan die '*duty of care*' om zo de zuivere economische schade te vermijden. De "maatschappelijke betamelijkheid" wordt door de rechters in Nederland toegepast zodat men problemen van onrechtmatigheden kan oplossen op een pragmatische wijze en 'zwart-witsituaties' kunnen worden

Introduction to Comparative Law, Oxford, Oxford University Press, 1998, 605; W. VAN GERVEN, J. LEVER en P. LAROCHE, *Cases, Materials and Texts on National, Supranational and International Tort Law (Ius Commune Casebooks for the Common Law of Europe)*, Oxford, Hart Publishing, 2000, 206.

⁷⁶ W. BAYER, *Der Vertrag zugunsten Dritter*, Tübingen, Mohr Siebeck, 1995, 182; B.S. MARKESINIS, "An Expanding Tort Law – The Price of a Rigid Contract Law", *L.Q.R.* 1987, 103, 360; B.S. MARKESINIS en H. UNBERATH, *The German Law of Torts: A Comparative Treatise*, Oxford en Portland, Hart Publishing, 2002, 59 en 271; J. M. BARENDRECHT, "Pure Economic Loss in the Netherlands" in E. H. HONDIUS (Ed.), *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*, Antwerpen/Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 1998, 116.

⁷⁷ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The liability regimes of Europe-their façades and interiors" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 139.

⁷⁸ J. M. VAN DUNNÉ, "Liability for Pure Economic Loss: Rule or Exception? A Comparatist's View of the Civil Law - Common Law Split on Compensation of Non-physical Damage in Tort Law", *European Review of Private Law* 1999, 17-18.

⁷⁹ V.V. PALMER en M. BUSSANI, "Pure Economic loss: The Ways to Recovery", *Electronic Journal of Comparative Law* 2007, 32 en www.eicl.org.

⁸⁰ J. HERBOTS, "Le "duty of care" et le dommage purement financier en droit comparé", *Revue de Droit International et de Droit Comparé* 1985, 8; W.V.H. ROGERS, *Winfield and Jolowicz on tort*, Londen, Sweet and Maxwell, 2002, 103; M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The liability regimes of Europe-their façades and interiors" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 158.

⁸¹ S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht (boek1)*, Brugge, die Keure, 2005, 143; C. DE KONINCK, *Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen*, Antwerpen, Maklu, 1997, 53; P. VAN OMMESLAGHE, *Droit des obligations*, II, Brussel, Bruylant, 2010, 1184.

⁸² HR 10 september 1994, *NJ* 1996, 196; HR 24 juni 1983, *NJ* 1984, 801.

vermeden en men dus per geval kan nagaan of een vergoeding voor zuivere economische schade desgevallend veroorloofd is.⁸³

43. In Nederland kan men zeggen dat men een soort van middenpad volgt tussen het liberaal en het conservatief regime, hetgeen op zich duidt op het pragmatisch regime.⁸⁴ Zo doet de eerste paragraaf van artikel 6:162 NBW denken aan de ruime verwoording van een algemene bepaling van het liberaal regime zoals in België: *'Hij die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt, welke hem kan worden toegerekend, is verplicht de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden.'* Maar het tweede paragraaf doet weer denken aan het conservatief regime, namelijk in die zin dat er een lijst van drie categorieën onrechtmatige daden wordt opgesomd: *'Als onrechtmatige daad worden aangemerkt een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond.'* Doordat voorgenoemd artikel op deze wijze is geformuleerd, laat dit toe dat er in Nederland een gematigd en vrijblijvend standpunt ingenomen wordt ten aanzien van de vergoeding van zuivere economische schade. Deze vergoeding is gedeeltelijk maar niet volledig uitgesloten en hierbij zal voornamelijk de derde categorie van onrechtmatigheden een rol spelen aangezien dit nu net de maatschappelijke betamelijkheid betreft.⁸⁵ De maatschappelijke betamelijkheid is in grote mate vergelijkbaar met de *bonos mores*, een categorie van onrechtmatigheden die niet exhaustief is en vevat staat in § 826 BGB. Toch kent de Nederlandse bepaling een bredere toepassing. In Duitsland is namelijk opzet vereist, in tegenstelling tot Nederland, waar een eenvoudige fout volstaat.⁸⁶

Een ander mechanisme dat de Nederlandse rechter toelaat om de casuïstische methode toe te passen is een matigingsrecht dat staat vevat in artikel 6:109 (1) NBW: *'Indien toekenning van volledige schadevergoeding in de gegeven omstandigheden waaronder de aard van de aansprakelijkheid, de tussen partijen bestaande rechtsverhouding en hun beider draagkracht, tot kennelijk onaanvaardbare gevolgen zou leiden, kan de rechter een wettelijke verplichting tot schadevergoeding matigen.'* Op deze manier kan de rechtspraak op een operationele wijze evolueren.⁸⁷

44. Uit het feit dat de rechter in een pragmatisch regime over een zekere discretionaire bevoegdheid beschikt, kan meteen het tweede kenmerk van dit regime worden afgeleid. Het is namelijk zo dat deze rechters vrij zijn om de argumenten over de toekenning (of juist niet) van een vergoeding voor zuivere economische schade die uit beleidsoverwegingen zijn genomen openbaar te maken.⁸⁸ Dit zou in een liberaal regime ondenkbaar zijn. Ook in Nederland beschikken rechters dus over deze vrijheid.

⁸³ J. M. BARENDRECHT, "Pure Economic Loss in the Netherlands" in E. H. HONDIUS (Ed.), *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*, Antwerpen/Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 1998, 117.

⁸⁴ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The liability regimes of Europe-their façades and interiors" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 145.

⁸⁵ HR 31 januari 1919, NJ 1919, 161.

⁸⁶ W.H.VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H.VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 6; J. M. BARENDRECHT, "Pure Economic Loss in the Netherlands" in E. H. HONDIUS (Ed.), *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*, Antwerpen/Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 1998, 116.

⁸⁷ J. SPIER (ed.), *The Limits of Expanding Liability: eight fundamental cases in a comparative perspective*, Den Haag, Kluwer Law International, 1998, 182; J. M. BARENDRECHT, "Pure Economic Loss in the Netherlands" in E. H. HONDIUS (Ed.), *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*, Antwerpen/Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 1998, 119-120.

⁸⁸ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The liability regimes of Europe-their façades and interiors" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 125.

45. Het laatste kenmerk van het pragmatisch regime dat in contrast staat met het conservatief regime, is het feit dat voor de vergoeding van zuivere economische schade er nooit beroep wordt gedaan op het gemeen verbintenissenrecht.⁸⁹ De oplossing voor dit probleem zal altijd gezocht worden binnen het kader van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.

2.2 Argumentatie m.b.t. vergoeding van zuivere economische schade

46. Uit de uiteenzetting van de diverse regimes, kan er afgeleid worden dat er verschillende standpunten bestaan ten aanzien van de vergoeding van zuivere economische schade. Zo vormt de vergoeding van zuivere economische schade in het liberaal regime geen enkel probleem, terwijl het conservatief en pragmatisch regime de vergoeding van zuivere economische schade principieel uitsluiten. Deze regimes waar de vergoeding in beginsel wordt uitgesloten, gaan uit van de regel die ook wel 'the exclusionary rule'⁹⁰, 'economic loss rule'⁹¹, 'rule of irrecoverability'⁹² of 'bright line rule'⁹³ wordt genoemd.

Er bestaan heel wat argumenten uit verschillende vakgebieden die deze regel verdedigen of net tegenspreken. Zo bestaan er argumenten uit historische, filosofische, juridische en economische invalshoeken. Over deze laatste zal niet verder worden uitgeweid in dit proefschrift, aangezien dit een juridisch proefschrift is en het economische invalshoek een te complexe economische achtergrond heeft. Het kan wel gezegd worden dat vanuit economisch perspectief het nodig is dat er meer dan één dogmatische benadering bestaat over hoe zuivere economische schade moet worden behandeld, aangezien er een substantiële discrepantie bestaat tussen juridische en economische categorieën van zuivere economische schade.⁹⁴ De overige drie standpunten zullen hieronder verder worden besproken.

2.2.1 Juridische argumentatie

47. Een algemeen argument dat wordt gebruikt door SPIER en HAAZEN⁹⁵ en ook gegrond is, is dat er geen onderscheid zou mogen gemaakt worden in vergoeding voor de verschillende soorten schade, aangezien het doel van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht er net in bestaat om verliezen te compenseren die ontstaan zijn uit een onrechtmatige daad. Waarom zou dit dan anders moeten zijn voor zuivere economische schade? Toch is enige verfijning wenselijk.

48. Het wellicht belangrijkste argument dat zal worden besproken is deze van het zogenaamde 'openen van de sluizen'. Wat hiermee letterlijk wordt bedoeld is dat er schrik heerst dat als de uitsluitingsregel (*the exclusionary rule*) niet wordt toegepast, de sluizen worden geopend naar een overvloed van

⁸⁹ C. VON BAR en U. DROBNIG, *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe: A Comparative Study*, München, Sellier, 2004, 126.

⁹⁰ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The notion of pure economic loss and its setting" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 16.

⁹¹ F. PARISI, "Liability for pure financial loss; revisiting the economic foundations of a legal doctrine" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 85.

⁹² R. ROSCETTI, "Necessity or Nuisance? A Comparative Review of the Approach towards the Recovery of Pure Economic Loss in English Law with that of French Law", *Manchester Student Law Review* 2012, 63.

⁹³ W.H.VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H.VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 4.

⁹⁴ F. PARISI, "Liability for pure financial loss; revisiting the economic foundations of a legal doctrine" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 92.

⁹⁵ J. SPIER en O. HAAZEN, "Preliminary observations" in J. SPIER en C. VON BAR (eds.), *The Limits of Liability: Keeping the Floodgates Shut*, Den Haag, Kluwer Law International, 1996, 10-11.

schadeclaims.⁹⁶ Dit is de eerste betekenis van het sluisargument. De rechtbanken zouden ,in geval vergoeding voor zuivere economische schade zou worden toegelaten, overspoeld worden met een oneindig aantal claims, hetgeen voor administratieve hinder zou kunnen zorgen. Ik zal deze kwestie illustreren aan de hand van een voorbeeld dat zich effectief heeft voorgedaan op de autosnelweg in de provincie Oost-Vlaanderen.

Op donderdag 25 april 2013 heeft er een groot ongeluk plaats gehad met een vrachtwagen op de E34 in Vrasene. Het ongeluk is mogelijk veroorzaakt doordat een reservewiel van een andere truck (vrachtwagen 1) loskwam en onder de vrachtwagen (vrachtwagen 2) terecht kwam. Daarop verloor de chauffeur de controle over het stuur, waardoor de vrachtwagen begon te slingeren. Hierdoor botste hij tegen een ander voertuig. De vrachtwagen, geladen met gasflessen, belandde vervolgens in de middenberm en vatte vuur. Hierbij zijn heel wat gasflessen ontploft en zijn er een aantal op een andere rijbaan terechtgekomen richting Antwerpen.⁹⁷ Dit heeft als gevolg gehad dat de snelweg gedurende vier dagen werd afgesloten, een record. Ook de parallelwegen werden afgesloten en er moesten omleidingswegen gevolgd worden.⁹⁸ Intussen werden er nog andere wegen afgesloten waardoor de op- en afritten niet konden gebruikt worden. Het plaatselijk verkeer ondervond veel hinder en fietsers moesten een omleiding volgen. De bestuurder van de vrachtwagen overleefde het ongeval niet.

Dit heeft als gevolg gehad dat de schade zich op verschillende vlakken en bij verschillende personen heeft voorgedaan. Er heeft zich zowel lichamelijke en materiële schade als zuivere economische schade voorgedaan. De lichamelijke schade vertaalt zich in het overlijden van de vrachtwagenchauffeur en de materiële schade in de voertuigen die door het ongeluk beschadigd werden. Daarenboven werden de wegen enorm beschadigd doordat de gasflessen zijn ontploft op het wegdek. Aldus vormt ook dit schade aan een goed of anders gezegd, materiële schade. Maar zoals reeds werd aangegeven, werd er ook zuivere economische schade geleden. Maar waaruit bestaat deze zuivere economische schade nu? *In casu* zou het dus gaan over afgeleide schade (zuivere financiële schade) die de slachtoffers geleden hebben en die het resultaat is van de nalatigheid van de chauffeur van vrachtwagen 1 ten aanzien van vrachtwagen 2. Een voorzichtige en vooruitziende persoon in dezelfde omstandigheden zou een reservewiel immers niet los laten hangen.

Het ongeval heeft als gevolg gehad dat wegen moesten worden afgesloten en er omleidingswegen moesten worden gevolgd met een langere afstand tot gevolg. Dit heeft dan weer het gevolg gehad dat er meerdere groepen van personen werden getroffen door dit verkeersongeval, namelijk de verschillende bestuurders, bedrijven, handelaars enzovoort. De zuivere economische schade kan voortvloeien uit het werkverlet dat bestuurders onderweg naar het werk hebben ondervonden. Het ongeval heeft namelijk files van een aantal uur tot gevolg gehad. Hierdoor heeft men inkomensverliezen opgelopen. Maar ook bedrijven tot wie deze werknemers tot nut hadden kunnen zijn, hebben winsten ontlopen die men anders wel had kunnen verkrijgen. Daarenboven heeft men ook omleidingswegen met een langere afstand moeten volgen, hetgeen tot gevolg heeft gehad dat men extra brandstof heeft moeten verbruiken en dit

⁹⁶ *Spartan Steel & Alloys Ltd. v. Martin & Co Ltd.*, *All England Law Reports* 1972, 3, 24; L. KHOURY, "The liability of auditors beyond their clients: A comparative study", *McGill Law Journal* 2001, 431; P. CANE, *Tort Law and Economic Interests*, Oxford, Oxford University Press, 1996, 455; M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The notion of pure economic loss and its setting" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 16; W.H.VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H.VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 43; I. SAMOY, "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1041.

⁹⁷ <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/regio/oostvlaanderen/1.1613280>

⁹⁸ <http://www.hildecrevits.be/nl/record-e34-al-ruim-30-uur-dicht>

dus extra kosten met zich meebrengt. Dit resulteert allemaal onder de noemer 'zuivere economische schade'.

Stel dus dat iedereen die zuivere economische schade heeft geleden, duizenden of misschien wel duizenden personen, een vordering voor schadevergoeding zou instellen. Dit zou zorgen voor een enorme overlast voor de rechtbanken, maar ook voor de aansprakelijke in dat geval.

49. Dit argument wordt echter genuanceerd. Als we de eerste betekenis van het sluisargument terug aanhalen, kan er gezegd worden dat men dit niet empirisch genoeg kan ondersteunen en wordt het argument zelfs '*peu convaincant*' gevonden.⁹⁹ Zo zouden rechtbanken in de regimes waar een vergoeding voor zuivere economische schade niet wordt uitgesloten, voornamelijk het liberaal regime en in sommige gevallen ook het pragmatisch regime, helemaal niet worden overspoeld met schadeclaims, ook in het geval van verkeersongevallen.¹⁰⁰ In regimes met een liberale visie waar men de vergoeding niet uitsluit, blijken er ook geen problemen te zijn en heeft het toestaan van een vergoeding voor zuivere economische schade geen administratieve wanorde tot gevolg gehad.¹⁰¹ Toch mag men niet laten ontglippen dat er wel degelijk een potentieel gevaar bestaat dat er wel schadeclaims van grote aantallen kunnen ontstaan en dat men dit dus ook juridisch dient te verhelpen. Een voorbeeld hiervan is de befaamde Fortis-zaak¹⁰², dewelke heeft geleid tot schadeclaims van enorme aantallen waarbij men zelfs verenigingen¹⁰³ heeft opgestart om de aandeelhouders die hierbij zuiver financieel verlies hebben geleden, te begeleiden in hun vorderingen die zijn aangespannen tegen Fortis.

Bovendien moet de vraag gesteld worden of administratieve problemen die bij de rechtbanken zouden worden ondervonden, genoeg opwegen tegen het recht op vergoeding voor zij die zuivere economische schade hebben geleden. Is dit recht, net omdat het hier zuivere economische schade betreft, van minder belang dan bijvoorbeeld als er materiële of letselschade werd veroorzaakt? Er kunnen immers evengoed grote aantallen schadeclaims voortvloeien uit schade van fysieke aard. Omgekeerd merken SPIER en HAAZEN¹⁰⁴ terecht op dat men voor eenzelfde schadeveroorzakende feit enkel vergoed wordt voor de fysieke schade, dewelke slechts minimale kosten heeft teweeggebracht, maar er geen vergoeding wordt toegekend voor de zuivere economische schade, die wel enorme kosten heeft voortgebracht.¹⁰⁵

50. De tweede betekenis van het sluisargument houdt in dat een nalatige persoon zou overvallen worden met een storm van vorderingen voor een schadevergoeding, hetgeen zou leiden tot de financiële ondergang van de nalatige persoon. De aansprakelijkheid ten aanzien van de verweerder zou niet meer evenredig zijn met de nalatige daad. Om aan te tonen hoe hoog deze kosten kunnen oplopen, grijpen we even terug naar voorgaand voorbeeld. De kamer van koophandel heeft een berekening gemaakt van de kosten die het ongeval in Vrasene heeft veroorzaakt: '*Volgens recente tellingen rijden er dagelijks zo'n 216.000 personenwagens en 54.000 vrachtwagens over de Antwerpse ring. De gemiddelde filekosten*

⁹⁹ B.S. MARKESINIS, "La politique Jurisprudentielle et la Réparation du Préjudice Economique en Angleterre: Une Approche Comparative", *Revue Internationale De Droit Comparé* 1983, 38.

¹⁰⁰ W.H. VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H. VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 44.; J. SPIER (ed.), *The Limits of Expanding Liability: eight fundamental cases in a comparative perspective*, Den Haag, Kluwer Law International, 1998, 7.

¹⁰¹ H. KOZIOL, "Recovery for Economic Loss in the European Union", *Arizona Law Review* 2006, 876.

¹⁰² P. HAAS, "Het drama Fortis: de belegger op jacht naar compensatie" (noot onder Rechtbank Utrecht (handelskamer)), *DAOR* 2012, 531.

¹⁰³ FortisEffect is hier een voorbeeld van.

¹⁰⁴ J. SPIER en O. HAAZEN, "Preliminary observations" in J. SPIER (ed.) *The Limits of Expanding Liability: Eight Fundamental Cases in a Comparative Perspective*, Den Haag, Kluwer Law International, 1998, 10-11.

¹⁰⁵ H. KOZIOL, "Recovery for Economic Loss in the European Union", *Arizona Law Review* 2006, 876.

voor een vrachtwagen bedragen ongeveer 50 euro per uur, waarvan ongeveer een derde personeelskosten. Voor personenwagens is dit ongeveer 10 euro per uur. Aangezien de verkeersellende bijna twee dagen aansleepte kwamen we voor het vrachtverkeer op een economische meerkost uit van 8.100.000 euro. Voor personenverkeer is dat 6.480.000 euro. Of samengeteld: 14.580.000 euro'.¹⁰⁶

Dit lijkt een grondiger argument om eventueel geen vergoeding toe te kennen voor zuivere economische schade in sommige gevallen, maar het is ook niet helemaal overtuigend. Zoals aangetoond, kunnen deze bedragen namelijk zeer hoog oplopen. Desalniettemin verdient ook dit enige nuancering. Zo zal in situaties van schadeverschuiving er geen gevaar zijn voor financiële ondergang en dit omwille van de structuur van dit standaardtype van zuivere economische schade. In de andere standaardgevallen is de dreiging voor dergelijk gevaar wel reëel, doch is het gevolg niet noodzakelijk dat de toekenning van een vergoeding in beginsel zou leiden tot ondragelijke financiële gevolgen voor de nalatige persoon. Dit kan een verklaring zijn voor het feit dat in landen waar een vergoeding voor zuivere economische schade in eerste instantie wel wordt aanvaard, er desondanks geen moeilijkheden worden ondervonden. Men weet deze aansprakelijkheid in grote mate onder controle te houden door gebruik te maken van andere middelen zoals bijvoorbeeld op het vlak van het oorzakelijk verband of het bewijs van de schade enzovoort.¹⁰⁷ Het is wenselijk dat dit niet op een heimelijke en omslachtige wijze gebeurt, zoals dit vaak het geval is in de liberale regimes waaronder ook België resulteert. Dit werkt de duidelijkheid en de rechtszekerheid niet bepaald in de hand. Maar men kan dit wel doen door andere buitencontractuele aansprakelijkheidsregels strenger toe te passen op een consistente manier voor alle kwesties, ongeacht of dit fysieke, materiële of zuivere economische schade heeft teweeggebracht.

51. In Nederland wordt er bijvoorbeeld gebruik gemaakt van het matigingsrecht van de rechter, hetgeen zeer nuttig kan zijn in zaken waar men te maken heeft met deze zogenaamde sluisopeningen. Volgens jurisprudentie van de Hoge Raad dient er een afweging plaats te vinden van de belangen en alle overige omstandigheden van beide partijen.¹⁰⁸ Bij een te grote, ondragelijke financiële last voor de nalatige, zou dit matigingsrecht dus een oplossing kunnen bieden. Bovendien wordt dit matigingsrecht eerder toegepast in situaties van buitencontractuele aansprakelijkheid dan in contractuele relaties. Als de schadeverwekker kennelijk minder vermogend is dan de eiser, dan kan hij beroep doen op matiging van zijn vergoedingsplicht, en de daarmee corresponderende bevoegdheid van de rechter om de schadevergoeding te verminderen.¹⁰⁹ Stel dus dat in geval van het verkeersongeval iedereen zuivere economische schade zou claimen, dan zou de rechter dit nog kunnen matigen. Bovendien zal men als rechter sneller geneigd zijn om toepassing te maken van dit matigingsrecht bij zuivere vermogensschade, dan bij letselschade of materiële schade.

52. Bepaalde juristen halen echter aan dat het moeilijk is te voorzien welke gevolgen zuivere economische schade zou kunnen hebben voor de aansprakelijkheid die hieruit zou voortvloeien.¹¹⁰ Men

¹⁰⁶ www.voka.be/antwerpen-waasland/nieuws/2013/filechaos-kost-minimum-14,5-miljoen-euro/

¹⁰⁷ W.H. VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H. VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 44.

¹⁰⁸ HR 28 mei 1999, *NJ* 1999, 510; HR 13 november 1987, *NJ* 1988, 210; HR 26 maart 2004, *JAR* 2004, 111; HR 9 januari 2015, *NJ* 2015, 44.

¹⁰⁹ A.S. HARTKAMP, *Verbintenissenrecht: de verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* in Mr. C. Asser's *Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk recht*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1996, 496; J. M. BARENDRECHT, "Pure Economic Loss in the Netherlands" in E. H. HONDIUS (Ed.), *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*, Antwerpen/Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 1998, 120-121; D. SIMOENS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling* in *Beginselen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 21.

¹¹⁰ F. PARISI, "Liability for pure financial loss; revisiting the economic foundations of a legal doctrine" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 89; H. KOZIOL,

beweert dat de aansprakelijkheid voor zuivere vermogensschade excessiever is dan voor letselschade en materiële schade. In die zin zou er geen einde zijn aan het aantal vorderingen dat men zou kunnen instellen. Het zou dus een aansprakelijkheid met een grote reikwijdte tot gevolg hebben.

BERNSTEIN merkt echter terecht op dat wat de aard en de hoeveelheid schade betreft, het altijd een kwestie van toeval zal zijn of er veel of weinig slachtoffers zullen zijn en of het fysieke of zuivere vermogensschade betreft. Volgens hem is er bij buitencontractuele aansprakelijkheid altijd een element van toeval en onbepaalbaarheid aanwezig, ongeacht de aard van de schade die aansprakelijkheid oproept.¹¹¹ De uitkomst van een bepaalde schade (dit kan zowel personenschade, zaakschade als zuivere economische schade zijn) kan men op voorhand aldus niet bepalen en kan in iedere situatie verschillen.

Men kan het probleem van de grote aantallen wat de vergoeding betreft ook eventueel oplossen door te sleutelen aan de begrotingsregels, maar hierover zal i verder uitgebreid worden in een verder deel van dit proefschrift.

53. De laatste betekenis die gelinkt wordt aan het sluisenargument is dat zuivere economische schade deel zou uitmaken van een grote, moderne trend. Deze houdt in dat er wordt gestreefd naar een ruimer en verregaander buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. Deze trend dreigt echter uit de hand te lopen. Als er uitzonderingen worden toegelaten op de uitsluitingsregel, dan zou dit een eerste aanzet kunnen zijn voor de volledige omkering van de regel. SPIER bevestigt dit argument en stelt zelfs dat de kwestie van zuivere economische schade één van de grootste problemen vormt bij de uitbreiding van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.¹¹²

Toch is deze laatste betekenis niet enkel van toepassing op situaties waar er zuivere economische schade werd geleden. Het kan eveneens handelen over verliezen van niet-financiële aard. Deze laatste betekenis van het sluisenargument gaat dus uit van het standpunt dat de uitsluitingsregel volledig dient te worden afgeschaft, ook daar waar er geen gevaar dreigt voor een overvloed van schadeclaims of voor een overdreven hoge schadevergoeding ten laste van de verweerder. Er wordt verkozen helemaal geen vergoeding toe te kennen, omdat er wordt gevreesd dat een uitzondering op de regel, enerzijds deze regel net zou uithollen en anderzijds zou leiden tot analoge, uitbreidende toepassing van de uitzondering.

54. Een volgend argument dat wordt aangehaald door KOZIOL¹¹³ is dat er een afweging dient te worden gemaakt tussen enerzijds het verlangen van iemand om zijn belangen te beschermen en anderzijds het belang van de bewegingsvrijheid van degene van wie wordt geëist dat zij de belangen van anderen respecteren. Het recht op leven, vrijheid en eigendom zijn rechten die zeer verstaanbaar zijn qua inhoud en ook duidelijk zijn afgebakend. Contractuele rechten zijn al minder goed afgebakend en eerder afhankelijk van iedere concrete zaak. Wat zuivere economische rechten betreft, zijn er noch duidelijke contouren noch is de inhoud duidelijk af te leiden. Juist omwille van deze reden is een verregaande bescherming voor zuivere economische belangen niet geoorloofd volgens KOZIOL. Naar zijn mening, dewelke ik in grote mate kan volgen, wegen deze belangen niet genoeg op tegen het feit dat men als

"Recovery for Economic Loss in the European Union", *Arizona Law Review* 2006, 871; W.H. VAN BOOM, "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H. VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 45.

¹¹¹ H. BERNSTEIN, "Civil liability for Pure Economic loss under American Tort Law", *American Journal of Comparative Law* 1998, 126.

¹¹² J. SPIER, *Limits of Liability: Keeping the Floodgates shut*, Den Haag, Kluwer Law International, 1996, 3.

¹¹³ H.KOZIOL, "Recovery for Economic Loss in the European Union", *Arizona Law Review* 2006, 877.

individu in onproportionele mate wordt beperkt in zijn bewegen. Aldus moet de bescherming van zuivere economische belangen tot een bepaalde mate worden beperkt.

2.2.2 Filosofische argumentatie

55. Verschillende rechtsgeleerden¹¹⁴ halen ook een filosofisch argument aan om de vergoedbaarheid van zuivere economische schade in beginsel uit te sluiten. Hierbij wordt aangevoerd dat de omvang van bescherming in de zin van vergoeding, in grote mate afhankelijk zou moeten zijn van de waarde van het betrokken belang. Zo zou lichamelijke integriteit en fysieke eigendom niet op dezelfde manier moeten worden gewaarborgd als onlichamelijk vermogen. Zo komen mensen op de eerste plaats, vervolgens zaken en ten slotte wordt geld als het minst belangrijke beschouwd. Het recht beschermt belangen naargelang hun hiërarchische positie. Een rechtssysteem dat bekommerd is om menselijke waarden en normen zou meer bescherming moeten bieden aan lichamenlijk vermogen dan aan onlichamelijk vermogen.¹¹⁵ Men komt hier eigenlijk terug op het juridisch argument dat een overmatige bescherming van zuivere economische belangen, een inperking zou vormen op de bewegingsvrijheid van personen. Mijn inziens moet men toch in zekere zin oppassen met dit argument aangezien er wordt uitgegaan van een subjectief waardeoordeel, maar over het algemeen kan wel gesteld worden dat deze hiërarchie aanvaardbaar is.

Deze hiërarchie kan men overigens ook terugvinden op vlak van de Belgische begroting van schade en dit meer bepaald in de Indicatieve Tabel, waar personenschade het meest wordt gewaarborgd. In Nederland wordt deze hiërarchie reeds in overweging genomen bij de vergoeding van schade.¹¹⁶

2.2.3 Historische argumentatie

56. Dit argument gaat ervan uit dat zuivere economische schade traditioneel niet beschermd werd door het recht en er dus ook geen vergoeding voor werd toegekend. Men gaat hier uit van het standpunt dat dit dan ook onveranderd dient te blijven.

Volgens KÖTZ is het eerste doel van het recht in Duitsland altijd geweest om de lichamelijke integriteit en lichamelijke goederen te beschermen. Hierbij werd zuivere economische schade buitengesloten in de historische ontwikkeling van het recht. Niettemin spreekt GORDLEY dit tot op zekere hoogte tegen, aangezien er vroeger wel sprake was van vergoedbaarheid als er zich schade heeft voorgedaan. Het schadebegrip kende hier een ruime invulling en verwees naar elke vermindering van het vermogen, waartoe zuivere economische schade in principe dus ook toe kan worden gerekend.¹¹⁷ Later zullen we zien dat het schadebegrip afhankelijk per rechtssysteem een relatief begrip is.

Het is wat kortzichtig om aan te klampen aan een historisch standpunt met daarenboven een zwakke bewijskracht. Het recht is een gegeven dat dient mee te evolueren met de maatschappelijke

¹¹⁴ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The notion of pure economic loss and its setting" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 21; G.C. CHRISTIE, *Philosopher Kings?: The Adjudication of Conflicting Human Rights and Social Values*, Oxford, Oxford University Press, 2011, 93; C. VON BAR en U. DROBNIG, *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe: A Comparative Study*, München, Sellier, 2004, 124; H. KOZIOL, "Recovery for Economic Loss in the European Union", *Arizona Law Review* 2006, 877.

¹¹⁵ T. WEIR, *A Casebook on Tort*, Londen, Sweet & Maxwell, 2000, 6.

¹¹⁶ J. SPIER, T. HARTLIEF, G.E. VAN MAANEN en R. VRIESENDORP, *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, Deventer, Kluwer, 2009, 262; A.J. VERHEIJ, *Onrechtmatige daad in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 71.

¹¹⁷ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The notion of pure economic loss and its setting" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 23.

veranderingen, zodat het ook bestand is tegen actuele wijzigingen waarmee het rechtssysteem ongetwijfeld zal worden geconfronteerd.

2.3 Conclusie

57. Ik heb een beschrijving gegeven van de verschillende regimes die worden onderscheiden bij de vergoeding van zuivere economische schade met elk het corresponderende land dat ik mijn onderzoek heb betrokken. Het liberaal regime, waaronder België behoort, lijkt het meest open te staan voor een vergoeding, in tegenstelling tot het conservatief regime, waar dit principieel wordt uitgesloten. Hiertoe behoort Duitsland. Tot slot vormt het pragmatisch regime met Nederland ter illustratie de middenweg.

Het meest overtuigende argument teneinde de uitsluitingsregel in stand te houden vormt het sluisargument. Hierbij wil men enerzijds voorkomen dat de rechtbanken overbelast worden met werk en anderzijds dat dit de financiële ondergang van de verweerder zou betekenen.

Ook het bewegingsvrijheid-argument waarbij er een afweging dient gemaakt te worden tussen verschillende belangen is volgens mij terecht. Een te verregaande bescherming zou de bewegingsvrijheid namelijk in het gedrang brengen. Dit wordt ook gekoppeld aan het feit dat er een hiërarchie bestaat wat de aard van de schade betreft. Dit vormt meteen ook het filosofisch argument.

Het historisch argument heeft mij het minst weten te overtuigen. Deze stelt namelijk dat zuivere economische schade geschiedkundig gezien nooit bescherming heeft genoten en dit dus zo dient te blijven. Dit druist volgens mij volledig in tegen de essentie van het recht in een moderne maatschappij.

DEEL III: Toepassing aansprakelijkheidsrecht m.b.t. zuivere economische schade

3.1 Algemeen

58. Het basisprincipe van het privaatrecht is dat de persoon die schade lijdt, deze in beginsel zelf draagt. Dit is namelijk het historisch uitgangspunt van het aansprakelijkheidsrecht: *"The loss lies where it falls."*¹¹⁸ Enkel indien de schade is veroorzaakt onder omstandigheden die aansprakelijkheid meebrengen, heeft de benadeelde een aanspraak op vergoeding, ten laste van de aansprakelijke.¹¹⁹ De juridische realiteit en de maatschappelijke verwachtingen zijn echter geëvolueerd naar die van een moderne verzorgingsstaat. Bijgevolg wordt er door het slachtoffer verwacht dat wanneer hij schade lijdt, hij deze op de één of andere manier kan verhalen.

De wettelijke basis voor de Belgische foutaansprakelijkheid zit vervat in de artikelen 1382 en 1383 BW. Volgens artikel 1382 BW verplicht *elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, degene door wiens schuld de schade is ontstaan, die te vergoeden.*

In artikel 1383 BW wordt hieraan bijgevoegd dat *ieder aansprakelijk is niet alleen voor de schade welke hij door zijn daad, maar ook voor de schade die hij door zijn nalatigheid of door zijn onvoorzichtigheid heeft veroorzaakt.*

Hier geldt de basisregel dat de benadeelde dus recht heeft op schadeherstel wanneer hij aantoonbaar vergoedbare schade te hebben geleden die in causaal verband staat met een tot aansprakelijkheid aanleiding gevende gebeurtenis.¹²⁰ Deze regel geldt in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht in beginsel dus ook voor zuivere economische schade. Evenwel zal blijken dat in de rechtspraak er heimelijke trucjes worden gebruikt om deze voorwaarden te manipuleren.

In dit deel zal getracht worden een omschrijving te geven van de verschillende voorwaarden voor buitencontractuele aansprakelijkheid met een toepassing op zuivere economische schade, ondanks dat dit begrip als zodanig niet bestaat in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. Dit in tegenstelling tot Nederland, waar dit begrip erkend wordt als 'zuivere vermogensschade'. Art. 6:95 BW bepaalt namelijk dat de schade die op grond van een wettelijke verplichting tot schadevergoeding moet worden vergoed, in vermogensschade en ander nadeel bestaat, dit laatste voor zover de wet op

¹¹⁸ S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 33.

¹¹⁹ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht: Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, die Keure, 2011, 11; S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 33; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 5; K. DUERINCKX, *Aansprakelijkheidsrecht-een overzicht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2012, 27; H. BOCKEN, I. BOONE en M. KRUIHOF, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht. Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, die Keure/La Chartre, 2014, 21.

¹²⁰ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht: Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, die Keure, 2011, 12; H. BOCKEN, I. BOONE en M. KRUIHOF, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht. Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, die Keure/La Chartre, 2014, 84; S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 33; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 5.

vergoeding hiervan recht geeft. Onder de noemer 'vermogensschade' wordt eveneens zuivere vermogensschade begrepen.¹²¹

Alvorens deze toepassing te maken, behandel wordt eerst het samenloopverbod behandeld en de relevantie aangaande zuivere economische schade. Tot slot wordt in dit deel ook de begroting die ter zake geldt voor zuivere economische schade besproken.

3.2 Samenloop van aansprakelijkheid

59. De vraag naar samenloop¹²² behandelt de kwestie dat één bepaalde gebeurtenis zowel een fout kan uitmaken in de zin van artikel 1382 BW, als een wanprestatie kan inhouden in de zin van de artikelen 1146 e.v. BW. In het eerste geval leidt de onrechtmatige daad tot buitencontractuele aansprakelijkheid, in het tweede geval geeft de wanprestatie aanleiding tot contractuele aansprakelijkheid. De vraag die men hierbij kan stellen luidt als volgt: Kan de benadeelde in dit geval kiezen welk aansprakelijkheidsregime van toepassing is? Deze keuze kan namelijk van groot belang zijn voor de benadeelde.

Zo zijn de verschillen tussen beide aansprakelijkheidsregimes, niettegenstaande deze steeds minder waarneembaar zijn, toch niet onbestaande. Het onderscheid tussen beide regimes kan terug gevonden worden in bijvoorbeeld het verjaringsregime dat voor beide aansprakelijkheidsregelingen anders wordt geregeld in artikel 2262bis B.W.

60. Om een antwoord te bieden op de eerder gestelde vraag over de keuzemogelijkheid tussen de aansprakelijkheidsregimes, kan gesteld worden dat de oplossing niet eenduidig blijkt. In de meeste andere landen vormt deze keuzemogelijkheid geen punt, en is een keuze tussen de aansprakelijkheidsregimes evident. Dit vindt men ook terug in de conservatieve regimes zoals deze in Duitsland waar een vergoeding voor zuivere economische schade zelfs vaak gezocht zal moeten worden in het verbintenissenrecht en de buitencontractuele aansprakelijkheidsregels vaak geen oplossing zullen bieden.¹²³ In België echter, is deze keuzemogelijkheid niet zo vanzelfsprekend.

Volgens WEYTS houdt de onenigheid over deze kwestie in België verband met de verschillende houding die men heeft ten opzichte van begroting van zuivere economische schade. De keuze om al dan niet vermogensbelangen op dezelfde wijze te beschermen als immateriële belangen, blijkt in samenhang met de vraag of samenloop al dan niet wordt toegestaan.¹²⁴

In Duitsland zal er voor zuivere economische schade vaak beroep gedaan worden op de contractuele aansprakelijkheidsregels, maar wordt er wel samenloop toegestaan zodat een keuze voor het

¹²¹J. SPIER, T. HARTLIEF, G.E. VAN MAANEN en R. VRIESENDORP, *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, Deventer, Kluwer, 2009, 238-239 ; A.J. VERHEIJ, *Onrechtmatige daad in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 152.

¹²² L. CORNELIS, "Over Samenloop, schade en overbodig causaal verband: roemloos aansprakelijkheidsrecht (partim)", *TBH* 2013, 990; B. WEYTS, *Fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 341; S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 75.

¹²³ N. JANSEN, "Auf dem Weg zu einem europäischen Haftungsrecht", *ZeUP* 2001, 36; I. SAGEL-GRANDE, *Duits privaatrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2004, 204; H. BOCKEN, I. BOONE en M. KRUIHOF, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht. Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, die Keure/La Charte, 2014, 29.

¹²⁴ B. WEYTS, "Economische schade", *TBH* 2013, 1017; S. STIJNS, "Samenloop: over verfijners en verdwijners" in C. VAN SCHOU BROECK, W. DEVROE, K. GEENS, J. STUYCK (eds.), *Over grenzen, Liber amicorum Herman Cousy*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 702.

buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht niet uitgesloten blijft.¹²⁵ Bijgevolg zal dit in Duitsland, waar de vergoedbaarheid van zuivere economische schade eerder de uitzondering dan de regel vormt, desondanks niet veel nut hebben.

In België heeft het Hof van Cassatie in zijn rechtspraak een samenloopverbod geformuleerd, waarop uitzonderingen bestaan. Zo heeft men bepaald in het arrest van het Hof van Cassatie van 29 september 2006 dat een buitencontractuele aansprakelijkheidsvordering in een contractuele rechtsverhouding mogelijk is, indien de ingeroepen tekortkoming niet enkel een contractuele verbintenis, maar ook een toepasselijke algemene zorgvuldigheidsnorm betreft en indien die fout andere dan aan de slechte uitvoering te wijten schade heeft veroorzaakt.¹²⁶ Anders gezegd zal de aard van de rechtsverhouding de bepalende factor zijn over welk aansprakelijkheidsregime zal overheersen. Dit principe brengt volgens een aantal auteurs met zich mee dat het Belgische recht geen andere keuze heeft dan de economische belangen te beschermen in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.¹²⁷

61. De samenloopproblematiek in het kader van zuivere economische schade zal zich uiten wanneer er zich zuivere economische schade voordoet tussen contractanten. Hierbij zal men moeten rekenen op de contractuele aansprakelijkheidsregels, tenzij men voldoet aan de voorwaarden van het cassatiearrest van 29 september 2006. Aangezien de schade vreemd moet zijn aan het contract, is het vereist dat de feitenrechter uitmaakt welke schade onder contractuele schade resulteert. Enkel de zuivere economische schade die losstaat van het contract zal in aanmerking komen voor een buitencontractuele aansprakelijkheidsclaim.

Dit is bijgevolg op zich al een soort van verdoken truc, dewelke aan rechters de mogelijkheid geeft om de vergoeding van zuivere economische schade te beperken. Wel is het zo dat de samenloopproblematiek enkel opduikt als er sprake is van een contract tussen contractanten.

¹²⁵ L.M. HENDERSON, *Conceptualizing Pure Economic Loss in the European Union: An observation of liability law in the Member States and the European Union*, paper Vrije Universiteit Amsterdam, 2009, www.ssrn.com.

¹²⁶ Cass. 29 september 2006, *Arr.Cass.* 2006, 1863.

¹²⁷ B. WEYTS, "Economische schade", *TBH* 2013, 1018; M. BUSSANI en V. V. PALMER, "The liability regimes of Europe—their facades and interiors" in M. BUSSANI en V. V. PALMER (Eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 129; B. DUBUISSON, "Le concours des responsabilités contractuelle et extra-contractuelle. Ultime tentative de conciliation" in I. BOONE, I. CLAEYS en L. LAVRYSEN (eds.), *Liber amicorum H. Bocken. Dare la luce. De arbeid en de strijd om licht en klaarheid te brengen*, Brugge, die Keure, 2009, 71.

3.3 Toepassing voorwaarden van aansprakelijkheidsrecht op zuivere economische schade

3.3.1 De Fout

3.3.1.1 Buitencontractueel foutbegrip

62. Men kan de fout omschrijven als een gedragsfout of een maatschappelijk onaanvaardbare gedraging. De foutieve handeling is wat men een onrechtmatige daad noemt.¹²⁸ Er dient sprake te zijn van een schending van een vooraf bestaande gedragsnorm, zijnde een specifieke gedragsnorm vervat in een rechtsregel of een algemene gedragsnorm, dat ook wel de zorgvuldigheidsnorm wordt genoemd. Bovendien dient men ook toerekenbaar en schuldbequaam te zijn. Het feit alleen dat een handeling schade veroorzaakt, volstaat niet om haar als foutief te beschouwen.¹²⁹ Aldus zal er in geval van zuivere economische schade zodoende niet altijd sprake zijn van een fout. Dit dient men eerst te bewijzen.

3.3.1.2 De theorie van de relatieve onrechtmatigheid

63. Het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht heeft als kenmerk dat er geen mechanismen bestaan die ervoor zorgen dat de aansprakelijkheid niet te ver zou uitdeinen. Het principe van de integrale schadevergoeding voor de benadeelde blijkt van groter belang te zijn dan een mogelijkheid om beperkingen te stellen.¹³⁰ Tenzij partijen contractueel bepalen binnen welke grenzen de aansprakelijkheid zich kan voordoen of buiten de gevallen waar de wetgever de (risico)aansprakelijkheid heeft beperkt door een financieel plafond, een uitsluiting of een vrijstelling, zijn er in het Belgisch aansprakelijkheidsrecht geen regels die erop gericht zijn om de mogelijke aanspraken te beperken.¹³¹

Bijgevolg zal elk slachtoffer, zowel rechtsreeks als onrechtstreeks, een schadevergoeding kunnen verkrijgen indien hij bewijst dat de aangesprokene een rechtsregel of algemene zorgvuldigheidsnorm heeft geschonden en dus aansprakelijk is. Ook is het niet vereist dat er een juridische band is tussen het primair en het secundair slachtoffer in geval van afgeleide schade, waardoor het aantal secundaire slachtoffers onbepaald is.¹³² Wat de voorwaarde van de fout betreft, bestaan er in België geen *a priori*-beperkingen. Elke overtreding van een rechtsnorm die een bepaald gedrag voorschrijft of verbiedt, kan een fout opleveren en iedereen kan zich op deze fout beroepen. Het is dus niet vereist dat de rechtsnorm erop gericht is om de belangen te beschermen van de personen die zich op de fout beroepen. Elke benadeelde zou aldus aanspraak kunnen maken op een vergoeding. Dit maakt van België, in

¹²⁸H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2010, 99; R. VANDEPUTTE en P.J. VAN DER SMAN, *Het Aquiliaans foutbegrip*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1983, 90; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 88.

¹²⁹H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2010, 99.

¹³⁰I. BOONE en B. WYLLEMAN, *De vergoeding van schade van derden in het Belgisch aansprakelijkheidsrecht in Preadviezen 2010. Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2010, 265; B. WEYTS, *Fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 115; Cass. 13 april 1995, *Arr. Cass.*1995, 423.

¹³¹I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 201.

¹³²D. SIMOENS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling in Beginselen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 58; L. CORNELIS, *L'apparence trompeuse du dommage par répercussion in L'indemnisation du préjudice corporel*, éditions du Jeune barreau de Liège, Luik, 1996, 152; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 660.

tegenstelling tot andere rechtsstelsels waar men deze beperkingen wel hanteert, een zeer slachtoffervriendelijk land.

64. In bepaalde rechtsstelsels wordt de theorie van de relatieve onrechtmatigheid¹³³ (relativiteitsleer, leer van de relatieve onrechtmatige daad, theorie van de *aquillische* relativiteit) toegepast. Volgens deze theorie dient iemand die de rechtsnorm overtreedt en daardoor onrechtmatig handelt, enkel de schade te vergoeden indien de overtreden norm de strekking heeft de benadeelde in het gekrenkte belang te beschermen. Slechts het nadeel geleden in een door de overtreden norm beschermd rechtsgoed zal als schade beschouwd worden dat voor herstel in aanmerking komt.¹³⁴ Deze relativiteitsleer heeft twee facetten. Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen de personele relativiteit en de materiële relativiteit. Als de bescherming van de regel beperkt wordt tot vooraf bepaalde personen, is er sprake van personele relativiteit. Indien enkel bepaalde schadegevallen onder de bescherming van een regel resulteren, dan is er sprake van materiële relativiteit.¹³⁵ In principe kan men de theorie van de relatieve onrechtmatigheid in grote mate vergelijken met de relativiteit van de overeenkomst die omschreven staat in art. 1134 BW. Men spreekt van relativiteit aangezien de onrechtmatigheid enkel van toepassing is ten aanzien van de persoon wiens belang geschonden werd, waarbij tevens het belang beschermd wordt door de overtreden rechtsregel.

65. Zoals reeds vermeld staat men in België afwijzend ten aanzien van het toepassen van deze theorie, hetgeen zich ook uit in de rechtspraak.¹³⁶ Desalniettemin heeft het Hof van Cassatie geoordeeld in het arrest van 22 augustus 1940¹³⁷ dat de aansprakelijkheid voor schade zou vereisen dat de dader van het schadelijk feit tekort is gekomen aan een verplichting die hij tegenover de benadeelde had. Men kan hier derhalve spreken van een, weliswaar eenmalige, toepassing van de relativiteitsleer.

Het cassatiearrest van 28 april 1972¹³⁸ brengt enige helderheid doordat het Hof van Cassatie stelt dat het de (uitdrukkelijke) bedoeling van de wetgever hanteert als criterium om uit te maken of de kring der aanspraakgerechtigden *in concreto* al dan niet beperkt wordt. Het is echter onjuist dit criterium te veralgemenen en zonder meer van toepassing te verklaren op alle gevallen.¹³⁹ Dit bevestigt dat het Hof van Cassatie negatief staat ten aanzien van voornoemde theorie. De theorie van de relatieve onrechtmatigheid is bijgevolg niet van toepassing, tenzij de wetgever er uitdrukkelijk van heeft willen afwijken. Men gaat hier vanuit dat als de belanghebbende in een wet wordt vernoemd, dit niet automatisch uitsluit dat andere benadeelde derden zich kunnen beroepen op de geschonden rechtsnorm, enkel en alleen door het feit dat men niet als belanghebbende wordt vermeld.

Doordat men de relativiteitsleer in België niet aanwendt, zou men kunnen stellen dat dit problematisch kan zijn als dit geplaatst wordt in het kader van zuivere economische schade. Als er namelijk geen *a priori*-beperkingen worden gesteld op het niveau van de fout wat de belanghebbenden en wat de te

¹³³ J. RONSE, *Aanspraak op schadeloosstelling uit onrechtmatige daad*, Brussel, Larcier, 1954, 70; J. LIMPENS, *La théorie de la relativité acquilienne en droit comparé*, Paris, Mélanges Savatier, 1965, 36; I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 202; I. BOONE en B. WYLLEMAN, *De vergoeding van schade van derden in het Belgisch aansprakelijkheidsrecht in Preadviezen 2010. Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2010, 269.

¹³⁴ J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMS, *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1984, 24.

¹³⁵ M. LACROIX, "La Relativité Aquilienne en droit de la responsabilité civil-Analyse comparée des systèmes germanique, canadien et québécois", *Revue de droit de McGill* 2013, 431.

¹³⁶ Gent 10 december 1964, *RGAR* 1965, 7410, noot DALCO; Brussel 13 februari 1974, *RW* 1973-1974, 2503.

¹³⁷ Cass. 22 augustus 1940, *Arr. Cass.* 1940, 76.

¹³⁸ Cass. 28 april 1972, *Arr. Cass.* 1972, 815.

¹³⁹ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE en P. HAMELINK, "Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1964-1978): Overzicht van rechtspraak", *TPR* 1980, 1153.

beschermen schade betreft, zou dit kunnen leiden tot een overvloed van schadeclaims die overigens ook op zuivere economische schade kunnen slaan, aangezien de aard van de schade niet van belang is. Dit houdt ook het zogenaamde *supra* vermelde "sluizen-argument" in. De feitenrechter in België moet immers niet onderzoeken of de aanspraakgerechtigden worden beschermd door de overtreden norm.

66. In andere rechtsstelsels, zoals deze van Nederland en Duitsland, hecht men meer belang aan de bezorgdheid omtrent een overvloed aan schadeclaims, hetgeen zich ook uit in de regeling van de onrechtmatige daad.

In het Nederlands recht is er sprake van de zogenaamde normbestemmingsleer.¹⁴⁰ Een reden waarom Nederland deze theorie wel ingeburgerd heeft in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, heeft te maken met het feit dat het Nederlands burgerlijk wetboek van recentere datum is en dus meer gemoderniseerd is. Toch werd de relativiteitsleer reeds in het begin van de 20ste eeuw ontwikkeld door de rechtspraak van de Hoge Raad.¹⁴¹

Deze normbestemmingsleer dat staat verankerd in Art. 6:163 NBW¹⁴², komt erop neer dat opdat bepaald gedrag een fout zou opleveren, dit gedrag ten opzichte van het slachtoffer onrechtmatig moet zijn. Dit zal het geval zijn, zoals al eerder werd aangehaald, als de gedragsnorm die overtreden is, de doelstelling heeft om de belangen van het slachtoffer te beschermen. Er wordt aldus vertrokken vanuit het standpunt dat iedere norm een doel heeft, en met die doelstelling wil men personen gaan beschermen. Slechts de personen die binnen het beschermingsdoel van die norm vallen, kunnen zich beroepen op de schending van die norm.¹⁴³

Een voorbeeld uit de Nederlandse rechtspraak, waarbij de Hoge Raad de relativiteitsleer bevestigt, vormt het brandstichtingsarrest van de Hoge Raad van 24 januari 1930.¹⁴⁴ Een vrouw, gehuwd in algehele gemeenschap met haar echtgenoot die tevens de huiseigenaar is van een tegen brandschade verzekerd huis, steekt deze in brand wanneer ze alleen thuis is. De man gaat naar de brandverzekeraar en wil dekking. De verzekeringsmaatschappij is van mening dat de brandstichting een tegenover haar als verzekeraar gepleegde onrechtmatige daad is en wil dus geen vergoeding toekennen voor de schade. Het Hof volgde de redenering dat de echtgenote inderdaad een norm heeft overtreden door de brandstichting, maar dat deze strekt tot bescherming van andere belangen dan het belang waarin de verzekeraar is geschaad. Als gevolg kan de verzekeraar uit de overtreding van die norm geen recht putten, want deze behoort namelijk niet tot de beschermde groep. Indien de brand was gesticht met de bedoeling om de verzekeraar te benadelen, dan was de situatie anders geweest. Dan zou er immers sprake zijn van een schending van de plicht om aan een ander opzettelijk nadeel toe te brengen, tenzij hier een redelijke grond voor zou bestaan.

Dertig jaar nadat de relativiteitsleer werd geïntroduceerd, heeft de Hoge Raad enige nuancering voorzien, die overigens "de correctie Langemeijer" wordt genoemd. In de tandartsenzaak Beukers/Dorenbos¹⁴⁵

¹⁴⁰ A.J. VERHEIJ, *Onrechtmatige daad in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 34; J. SPIER, T. HARTLIEF, G.E. VAN MAANEN en R. VRIESENDORP, *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, Deventer, Kluwer, 2009, 58 e.v.

¹⁴¹ HR 25 mei 1928, *NJ* 1928, 1688, noot E.M. MEIJERS.

¹⁴² Art. 6:163 NBW: "Geen verplichting tot schadevergoeding bestaat, wanneer de geschonden norm niet strekt tot bescherming tegen de schade zoals de benadeelde die heeft geleden."

¹⁴³ A.J. VERHEIJ, *Onrechtmatige daad in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 34; J. M. BARENDRECHT, "Pure Economic Loss in the Netherlands", in E. H. HONDIUS (Ed.), *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*, Antwerpen/Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 1998, 117.

¹⁴⁴ HR 24 januari 1930, *NJ* 1930, 299.

¹⁴⁵ HR 17 januari 1958, *NJ* 1961, 568.

volgde de Hoge Raad de theorie van procureur-generaal Langemeijer waarin wordt gesteld dat de afgewezen norm weer mag meespelen bij de aanvullende vraag of er een ongeschreven norm is overtreden, die het geschonden belang wel beschermt.¹⁴⁶ Men spreekt ook wel van een relativering van de relativiteitsleer¹⁴⁷ waarbij de concrete omstandigheden van een zaak en de maatschappelijke billijkheid in rekening worden genomen.

Om terug naar het kader van zuivere vermogensschade te grijpen, meer bepaald in de zin van afgeleide schade, is er nog een cruciaal arrest. Het gaat hier over het arrest Poot/Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds¹⁴⁸ van de Hoge Raad, uitgesproken op 2 december 1994. Hierin werd beslist dat een aandeelhouder geen aansprakelijkheidsvordering kan instellen tegen derden die vermogensschade toebrengen aan de kapitaalvennootschap waarin de aandeelhouder aandelen bezat.¹⁴⁹ Aangezien de schending van de zorgvuldigheidsplicht van de schadeverwekker ten aanzien van de bank niet doorwerkt, kunnen derden bijgevolg geen vergoeding van afgeleide schade vorderen. Men kan *in casu* niet spreken van onrechtmatig gedrag van de schadeverwekker ten opzichte van de aandeelhouders. De groep aanspraakgerechtigden worden op die manier beperkt door de normbestemmingsleer, hetgeen op zijn beurt vooral voor de indirecte slachtoffers de aansprakelijkheidsvordering voor zuivere vermogensschade beperkt.

67. In Duitsland ontstond de relativiteitsleer rond 1928, onder de term *Schutznormtheorie*.¹⁵⁰ Het *Bundesgesetzbuch* is zeer modern en heeft nog recentelijk (2000) wijzigingen doorgevoerd, waarbij Europese invloeden werden geïncorporeerd. Zoals reeds werd aangegeven, is de buitencontractuele aansprakelijkheid in het Duitse recht heel beperkt geformuleerd, in tegenstelling tot het Belgische artikel 1382-1383 BW. Het Duits buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht bestaat uit volgende bepalingen: § 823 (1) en (2) en § 826 BGB.

In de eerst genoemde bepaling, namelijk § 823 (1) BGB¹⁵¹, staan een aantal rechten opgelijst, waarvan enkel de schending van die opgesomde rechten een aanleiding tot schadevergoeding kan geven. In die zin is deze bepaling zeer strikt omschreven.

Wat de extensie van de bescherming van deze omschreven rechten betreft, wordt er in dit verband een distictie gemaakt tussen de heersende opinie en de antithese. Volgens de heersende opinie is een uitbreiding van de opgesomde rechten door § 823 (2), 824, 826 en 831 BGB naar tevens een bescherming van het vermogen, niet wenselijk. Een uitbreiding zou volgens deze opinie namelijk lijnrecht tegenover de bedoeling van de wetgever staan en bovendien zou dit kunnen leiden tot onbeperkte aansprakelijkheid.

De antithese streeft daarentegen voor een aanvaarding van het vermogen binnen het beschermingsbereik van de opgesomde rechten. Men gaat hier namelijk uit van het standpunt dat de bepalingen voorzien in gedragsbescherming, in tegenstelling tot rechtsgoedbescherming.¹⁵² De zuivere

¹⁴⁶ G.H. LANKHORST, *De relativiteit van de onrechtmatige daad*, Deventer, Kluwer, 1992, 26.

¹⁴⁷ G.H. LANKHORST, *De relativiteit van de onrechtmatige daad*, Deventer, Kluwer, 1992, 41.

¹⁴⁸ HR 2 december 1994, NJ 1995, 288.

¹⁴⁹ HR 2 december 1994, RvdW 1994, 263.

¹⁵⁰ J. RONSE, *Aanspraak op schadeloosstelling uit onrechtmatige daad*, Brussel, Larcier, 1954, 71.

¹⁵¹ § 823 (1) BGB: "Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet."

¹⁵² J. VON STAUDINGER, *Staudinger Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch § 823 E-I, 824, 825*, Berlijn, De Gruyter, 2010, 20; F.J. SÄCKER en R. RIXECKER, *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5*

vermogensschade behoort niet tot één van de categorieën wettige belangen die beschermd worden in § 823 (1) BGB en wordt bijgevolg niet vergoed. Financieel verlies wordt op grond van deze bepaling slechts vergoed, indien dat verlies voortvloeit uit schade aan één van de opgesomde rechten. Men heeft geprobeerd om door middel van het vage begrip 'ein sonstiges Recht'¹⁵³, op het einde van § 823 (1) BGB, zuivere economische schade toch op te nemen als wettig belang. Hetgeen echter bedoeld werd, waren de absolute rechten die *erga omnes* gelden, zoals bijvoorbeeld de zakelijke rechten of de rechten die men heeft op zijn naam of de intellectuele en andere industriële eigendomsrechten die in speciale wetten geregeld worden. 'Ein sonstiges Recht' slaat namelijk op de situatie waarin het vermogen van iemand als geheel wordt aangetast door de onrechtmatige daad.¹⁵⁴

68. Vervolgens is er ook nog § 823 (2) BGB¹⁵⁵ waar de theorie van de relatieve onrechtmatigheid zo goed als expliciet in wordt vermeld. Volgens deze bepaling zal de schadeverwekker gehouden zijn tot een schadevergoeding bij het schenden van een wet, dat als doelstelling heeft een ander te beschermen. Er moet dus eerst gekeken worden wie beschermd wordt door de wettelijke bepalingen en verder moet er gekeken worden of iemand tot die groep behoort. Bijgevolg zal zuivere economische schade volgens laatstgenoemde bepaling slechts vergoed worden wanneer het belang van de persoon beschermd werd door de overtreden rechtsregel en wanneer de schade dat geleden werd door de benadeelde bestaat in het door de norm beschermde goed.¹⁵⁶

69. Ten slotte bestaat er in het Duits buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht nog een derde bepaling, met name § 826 BGB.¹⁵⁷ Hierin wordt gesteld dat een persoon die aan iemand anders op opzettelijke wijze schade toebrengt, dat in strijd is met de goede zeden, tot schadevergoeding wordt verplicht. Het is dus nodig dat er enerzijds sprake is van opzet, en anderzijds er gehandeld dient te zijn in strijd met de goede zeden. In deze bepaling komt de theorie van de relatieve onrechtmatigheid echter niet tot uiting, hetgeen logischerwijze kan worden afgeleid uit de aard van de bepaling zelf. De bescherming van deze bepaling geldt namelijk *erga omnes*.¹⁵⁸ De afbakening van het begrip 'schending van de goede zeden' kan worden geformuleerd als een handeling dat volledig in strijd is met het gevoel van fatsoen van alle billijk en rechtvaardig denkenden indruist en dus door een dermate onaangepast gedrag het de gemiddelde man in de betrokken sector van de maatschappij kan choqueren.¹⁵⁹

Het opzetvereiste heeft als gevolg dat een vergoeding voor zuivere vermogensschade wordt bemoeilijkt, maar niet wordt uitgesloten. In de Duitse rechtbanken werd deze tekst merenmalen aangewend, om de vergoeding van zuivere economische schade toe te kennen wegens het doorspelen van incorrecte

Schuldrecht/Besonderer Teil III, München, Verlag C.H. Beck, 2009, 1826; H.G.BAMBERGER en H.ROTH, *Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch, Band 2 § 611-1296*, München, Verlag C.H. Beck, 2008, 1246.

¹⁵³ Dit betekent 'gelijkaardig recht'

¹⁵⁴ J.H. HERBOTS, "De saga van de doorgekapte elektriciteitskabels: zuivere vermogensschade rechtsvergelijkend bekeken", *Jura Falc.* 1983-84, 452.

¹⁵⁵ § 823 (2) BGB: "Die gleiche Verpflichtung trifft denjenigen, welcher gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstößt. Ist nach dem Inhalt des Gesetzes ein Verstoß gegen dieses auch ohne Verschulden möglich, so tritt die Ersatzpflicht nur im Falle des Verschuldens ein."

¹⁵⁶ I. SAGEL-GRANDE, *Duits privaatrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2004, 206; H.G.BAMBERGER en H.ROTH, *Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch, Band 2 § 611-1296*, München, Verlag C.H. Beck, 2008, 1245; F.J. SÄCKER en R. RIXECKER, *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5 Schuldrecht/Besonderer Teil III*, München, Verlag C.H. Beck, 2009, 1894; H.P. WESTERMANN, *Ermann Bürgerliches Gesetzbuch, Handkommentar mit AGG, EGBGB (Auszug), ErbbauRG, HausratsVO, LPartG, ProdHaftG, UKlaG, VAHRG und WEG*, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2008, 3471.

¹⁵⁷ § 826 BGB: "Wer in einer gegen die guten Sitten verstößenden Weise einem anderen vorsätzlich Schaden zufügt, ist dem anderen zum Ersatz des Schadens verpflichtet."

¹⁵⁸ J. LIMPENS, *La théorie de la relativité aquilienne en droit comparé*, Parijs, Mélanges Savatier, 1965, 576.

¹⁵⁹ I. SAGEL-GRANDE, *Duits privaatrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2004, 205; J.H. HERBOTS, "De saga van de doorgekapte elektriciteitskabels: zuivere vermogensschade rechtsvergelijkend bekeken", *Jura Falc.* 1983-84, 456.

informatie.¹⁶⁰ Het *Bundesgerichtshof* geeft immers een ruime invulling aan het opzetvereiste, dit des te meer als de informatievertrekker een deskundige betreft, en geeft aan dat men al spreekt van opzet wanneer de verweerder ervan bewust is dat de informatie of het advies die hij heeft verschaft gebruikt kan worden en dat, indien deze gegevens niet correct zijn, dit schade tot gevolg zal hebben.¹⁶¹

Een voorbeeld uit de Duitse rechtspraak kan gehaald worden uit het arrest van 12 februari 1979 van het *Bundesgerichtshof*¹⁶². Een bank had verkeerdelijk informatie verschaft aan een derde, meer bepaald een makelaar. Deze informatie betrof de kredietwaardigheid van één van haar klanten, waarbij de kredietwaardigheid hoger werd aangegeven dan hetgeen in realiteit het geval was. De makelaar had zich gebaseerd op de incorrecte informatie bij het geven van advies aan mogelijke investeerders. Door deze incorrecte informatie werd zuivere vermogensschade geleden. Een gelijkaardig arrest werd in Nederland geveld door het Hof Den Bosch op 22 december 1993¹⁶³, waarin ook een bank aansprakelijk werd gesteld tegenover een derde voor het verlenen van onjuiste informatie. De derde had namelijk schade geleden doordat hij was afgegaan op de door de bank verstrekte onjuiste informatie betreffende de kredietwaardigheid van een cliënt. Volgens het Hof mag er vanuit worden gegaan dat de bank als deskundige kan worden beschouwd. Deze verstrekt immers informatie op basis van een gedegen onderzoek en maakt voor de beoordeling van de kredietwaardigheid van haar cliënt gebruik van al het bij de bank op het moment van de aanvraag beschikbare materiaal.

3.3.2 De schade

3.3.2.1 Het schadebegrip

70. Zoals eerder werd aangegeven kan er in het Burgerlijk Wetboek geen definitie gevonden worden van het schadebegrip. In de rechtsleer heeft er zich echter wel een definitie ontwikkeld, dewelke wordt omschreven als de negatieve uitkomst van de vergelijking tussen twee toestanden. Hierbij wordt de actuele toestand van een persoon, meer bepaald het slachtoffer, na het schadegeval vergeleken met de hypothetische toestand van diezelfde persoon zonder schadegeval.¹⁶⁴ Nochtans is schade de belangrijkste voorwaarde, aangezien de functie van het aansprakelijkheidsrecht erin bestaat om de schade te vergoeden. De feitenrechter oordeelt soeverein over de omvang en het bestaan van de schade en de benadeelde dient hiervan het bewijs te leveren.¹⁶⁵ Om te kunnen spreken van vergoedbare schade dient tevens voldaan te worden aan de ontvankelijkheidsvoorwaarden en de gegrondheidsvoorwaarden.

¹⁶⁰ Bundesgerichtshof 26 november 1986, *Neue Juristische Wochenschrift* 1987, 1758; Bundesgerichtshof 24 september 1991, *Neue Juristische Wochenschrift* 1991, 3282; Bundesgerichtshof 28 april 1982, *Neue Juristische Wochenschrift* 1982, 2431; K. LARENZ en C. W. CANARIS, *Lehrbuch des Schuldrechts, 2 Bde. in 3 Tl.-Bdn., Bd.2/2, Besonderer Teil*, München, Verlag C.H. Beck, 1994, 276.

¹⁶¹ C.J.H. JANSEN en A.J. VAN DER LELY, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor onjuiste mededelingen: een vergelijking van Engels, Duits en Nederlands recht", *TVVS* 1998, 44; K. LAVEYT, "Foutieve informatie en zuivere vermogensschade: een rechtsvergelijkend onderzoek", *RW* 2005-06, 1323.

¹⁶² Bundesgerichtshof 12 februari 1979, *Neue Juristische Wochenschrift* 1979, 1595.

¹⁶³ Hof Den Bosch 22 december 1993, *NJ* 1994, 668.

¹⁶⁴ H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2010, 54; J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMS, *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1984, 173; D. SIMOENS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling in Beginselen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 73; E. DIRIX, *Het begrip schade in Aansprakelijkheidsrecht III*, Antwerpen, Maklu, 1984, 150.

¹⁶⁵ Cass. 21 juni 1990, *Arr.Cass.* 1989-90, 1385.

3.3.2.2 Ontvankelijkheidsvoorwaarden

1° Krenking van een belang

71. Oorspronkelijk was, in navolging van de theorie Leclercq, de regel van toepassing dat voor het verkrijgen van een schadevergoeding, het vereist is dat er een aantasting was van een subjectief recht.¹⁶⁶ Deze theorie werd echter achterhaald door de rechtsleer¹⁶⁷ en de rechtspraak.¹⁶⁸ Ook in het arrest van 16 januari 1939¹⁶⁹ stapte het Hof van Cassatie af van deze theorie. Dit arrest gaat over een broer en zus die samenwoonden en waarbij de zus voor het inkomen zorgde. De zus kwam echter om in een verkeersongeval, waarna de broer een aansprakelijkheidsvordering instelde tegen de dader van het verkeersongeval, aangezien het inkomen van zijn zus, waar hij afhankelijk van was, wegviel. Hierbij heeft de broer dus een vorm van zuivere vermogensschade geleden aangezien het afgeleide schade betreft. De verweerder repliceerde met het argument dat er, gezien de wettelijke regeling van onderhoudsgelden en onderhoudsrechten, geen onderhoudsrecht bestaat tussen broers en zussen. Er zou dus geen sprake zijn van een subjectief recht, waardoor een schadevergoeding uitbleef. Het Hof van Cassatie heeft dit echter afgewezen en heeft gesteld dat het niet nodig was dat er sprake was van een subjectief recht, maar dat het hebben van een belang eveneens volstond. *In casu* had de broer dus een belang bij het verkrijgen van het inkomen van zijn zus en bijgevolg kon hij aanspraak maken op een schadevergoeding. De schending van een feitelijk belang volstaat aldus.¹⁷⁰

Hetzelfde arrest van 16 januari 1939 dat de theorie van Leclercq afwees, verwierp eveneens een andere theorie, met name de theorie van de rechtskrenking. Hierin wordt gesteld dat er enkel sprake kan zijn van schade, wanneer de benadeelde de krenking van een recht of het verlies van een voordeel dat men uit een recht mocht verwachten, kan doen gelden.¹⁷¹ Door deze theorie werd er in principe een *a priori*-beperking gesteld op het aantal aanspraakgerechtigden en meer bepaald in het kader van afgeleide schade.¹⁷²

2° Krenking van een *rechtmatig* belang

72. Om aanspraak te kunnen maken op een schadevergoeding, is het vereist dat het geschonden belang ook rechtmatig is.¹⁷³ Hiermee wordt bedoeld dat het belang geen inbreuk mag maken op de openbare orde en de goede zeden. Bovendien mag het belang niet steunen op de miskennis van andermans

¹⁶⁶ P. LECLERCQ, "Le conducteur d'une automobile qui tue ou blesse un piéton, commet-il un acte illicite?", *RGAR* 1927, 164.

¹⁶⁷ L. CORNELIS, *Beginselen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht: de onrechtmatige daad*, Antwerpen, Maklu, 1989, 147; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 139; W. VAN GERVEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2000, 260.

¹⁶⁸ Cass. 23 maart 1984, *RW* 1984-85, 15.

¹⁶⁹ Cass. 16 januari 1939, *Arr.Cass.* 1939, 25; Cass. 3 oktober 1997, *Arr.Cass.* 1997, 921.

¹⁷⁰ H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 64; R. DE CORTE, *Overzicht van het Burgerlijk Recht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 563.

¹⁷¹ J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMS, *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1984, 12-17; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge, II*, Brussel, Bruylant, 1953, 890; D. SIMOENS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling in Beginselen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 16-18.

¹⁷² I. BOONE en B. WYLLEMAN, *De vergoeding van schade van derden in het Belgisch aansprakelijkheidsrecht in Preadviezen 2010. Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2010, 271; J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMS, *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1984, 98; I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 204; Cass. 16 januari 1939, *Arr.Cass.* 1939, 15; Cass. 4 september 1972, *RW* 1972-73, 715.

¹⁷³ Cass. 19 december 1978, *Arr.Cass.* 1979, 472; Cass. 15 februari 1990, *Arr.Cass.* 1989-90, 776; Cass. 4 september 1972, *RW* 1972-73, 715; Cass. 16 januari 1939, *Arr.Cass.* 1939, 25.

rechten.¹⁷⁴ Zo zal men bijvoorbeeld nooit een schadevergoeding kunnen verkrijgen voor het verlies van een inkomen, dat in eerste instantie voortkomt uit zwartwerk.¹⁷⁵ Het is vanzelfsprekend dat dit begrip ook onderhevig is aan maatschappelijke evoluties. Hetgeen vroeger als onzedig werd beschouwd, wordt namelijk de dag vandaag als de normaalste zaak van de wereld ervaren.¹⁷⁶

Deze voorwaarde stelt aldus geen eisen wat de aard van het te beschermen belang betreft. Dit heeft als gevolg dat buiten de lichamelijke integriteit van de mens, het psychisch welzijn, de mogelijkheid tot zelfbeschikking, zakelijke rechten, immateriële waarden enzovoort, ook louter economische belangen tot het beschermingsbereik van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht behoren.¹⁷⁷ Er kan dus geen hiërarchie worden waargenomen tussen de verschillende belangen en bijgevolg worden deze allemaal evenwaardig beschermd. Hier komt aldus het filosofisch argument, dat eerder in dit proefschrift werd aangehaald, weer naar boven. In Nederland bijvoorbeeld worden er ook op het vlak van de te beschermen belangen *a priori*-beperkingen gesteld doordat er ginder wel een hiërarchie bestaat tussen de verschillende belangen. Personenschade geniet de hoogste prioriteit, gevolgd door zaakschade en zuivere vermogensschade sluit hier ten slotte het rijtje af.¹⁷⁸ Deze hiërarchie komt overigens ook tot uiting bij het matigingsrecht waarover de Nederlandse rechter beschikt en deze eerder zal gebruiken waar er zuivere vermogensschade optreedt.¹⁷⁹

3.3.2.3 Gegrondheidsvoorwaarden

1° Zekere schade

a) De schade moet vaststaan

73. Een aanspraak voor een schadevergoeding is slechts gegrond als de schade vaststaat of anders gezegd, zeker is. Men dient aldus het bestaan van de schade te bewijzen. De schade mag niet louter hypothetisch zijn of gebaseerd zijn op veronderstellingen.¹⁸⁰ RONSE stelt dat de schade zeker is wanneer ze in zo'n hoge mate waarschijnlijk is, dat de rechter niet meer ernstig aan het tegendeel moet denken, ook al is dat theoretisch nog mogelijk.¹⁸¹ Het gaat hier dus niet over een mathematische zekerheid, maar over een redelijke zekerheid, in die zin dat er met redelijkheid kan worden aangenomen dat er sprake van schade is. Bovendien dient er zekerheid te zijn over het bestaan van de schade en niet over de omvang van de schade. Toekomstige schade kan ook vergoedbare schade uitmaken, voor zover met redelijkheid kan worden aangenomen dat een actuele toestand zich op dezelfde wijze zal voortdoen¹⁸².

¹⁷⁴ Art. 6 BW; Art.1131 BW; Art. 1133 BW; H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 64.

¹⁷⁵ Cass. 14 mei 2003, *Arr.Cass.* 2003, 1163, noot J. SPREUTELS.

¹⁷⁶ Cass. 21 april 1958, *Arr.Cass.* 1958, 921; Cass. 26 juni 1967, *Arr. Cass.* 1967, 1299.

¹⁷⁷ H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 58.

¹⁷⁸ A.J. VERHEIJ, *Onrechtmatige daad in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 152.

¹⁷⁹ Art. 6:109 NBW; J. SPIER, T. HARTLIEF, G.E VAN MAANEN en R.D. VRIESENDORP, *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, Deventer, Kluwer, 2009, 239.

¹⁸⁰ H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 58; D. SIMOENS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling in Beginselen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 51; W. VAN GERVEN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 450.

¹⁸¹ J. RONSE, *Schade en schadeloosstelling (onrechtmatige daad)* in *APR*, Brussel, Larcier, 1957, 122.

¹⁸² H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 54.

74. Over het bestaan van de schade beschikt de feitenrechter over een ruime beoordelingsbevoegdheid¹⁸³ en aldus kan hij zelf soeverein beslissen als er sprake is van schade. Dit zou een belangrijk instrument zijn om op het vlak van zuivere economische schade, geen schadevergoeding toe te kennen. In de praktijk blijkt dat dit alvast wordt gedaan voor affectieschade¹⁸⁴ bij secundaire slachtoffers die te ver verwijderd staan van het primaire slachtoffer, hetgeen feitenrechters aldus niet zal weerhouden om dit ook te doen op het vlak van zuivere economische schade.

b) Verlies van een kans-leer

75. De verlies van een kans-leer verwijst naar de situatie waarin het slachtoffer geen welbepaalde schade heeft geleden, maar de kans is ontnomen om een bepaald voordeel te verwerven of nadeel te vermijden.¹⁸⁵ BUSSANI en PALMER hebben dit concept omschreven als de verwachting die *in utero* niet wordt ingewilligd en het feit dat deze zich effectief zal voordoen, niet kan worden gegarandeerd.¹⁸⁶ Deze schadecategorie kan als vergoedbare schade in aanmerking worden genomen voor zover de toepassingsvoorwaarden voor buitencontractuele aansprakelijkheid vervuld zijn.

Een voorbeeld kan worden aangehaald om de relevantie van deze leer voor zuivere economische schade aan te tonen. Een advocaat maakt een fout doordat deze de termijn om beroep aan te tekenen laat verstrijken. Als cliënt ben je dan niet zeker dat als er weldegelijk beroep werd aangetekend, de uitspraak ook hervormd zou worden. Je schade bestaat wel uit het feit dat je als cliënt de kans hebt verloren om een beroep aan te tekenen. In dit geval is de schade aldus van zuivere economische aard. Van de verloren kans komt ook enkel de economische waarde van de verloren kans in aanmerking.¹⁸⁷

2° Persoonlijke schade

76. Art.17 Ger.W. bepaalt het volgende: "*De rechtsvordering kan niet worden toegelaten, indien de eiser geen hoedanigheid en geen belang heeft om ze in te dienen.*" Als dit artikel wordt vertaald voor een aansprakelijkheidsvordering, dan uit zich dit in persoonlijk geleden schade.¹⁸⁸ Deze schade kan zowel onmiddellijke schade, als schade bij weerkaatsing inhouden.¹⁸⁹ Het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht bepaalt immers niet op limitatieve wijze wie in aanmerking kan komen voor een schadevergoeding. In Nederland zijn er wel *a priori*-beperkingen terug te vinden op het vlak van aanspraakgerechtigden in art. 6:108 NBW. Personen die niet worden opgesomd, kunnen bijgevolg geen aanspraak maken op een schadevergoeding.

77. Om dit te linken aan de vergoedbaarheid van zuivere vermogensschade, kan de vraag gesteld worden of ook afgeleide schade in dit verband in aanmerking komt voor vergoeding. Het gaat dus niet over de schade die rechtsreeks het vermogen van de aandeelhouders aantast, ook wel bijzondere schade

¹⁸³ A. VAN OEVELEN, G. JOCQUE, C. PERSYN en B. DE TEMMERMAN, "Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad: schade en schadeloosstelling (1993-2006)", *TPR* 2007, 1003-1004.

¹⁸⁴ Assisen Brussel 24 september 2008, *RGAR* 2009, 14.494.

¹⁸⁵ H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 55; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 641; I. BOONE, "Het verlies van een kans bij onzeker causaal verband", *RW* 2004-05, 92.

¹⁸⁶ V.V. PALMER en M. BUSSANI, "Pure Economic loss: The Ways to Recovery", *Electronic Journal of Comparative Law* 2007, 15 en www.ejcl.org.

¹⁸⁷ H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 56; Cass. 17 december 2009, *RW* 2011-12, 1; Brussel 9 april 2008, <http://jure.juridat.just.fgov.be/JuridatSearchCombined/?lang=nl>

¹⁸⁸ Cass. 19 november 1982, *Arr. Cass.* 1982-83, 373.

¹⁸⁹ I. BOONE en B. WYLLEMAN, *De vergoeding van schade van derden in het Belgisch aansprakelijkheidsrecht in Preadviezen 2010. Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2010, 263-323.

genoemd, hetgeen het geval is voor schade die opgelopen werd bij de aankoop van aandelen op basis van incorrecte informatie van de bestuurders.¹⁹⁰ Hiervoor kan men als aandeelhouder dus wel een schadevergoeding vorderen.

Om dit te illustreren kan er een zaak aangehaald worden met betrekking tot de financiële crisis. Iedereen is wellicht bekend met de Fortis-zaak¹⁹¹ die door de bankencrisis aanleiding heeft gegeven tot een storm van aansprakelijkheidsvorderingen, ingesteld door de aandeelhouders van Fortis. De Belgische staat had zich immers gemengd als derde door de beslissing om Fortis te redden, ten tijde dat de aandelen waren gekelderde. Dit heeft als gevolg gehad dat deze aandeelhouders een procedure hebben ingesteld tegen de Belgische staat om een vergoeding te verkrijgen voor schade die zij hebben geleden door de waardevermindering van hun aandelen. Volgens de aandeelhouders heeft de Belgische staat een fout gemaakt doordat het zich had gemengd in het bestuur van de Fortis-vennootschappen en bovendien handelingen zou gesteld hebben die in strijd zijn met een aantal rechtsnormen en rechtsregels. De vraag die nu gesteld kan worden is of enkel Fortis als vennootschap een schadevergoeding kan vorderen of ook de aandeelhouders van Fortis.

Hierover bestaan twee opvattingen: de klassieke leer en de nieuwe strekking. De klassieke leer, dewelke overigens de meerderheidsopvatting vormt, stelt dat enkel de vennootschap een aansprakelijkheidsvordering kan stellen, aangezien de individuele aandeelhouders niet beschikken over een zelfstandig vorderingsrecht om voor dergelijke schade een schadevergoeding te eisen.¹⁹² Een argument voor deze opvatting vanuit het gemeen aansprakelijkheidsrecht, zou zijn dat het om schade gaat dat enkel door de vennootschap zelf wordt geleden. De schade die de aandeelhouders lijden, naar evenredigheid van hun deelname in de vennootschap, is enkel in hun hoedanigheid van vennoot. Zodra er geen schade bestaat voor de vennootschap, verdwijnt deze ook voor de aandeelhouders. Stel dat de vennootschap toch geen aansprakelijkheidsvordering instelt, dan nog komt er geen vorderingsrecht toe aan de individuele aandeelhouders.¹⁹³

Vanuit vennootschapsrechtelijk standpunt beargumenteert men het uitblijven van een zelfstandig vorderingsrecht van aandeelhouders voor afgeleide schade, door te verwijzen naar de rechtspersoonstechniek.¹⁹⁴ Door de techniek van de beperkte aansprakelijkheid, die gebonden is aan vennootschappelijke rechtspersonen, worden de rechten en plichten van deze afgescheiden van de vermogens van de vennoten. De zakenrechtelijke band tussen de vennoten en de vennootschap wordt doorgekapt door wat in de Duitse leer de *Trennungsprinzip*¹⁹⁵ wordt genoemd.

¹⁹⁰ B. WEYTS, "Economische schade", *TBH* 2013, 1023.

¹⁹¹ Cass. 23 februari 2012, *TRV* 2012, 319, noot J. VANANROYE; Rb. Brussel 3 februari 2011, *TRV* 2011, 199.

¹⁹² E. DIRIX, *Het begrip schade in Aansprakelijkheid III*, Antwerpen, Kluwer, 1984, 100; J. VAN RYN en J. HEENEN, *Principes de droit commercial*, Brussel, Bruylant, 1954, 396-399; J. RONSE, *Algemeen deel van het vennootschapsrecht*, Leuven, Acco, 1975, 461-462; J. VANANROYE, "Zelfstandige vorderingsrechten van aandeelhouders voor schade aan het vennootschapsvermogen" in H.J. DE KLUYVER en J. WOUTERS (eds.), *Beginnelen van vennootschapsrecht in binationaal perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 1998, 235.

¹⁹³ B. WEYTS, "Economische schade", *TBH* 2013, 1024; I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 251.

¹⁹⁴ J. VANANROYE, *Onverdeelde boedel en rechtspersoon als technieken van vermogensafscheiding en vermogensovergang*, Doctoraatsthesis Rechten K.U. Leuven, onuitg. 2011, 9; I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE, *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 251.

¹⁹⁵ W. FLUME, *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts: Bd. 2, Das Rechtsgeschäft, 4.*, Springer, Berlijn, 1983, 31.

Er zijn nog een aantal andere argumenten die door VANANROYE¹⁹⁶ worden aangehaald ter verantwoording van de klassieke leer. Omdat een vennootschapsbestuur zijn optimale werking kan behouden, is het wenselijk dat de vordering geconcentreerd wordt bij de vennootschap. Daarenboven haalt hij aan dat de aansprakelijkheidsvordering een vennootschapsgoed is waarop de regels van het vennootschapsrecht van toepassing zijn en als gevolg zou een zelfstandig vorderingsrecht erop neerkomen dat het gaat over een dividenduitkering zonder tussenkomst van de organen van de vennootschap. Vervolgens verwijst hij naar de voorrang van schuldeisers op de vennootschapsactiva (zijnde de aanspraak op een schadevergoeding), hetgeen door een zelfstandig vorderingsrecht voor de individuele aandeelhouders in het gedrang zou komen. Ook zouden de transactie- en proceskosten hierdoor stijgen.

Het Hof van Cassatie¹⁹⁷ heeft ook deze traditionele visie bevestigd in de Fortis-zaak, waarbij voorgenoemde argumentatie als motivatie diende. De vordering van de aandeelhouders tegen de Belgische staat werd afgewezen aangezien er geen sprake was van persoonlijke schade en bijgevolg werd er ook geen schadevergoeding toegekend. De geleden schade hangt dus vast aan de vennootschap.¹⁹⁸ De enige oplossing zou kunnen zijn dat de aandeelhouders een minderheidsvordering, een soort van zijdelingse vordering instellen, dewelke in navolging van de wet van 18 juli 1991 in het Belgisch vennootschapsrecht werd ingevoerd.¹⁹⁹

De nieuwe strekking staat in contrast met de klassieke leer en stelt dat een zelfstandig vorderingsrecht voor afgeleide schade tegen een derde in beginsel niet ontnomen kan worden aan individuele aandeelhouders.²⁰⁰ Men gaat er vanuit dat de waardevermindering van de aandelen door de fout van een derde wel weerslag heeft op het vermogen van de aandeelhouder en bijgevolg wel als persoonlijke schade gekwalificeerd kan worden. Deze schade kan echter slechts vergoed worden als met zekerheid kan worden gezegd dat de vennootschap zelf geen vergoeding zal krijgen en de afgeleide schade van de aandeelhouder niet indirect vergoed zal worden.²⁰¹ De opportuniteitsargumenten van de klassieke leer zijn volgens de voorstanders van deze nieuwe strekking niet juridisch relevant en bovendien stellen zij dat de toepassing van de nieuwe strekking geen negatieve weerslag zal hebben op de schuldeisers van de vennootschap.

78. Geconcludeerd kan worden dat beide strekkingen argumenten aanhalen die overtuigend zijn. Een volledige ontzegging van een zelfstandig vorderingsrecht voor aandeelhouders lijkt een verregaande maatregel, maar in die zin ook een eventuele verdoken maatregel om alsnog de zuivere economische schade als afgeleide schade te beperken. Een middenweg tussen beide strekkingen waarbij naar de concrete omstandigheden van elke situatie wordt gekeken, zou eventueel een oplossing kunnen zijn, maar dit zou dan op zijn beurt de rechtszekerheid niet ten goede komen. BOONE en WYLLEMAN halen

¹⁹⁶ J. VANANROYE, "Zelfstandige vorderingsrechten van aandeelhouders voor schade aan het vennootschapsvermogen" in H.J. DE KLUYVER en J. WOUTERS (eds.), *Beginselen van vennootschapsrecht in binationaal perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 1998, 235 e.v.; J. VANANROYE, "Aandeelhouders hebben geen zelfstandig vorderingsrecht voor afgeleide schade" (noot onder Cass. 23 februari 2012), *TRV* 2012, 320-323; J. VANANROYE, "Actiemogelijkheden van aandeelhouders inzake bestuurdersaansprakelijkheid" in M. FAURE en K. SCHWARZ (eds.), *De strafrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon en zijn bestuurders*, Antwerpen, Intersentia, 1998, 220-227.

¹⁹⁷ Cass. 23 februari 2012, *TRV* 2012, 319, noot J. VANANROYE.

¹⁹⁸ Rb. Brussel 3 februari 2011, *TRV* 2011, 199.

¹⁹⁹ I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 253.

²⁰⁰ D. DE MAREZ, *Afgeleide schade van aandeelhouders*, Doctoraatsthesis Rechten K.U. Leuven, onuitg. 2004, 276 e.v.; K. GRILLET, "Verantwoordelijkheid vennootschap en bestuurders. Schadevergoeding voor individuele aandeelhouders wegens waardevermindering van aandelen", *NJW* 2007, 146-159; J. KIRKPATRICK, "La responsabilité des administrateurs de société anonyme à l'égard de chaque actionnaire en droit positif belge", *RPS* 1964, 1-16.

²⁰¹ I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 254.

namelijk aan dat er voldoende middelen uit het vennootschapsrecht ter beschikking staan voor de aandeelhouders, zoals de minderheidsvordering, om tegen beslissingen van de vennootschap op te komen en men als aandeelhouder zich dient neer te leggen bij de uiteindelijke beslissing van de vennootschap om al dan niet een aansprakelijkheidsvordering in te stellen tegen een derde. Dit volgt namelijk uit de rechtsverhouding tussen de vennootschap en de aandeelhouders.²⁰²

3.3.3 Het oorzakelijk verband

79. Het oorzakelijk verband tussen een fout en de schade vormt de derde voorwaarde van het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. De aangesprokene moet een voldoende relevante rol gespeeld hebben bij de totstandkoming van de schade, vooraleer hij aansprakelijk kan worden gesteld en dus tot een schadevergoeding kan worden gehouden.²⁰³

3.3.3.1 *Conditio sine qua non*-test

80. Aan de hand van de *conditio sine qua non*-test wordt bepaald of een fout in causaal verband staat met de schade.²⁰⁴ Deze test wordt door de rechter toegepast. Hierbij onderscheidt de rechter de irrelevante begeleidende omstandigheden van de causaal relevante feiten of oorzaken. In de rechtspraak wordt deze test gemaakt door volgende redenering te volgen: "Er is een causaal verband zodra de schade, zoals deze zich *in concreto* voordeed, zonder de fout niet of niet op dezelfde wijze zou zijn ontstaan."²⁰⁵ Vooraleer er aansprakelijkheid kan optreden, dient de rechter na te gaan of er causaal relevante feiten of oorzaken zijn.

3.3.3.2 De equivalentieleer

81. Na de toepassing van de *conditio sine qua non*-test wordt het bestaan van een oorzakelijk verband tussen een fout en de schade door de Belgische rechter beoordeeld op grond van de equivalentietheorie.²⁰⁶ Deze theorie bepaalt dat alle fouten die als noodzakelijke voorwaarden naar voren worden gebracht voor de schade, in acht worden genomen om de aansprakelijkheid vast te leggen. De feitenrechter maakt geen onderscheid tussen lichte en zware fouten en aldus worden ze als gelijkwaardig beschouwd. Bovendien is het niet vereist dat de schade het normale of voorzienbare gevolg is van de fout.²⁰⁷ Dit maakt dat België een heel brede causaliteitsleer erop nahoudt zonder *a priori*-beperkingen, hetgeen een ruime aansprakelijkheid tot gevolg heeft. Hierdoor is de equivalentieleer eerder slachtoffervriendelijk,

²⁰² I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 255.

²⁰³ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 763; H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 71.

²⁰⁴ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 764; S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 108.

²⁰⁵ Cass. 30 oktober 1973, *Arr.Cass.* 1974, 250; Cass. 27 maart 1980, *Arr. Cass.* 1979-80, 946.

²⁰⁶ M. VAN QUICKENBORNE, *Oorzakelijk verband tussen onrechtmatige daad en schade in Recht en praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2007, 14; S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 109; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 765.

²⁰⁷ I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 203.

aangezien het slachtoffer elke persoon die bijdroeg voor de schade, hoe ver zijn fout ook verwijderd is van de schade *in concreto*, voor de gehele schade kan aanspreken.²⁰⁸

82. Aangezien zuivere economische schade op dezelfde manier wordt beoordeeld, wat de toepassingsvoorwaarden voor buitencontractuele aansprakelijkheid betreft, als elke andere schade, wordt ook zuivere economische schade onderworpen aan de *conditio sine qua non*-test, waarna de equivalentieeler van toepassing is. Door deze equivalentieeler is er maar weinig ruimte voor de feitenrechter om ook op het niveau van de causaliteit de vergoeding voor zuivere economische schade uit te sluiten.²⁰⁹ Het enige vereiste is namelijk dat het oorzakelijk verband op noodzakelijke wijze vaststaat tussen de fout en de schade en aldus enkel op dit vlak zou de feitenrechter een beperking kunnen doorvoeren.

Een mooi voorbeeld uit de rechtspraak, dat overigens ook door SAMOY²¹⁰ werd aangehaald om de problematiek van zuivere economische schade te schetsen, is het arrest van 5 april 2011²¹¹ van het hof van beroep te Brussel. Op 10 april 1992 diende NV VILATCA een milieuvergunningaanvraag in voor het verder exploiteren en veranderen van haar bedrijfsinrichting, een veehouding van mestkalveren. De gevraagde vergunning werd op 8 oktober 1992 door de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Limburg geweigerd. Tegen dit weigeringsbesluit werd door de veehouding hoger beroep ingesteld, waarna de Vlaamse Minister van Leefmilieu en Huisvesting, bij beslissing van 5 april 1993, het ingestelde beroep ongegrond heeft verklaard en de beslissing van de Bestendige Deputatie heeft bevestigd. Deze laatste beslissing werd vernietigd bij arrest d.d. 7 juli 1994 van de Raad van State. Ingevolge deze nietigverklaring nam de Vlaamse Minister van Leefmilieu en Huisvesting op 12 december 1994 een nieuwe beslissing, waarbij het besluit van de Bestendige Deputatie gedeeltelijk werd hervormd en een beperkte milieuvergunning werd afgeleverd. Doordat deze milieuvergunning werd geweigerd, waarbij er geen rekening werd gehouden met bepaalde stukken die een vergunning zouden moeten verantwoorden, heeft deze veehouding zuivere economische schade geleden waarvoor een schadevergoeding werd geëist. NV VILATCA heeft namelijk door het niet verder kunnen exploiteren en veranderen van de bedrijfsinrichting, wegens gebrek aan vergunning, bepaalde winsten ontlopen. Het Vlaamse Gewest betwistte echter het bestaan van een oorzakelijk verband tussen haar fout en de schade die werd aangevoerd. Er werd uiteindelijk toch een schadevergoeding toegekend, aangezien het causaal verband werd vastgesteld tussen de schade die werd opgelopen en de onrechtmatige handelingen van zowel de Bestendige Deputatie als de Vlaamse Minister van Leefmilieu en Huisvesting, die het weigeringsbesluit van de Bestendige Deputatie bevestigde. Aangezien de beslissing van 5 april 1993 van de Minister exact gebaseerd was op het weigeringsbesluit van de Bestendige Deputatie, staat het aldus vast dat zonder de fout van de Minister (Vlaamse Gewest) de schade zich niet zou hebben voorgedaan zoals ze zich *in concreto* voordeed.

²⁰⁸ S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 109; H. COUSY en A. VANDERSPIKKEN, "Causation under Belgian law" in J. SPIER (ed.), *Unification of tort law: causation*, Den Haag, Kluwer, 2000, 24.

²⁰⁹ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The liability regimes of Europe-their façades and interiors" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 133.

²¹⁰ I. SAMOY, "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1040.

²¹¹ Brussel 5 april 2011, http://jure.juridat.just.fgov.be/view_decision.html?justel=N-20110405-4&idxc_id=250820&lang=NL

83. In Nederland hanteert men, na toepassing van de *conditio sine qua non*-leer, de leer van de redelijke toerekening dat vervat staat in art. 6:98 NBW²¹². Het Letale Longembolie-arrest²¹³ was bepalend voor de introductie van deze leer. Aangezien na het doorstaan van de *conditio sine qua non*-test, er nog steeds een ruime aansprakelijkheid volgt, zorgt de redelijke toerekeningsleer ervoor dat dit in bepaalde mate kan worden beperkt. Deze leer wordt aldus gebruikt om het causaal verband vast te leggen, en in voorkomend geval, om te bepalen welke schadesoorten in welke mate in aanmerking komen voor vergoeding.²¹⁴ Aangezien de schade soort van belang wordt geacht voor de vergoedbaarheid, verband houdende met de prioriteit van beschermde belangen, is het vanzelfsprekend dat wat de vergoeding voor zuivere economische schade betreft, er meer marge bestaat voor de rechter om dit te beperken. Dit wordt verder in dit proefschrift uitvoeriger besproken.

84. In Duitsland wordt door het *Bundesgerichtshof*²¹⁵ de adequatieleer toegepast. Ook hier wordt eerst de *conditio sine qua non*-test toegepast. Hierop volgt, steunend op het voorzienbaarheids- of waarschijnlijkheidscriterium, een selectie waardoor alleen de adequate oorzaken als relevant worden beschouwd. De schadeverwekker staat in voor de fouten die normalerwijze tot de schade aanleiding kunnen geven.²¹⁶ Wat zuivere economische schade betreft, is een schadevergoeding reeds moeilijk gemaakt door de *Schutznormtheorie*. Door toepassing van de adequatieleer echter, kan ook hier door de rechter de toekenning van een schadevergoeding beperken.

3.3.3.3 Doorbreking van causaal verband door zelfstandige juridische oorzaak

85. Aangezien de equivalentieleer zeer breed is, werden er in de rechtspraak naar uitzonderingen gezocht om de causaliteit te verbreken. Één van deze uitzonderingen vormde de zelfstandige juridische oorzaak. Hierbij werd gesteld dat als het beweerd slachtoffer uitgaven doet op basis van een wettelijke, reglementaire of contractuele plicht, dit een zelfstandige juridische oorzaak uitmaakt die de causaliteit verbreekt tussen de fout van de dader en de kosten.²¹⁷ Dit kan de vergoedbaarheid van zuivere economische schade in het gedrang brengen aangezien de aansprakelijkheid zich op grond van art.1382 BW niet kan opdringen. Het oorzakelijk verband wordt immers verbroken.

Om dit te illustreren, kan het voorbeeld²¹⁸ worden aangehaald van de autoweg die wordt afgesloten naar aanleiding van een accident dat zich had voorgedaan op deze weg. Dit heeft als gevolg gehad dat een vrachtwagenbestuurder te laat was met zijn levering omwille van de file en een andere bestuurder een

²¹² Art. 6:98 NBW: "Voor vergoeding komt slechts in aanmerking schade die in zodanig verband staat met de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid van de schuldenaar berust, dat zij hem, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid en van de schade, als een gevolg van deze gebeurtenis kan worden toegerekend."

²¹³ HR 12 oktober 1978, NJ 1979, 60.

²¹⁴ B.J. DE JONG, *Schade door misleiding op de effectenmarkt: Serie vanwege het Van der Heijden Instituut*, Nijmegen, Kluwer, 2010, 50.

²¹⁵ Bundesgerichtshof 23 oktober 1951, 3 BGHZ, 261.

²¹⁶ B. WEYTS, *Fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 266; S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 109; H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 78.

²¹⁷ S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013,115; H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 88; M. VAN QUICKENBORNE, *Oorzakelijk verband tussen onrechtmatige daad en schade in Recht en praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2007, 152; T. ROBERT, "De nieuwe cassatierechtspraak over de doorbreking van het oorzakelijk verband door een eigen juridische oorzaak: samen met de doorbrekingsleer ook het secundariteitscriterium definitief verworpen?" (noot onder Cass. 10 december 2001), *TBBR* 2003, 523; A. VAN OEVELEN, G. JOCQUE, C. PERSYN en B. DE TEMMERMAN, "Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad: schade en schadeloosstelling (1993-2006)", *TPR* 2007, 2, 941-952; K.FAES, "De theorie van het verbreken van het oorzakelijk verband door de tussenkomst van een wettelijke of contractuele verplichting", *TPR* 1993, 429-465.

²¹⁸ M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The case studies" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 418-421.

omweg heeft moeten maken van honderden kilometers. De geleden schade is aldus van zuivere economische aard. Wanneer de equivalentieleer wordt toegepast, dan staat de fout (veroorzaken van het ongeluk) in voldoende causaal verband met de schade die wordt geclaimd als de eiser kan aantonen dat de schade zich niet zou hebben voorgedaan zoals het zich *in concreto* heeft voorgedaan, indien er geen fout was. Echter als de leer van de zelfstandige oorzaak hierop wordt toegepast, dan wordt het causaal verband verbroken doordat de aangevoerde schade voortvloeit uit een zelfstandige juridische oorzaak, zijnde de wettelijke verplichting van de overheid om in dergelijke omstandigheden de autoweg af te sluiten. De zelfstandige juridische oorzaak bleek aldus een rem te zetten op vergoedingen wegens zuivere economische schade.

Er is heel wat rechtspraak²¹⁹ geweest omtrent deze kwestie waarbij het Hof van Cassatie telkens een ander standpunt bleek in te nemen, maar uiteindelijk werd deze leer definitief verlaten. In het befaamde *Walter Kay*-arrest van 28 april 1978²²⁰, kwam deze leer voor het eerst aanbod. Het ging hier over een schip dat was gezonken in de haven van Antwerpen na een botsing met een ander schip. De Stad Antwerpen was wettelijk verplicht om de berging van het schip te voorzien. Hierna wilde de stad Antwerpen de bergingskosten verhalen op het ander schip dat de schade had veroorzaakt. Het Hof van Cassatie oordeelde echter dat er geen sprake was van een oorzakelijk verband tussen de fout van de het schadeverwekkend schip en de kosten die de stad Antwerpen had gemaakt. Deze kosten hadden namelijk een eigen zelfstandige juridische oorzaak, die het oorzakelijk verband verbraken.

Uiteindelijk heeft het Hof van Cassatie op 19 februari 2001²²¹ beslist dat een wettelijke of contractuele verplichting vreemd is aan de vraag of er sprake is van een oorzakelijk verband. Er werd immers een benadering gezocht vanuit het schadebegrip waarbij werd gesteld dat er geen sprake is van vergoedbare schade wanneer volgens een overeenkomst de wet of een reglement de te verrichten uitgave of prestatie definitief voor rekening moet blijven van diegene die zich ertoe heeft verbonden of die ze ingevolge de wet of het reglement moet verrichten. Bijgevolg kunnen enkel kosten die provisoir werden gemaakt verhaald worden, afhankelijk van de formulering in de overeenkomst, de wet of het reglement.

3.3 Begroting van zuivere economische schade

3.3.1. Integrale schadevergoeding

86. Het algemene principe van de integrale schadeloosstelling stelt dat de schade volledig hersteld of vergoed moet worden, zodat het slachtoffer teruggeplaatst wordt in de toestand waarin hij zich zou hebben bevonden als de fout niet was gepleegd door de schadeverwekker.²²² De schadevergoeding dient juist, passend en volledig te zijn.²²³ Deze regel wordt ook door het Hof van Cassatie vooropgesteld en

²¹⁹ Cass.9 maart 1984, *RCJB* 1986, 651, noot M. VAN QUICKENBORNE; Cass. 15 maart 1985, *Arr.Cass.* 1984, 972; Cass. 13 april 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 1020.

²²⁰ Cass. 28 april 1978, *RGAR* 1978-79, 1695; Cass. 13 april 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 1020.

²²¹ Cass. 19 februari 2001, *Arr. Cass.* 2001, 318.

²²²H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 219; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 665 e.v.; W. VAN GERVEN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 456; B. WEYTS, *Fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 115; Cass. 13 april 1995 *Arr.Cass.* 1995, 423.

²²³H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 219; J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMS, *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1984, 172-175.

stelt dat feitenrechters in beginsel soeverein het bestaan en de omvang van de schade bepalen.²²⁴ Dit heeft als gevolg dat de feitenrechter de omvang van de schadevergoeding *in concreto* dient te beoordelen, waarbij enkel rekening mag gehouden worden met de veroorzaakte schade, hetgeen ook wel wordt aangeduid met de regel van het objectief herstel.²²⁵

87. Hierbij wordt er aldus gekozen voor een concreet schadebegrip en een concrete schadebegroting dat in contrast staat met respectievelijk een abstracte schadebegrip en een abstracte schadebegroting. DIRIX benadrukt dat abstracte schadebegroting en abstracte schade twee verschillende begrippen zijn. Abstracte schade, dewelke niet van toepassing is in het Belgisch recht, verwijst namelijk naar de schade die zich normaliter voordoet, zonder rekening te houden met de bijzondere aspecten die kenmerkend zijn voor een specifiek slachtoffer in een bepaald schadegeval. Een hantering van het abstracte schadebegrip zou de kwestie van zuivere economische schade niet ten goede komen, aangezien dit zou leiden tot het openzetten van de sluizen voor een vloed van schadeclaims en uiteindelijk tot het toekennen van vergoeding voor louter fictieve schade. Het aantonen van de schade wordt immers verlicht aangezien het volstaat om te verwijzen naar een gelijksoortige schending van belangen of rechten.

88. Een abstracte schadebegroting daarentegen, vormt de objectieve beoordeling van de schade, waarbij de feitenrechter vertrekt vanuit het standpunt dat een bepaalde onrechtmatige daad steeds een bepaalde schade veroorzaakt. De omvang van deze schade dient aldus niet *in concreto* te worden vastgesteld, waarbij rekening wordt gehouden met de concrete omstandigheden. De partijen blijven beschikken over de vrijheid om te bewijzen dat de werkelijke schade kleiner of groter is.²²⁶ Bij abstracte schadebegroting bestaat het gevaar van een overvloed aan claims aldus niet.²²⁷

89. Het voorbeeld bij uitstek waarbij er in België nochtans toch toepassing wordt gemaakt van de abstracte schadebegroting, vormt de nieuwe Indicatieve Tabel 2012. Deze tabel wordt vaak als leidraad door rechters gebruikt bij de begroting van schade. Soms wordt ze zelfs als te normerend beschouwd, ondanks het niet-bindend karakter ervan.²²⁸ Het Hof van Cassatie heeft zelfs bepaald dat er op aanvullende wijze gebruik van mag worden gemaakt om de schade te bepalen gedurende de tijdelijke ongeschiktheid indien de benadeelde geen stukken overlegt aan de rechter om de schade op alternatieve wijze te bepalen.²²⁹

De Indicatieve Tabel heeft echter de schadebegroting van zuivere economische schade buiten beschouwing gelaten. Het volgt namelijk de hoofdindeling die er wordt gemaakt in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht tussen personenschade en zaakschade. De feitenrechter zal voor de begroting van zuivere economische schade dus moeten terugvallen op de concrete

²²⁴ Cass. 21 december 2001, *Arr.Cass.* 2001, 2283; Cass. 15 april 1999, *Arr.Cass.* 1999, 504; Cass. 19 februari 1968, *Arr.Cass.* 1968, 811; Cass. 21 februari 1984, *Arr.Cass.* 1983-84, 781.

²²⁵ E. DIRIX, "Abstracte en concrete schade", *RW* 2000-01, 1329; J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMS, *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1984, 173; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 690-691; J. RONSE, *Aanspraak op schadeloosstelling uit onrechtmatige daad*, Brussel, Larcier, 1954, 38.

²²⁶ A.VAN OEVELEN, *Enkele recente ontwikkelingen inzake schade en schadebegroting in het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht* in *Aansprakelijkheid, aansprakelijkheidsverzekering en andere schadevergoedingssystemen*, Mechelen, Kluwer, 2007, 345.

²²⁷ E. DIRIX, "Abstracte en concrete schade", *RW* 2000-01, 1329-1335.

²²⁸ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, "De Indicatieve Tabel 2012: van (te) normerend naar betwist?", *RW* 2014-15, 243-253; W. PEETERS, "De Indicatieve Tabel als antwoord op de noden van de praktijk" in M. VAN DEN BOSSCHE (ed.) *De nieuwe Indicatieve Tabel. Een praktisch werkinstrument voor de evaluatie van menselijke schade*, Gent, Larcier, 2001, 3.

²²⁹ Cass. 11 september 2009, *Arr.Cass.* 2009, 1995: geen schending van art. 6 EVRM en 1382-1383 BW.

schadebegroting. Er wordt in de Belgische rechtsleer namelijk weinig aandacht geschonken aan het concept van zuivere economische schade met als gevolg dat feitenrechters bijna geen richtlijnen hebben wat de vergoeding betreft.²³⁰

Desondanks wordt er in de praktijk alsnog voor kwesties waar er zuivere economische schade optreedt, geopteerd voor een abstracte schadebegroting, aangezien een concrete schadebegroting in veel gevallen vaak niet voor de hand liggend is. Hiermee gaat gepaard dat er vaak ook schadevergoeding wordt gevorderd voor het verlies van een kans, hetgeen zoals eerder werd besproken op zich een eigen schadepost vormt. Het eerder besproken arrest van het hof van beroep te Brussel van 5 april 2011²³¹, is een illustratie van de moeilijkheden waarmee gekampt wordt bij de begroting van zuivere economische schade. Heel wat schadeposten worden immers niet bewezen geacht, men heeft beroep moeten doen op een gerechtsdeskundige en een bepaalde schadepost wordt zelfs forfaitair begroot.

3.3.2. Begroting *ex aequo et bono*

90. De vergoeding van schade dient op nauwkeurige wijze begroot te worden door de feitenrechter, maar dit is, zoals reeds werd aangetoond, niet altijd even gemakkelijk en al zeker niet wat zuivere economische schade betreft. Als de feitenrechter er niet in slaagt om de schade precies te begroten, kan de rechter in subsidiare orde een schadeloosstelling naar billijkheid (*ex aequo et bono*) toekennen.²³² Het staat namelijk vast in de cassatierechtspraak dat de feitenrechter de schade enkel *ex aequo et bono* mag begroten wanneer hij de reden aangeeft waarom de door de benadeelde voorgestelde evaluatiegegevens heeft verworpen als hij eveneens vaststelt dat het onmogelijk is om de schade anders te bepalen.²³³ Het is aldus belangrijk dat een slachtoffer zo volledig mogelijk aantoon waaruit zijn zuivere economische schade in het concreet geval bestaat, zodat de feitenrechter over voldoende elementen beschikt om te controleren of de aangevoerde bewijsstukken in overeenstemming zijn met een juiste schadebegroting.²³⁴ In de praktijk blijkt dat benadeelden vaak tekortkomen aan deze vereiste waardoor de feitenrechter vaak genooddaakt is om de schade *ex aequo et bono*²³⁵ te ramen en in sommige gevallen de vordering zelfs ongegrond verklaart.²³⁶

Desalniettemin stelt WEYTS²³⁷ terecht dat het ongegrond verklaren van een vordering net een stap te ver zou zijn, aangezien schade die bewezen is, vergoed dient te worden en de feitenrechter over de mogelijkheid beschikt om in geval er geen gegevens voorhanden zijn naar billijkheid te ramen.²³⁸

²³⁰ B. WEYTS, "Bewijsproblemen bij de begroting van economische schade" (noot onder Antwerpen 5 september 2012), *TBBR* 2014, 266-270.

²³¹ Brussel 5 april 2011, http://jure.juridat.just.fgov.be/view_decision.html?justel=N-20110405-4&idxc_id=250820&lang=NL

²³² B. WEYTS, "Bewijsproblemen bij de begroting van economische schade" (noot onder Antwerpen 5 september 2012), *TBBR* 2014, 268; H. BOCKEN en I. BOONE, *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 225; P. VAN OMMESLAGHE, *Droit des obligations*, Brussel, II, Bruylant, 2010, 1507; N. ESTIENNE en D. DE CALLATAÿ, *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007. Volume 2 : Le dommage*, Brussel, Larcier, 2009, 68.

²³³ Cass. 30 maart 1994, *Arr.Cass.* 1994, 340; Cass. 21 april 1999, *Arr.Cass.* 1999, 540; Cass. 22 april 2009, *Arr.Cass.* 2009, 986.

²³⁴ B. WEYTS, "Bewijsproblemen bij de begroting van economische schade" (noot onder Antwerpen 5 september 2012), *TBBR* 2014, 268; B. WEYTS, "Economische schade", *TBH* 2013, 1029.

²³⁵ Antwerpen 31 januari 2013, *Limb.Rechtsl.* 2014, 23, noot E. LONCKE; Gent 19 mei 2008, *AM* 2009, 539.

²³⁶ Rb. Brussel 23 september 2009, *AM* 2010, 42.

²³⁷ B. WEYTS, "Bewijsproblemen bij de begroting van economische schade" (noot onder Antwerpen 5 september 2012), *TBBR* 2014, 269; B. WEYTS, "Economische schade", *TBH* 2013, 1030.

²³⁸ Cass. 9 oktober 1997, *Arr. Cass.* 1997, 948; L. CORNELIS, "Over samenloop, schade en overbodig causaal verband: roemloos aansprakelijkheidsrecht (partim)", *TBH* 2013, 998 e.v.

Bovendien kan de feitenrechter ambtshalve²³⁹ verzoeken om bepaalde stukken te laten overleggen of een andere partij kan hier op basis van art. 877 Ger.W.²⁴⁰ om verzoeken,²⁴¹ hetgeen de nadruk wil leggen op het belang van meewerking aan de bewijsvoering. De feitenrechter heeft echter een onaantastbare bevoegdheid over de beoordeling van het al dan niet vervuld zijn van de toepassingsvoorwaarden van voornoemd artikel.²⁴² Dit heeft als gevolg dat de feitenrechter, die overigens oordeelt volgens zijn algemene kennis en ervaring, ook voor de overlegging van bepaalde bewijsstukken een stokje kan steken.²⁴³

91. Daarenboven kan de feitenrechter een deskundige aanstellen op grond van art. 962, eerste lid Ger.W.²⁴⁴ indien de benadeelde er niet in slaagt om de omvang van zijn schade te bewijzen. Dit was het geval in het eerder besproken arrest van het hof van beroep te Brussel van 5 april 2011.²⁴⁵ De feitenrechter bepaalt ook hier, weliswaar binnen de grenzen van de proportionaliteit,²⁴⁶ welke bewijswaarde hij toekent aan de vaststelling en de gevolgtrekkingen uit het deskundigenverslag.²⁴⁷ De feitenrechter mag dus in navolging van art. 962, tweede lid Ger. W. weigeren het advies van de deskundige te volgen wanneer het strijdig is met zijn overtuiging. Hij mag de bewijskracht echter niet in vraag stellen.²⁴⁸ WEYTS²⁴⁹ verwijst in dit verband, weer terecht, naar het cassatiearrest van 15 juni 2012.²⁵⁰ Hierin besliste het Hof dat, in geval er geen enkel gegeven wordt aangevoerd door de benadeelde, de rechter mag weigeren om een deskundigenonderzoek te bevelen. Hij kan evenwel niet alle deskundigenonderzoeken of onderzoeksmaatregelen weigeren als een dergelijk gegeven voorhanden is. In zulk geval zou de feitenrechter namelijk het recht van de eiser ontkennen om het bewijs te leveren van de feiten die hij aanvoert.

Dit zou namelijk problematisch kunnen zijn in de context van zuivere economische schade, waarbij de bewijsvoering op zich al zeer uitdagend is. Zuivere economische schade kan zich in verschillende schadeposten vertalen, waarbij de ene schadepost al makkelijker berekenbaar zal zijn dan de andere. Om het arrest van het hof van beroep te Brussel op 5 april 2011 nogmaals aan te halen, is het moeilijk in te schatten hoeveel winst de veehouding exact heeft ontlopen, maar de rechter kan evenwel kijken naar de winsten van vorige jaren om een bepaalde maatstaf te ontwikkelen. Dit is een voorbeeld, waarbij de concrete schadebegroting nood heeft aan evolutie, en al zeker wat zuivere economische schade betreft, naar een meer abstracte schadebegroting, althans wat enkele moeilijk berekenbare schadeposten betreft. De beraming naar billijkheid dient van subsidiaire orde te blijven, hetgeen net moeilijk zal zijn aangezien

²³⁹ Cass. 7 december 1979, *Arr. Cass.* 1979-80, 443; Cass. 7 april 1976, *Arr. Cass.* 1976, 908.

²⁴⁰ Art. 877 Ger.W.: "Wanneer er gewichtige, bepaalde en met elkaar overeenstemmende vermoedens bestaan dat een partij of een derde een stuk onder zich heeft dat het bewijs inhoudt van een ter zake dienend feit, kan de rechter bevelen dat het stuk of een eensluidend verklaard afschrift ervan bij het dossier van de rechtspleging wordt gevoegd."

²⁴¹ Brussel 5 november 2013, *RW* 2014-15, 27.

²⁴² B. VANLERBERGHE, *Actualia inzake de bewijsvoering, de overlegging van stukken en het deskundigenonderzoek* in *CBR Jaarboek 2006-2007*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 465.

²⁴³ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 334.

²⁴⁴ Art. 962, eerste lid Ger.W.: "De rechter kan, ter oplossing van een voor hem gebracht geschil of ingeval een geschil werkelijk en dadelijk dreigt te ontstaan, deskundigen gelasten vaststellingen te doen of een technisch advies te geven."

²⁴⁵ Brussel 5 april 2011, http://jure.iuridat.just.fgov.be/view_decision.html?justel=N-20110405-4&idxc_id=250820&lang=NL

²⁴⁶ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 413.

²⁴⁷ Cass 4 januari 1974, *Arr. Cass.* 1974, 491.

²⁴⁸ B. VANLERBERGHE, *Actualia inzake de bewijsvoering, de overlegging van stukken en het deskundigenonderzoek* in *CBR Jaarboek 2006-2007*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 496.

²⁴⁹ B. WEYTS, "Bewijsproblemen bij de begroting van economische schade" (noot onder Antwerpen 5 september 2012), *TBBR* 2014, 269-270.

²⁵⁰ Cass. 15 juni 2012, *RW* 2013-14, 171.

een concrete schadebegroting in geval van zuivere economische schade vaak door bewijsproblemen alsnog zal uitmonden op een begroting *ex aequo et bono*.

3.4 Conclusie

92. Zoals eerder werd aangegeven is er in het Belgisch aansprakelijkheidsrecht geen sprake van *a priori*-beperkingen, en dit zowel op het vlak van de fout, de schade en het oorzakelijk verband. Als dit in verband wordt gebracht met zuivere economische schade kan dit problematisch zijn, aangezien dit zou kunnen leiden tot het opzetten van sluisen en een overvloed van schadeclaims. In eerste zicht lijkt het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, wat althans zuivere economische schade betreft, zeer slachtoffervriendelijk.

Hetgeen echter kenmerkend is voor een liberaal regime en dus ook voor België, is het feit dat er door de feitenrechters allerlei verdoken technieken worden gebruikt om de aansprakelijkheid alsnog onder controle te houden. Dit wordt gedaan bij wijze van manipulatie van de voorwaarden voor aansprakelijkheid in art. 1382-83 BW.²⁵¹ Uit voorgaande toepassing is gebleken dat vooral in gevallen waar de feitenrechter over een ruime appreciatiebevoegdheid beschikt, er middelen kunnen worden aangereikt om de aansprakelijkheid onder bedwang te houden.

Zo werd er vastgesteld dat in geval van samenloop enkel de zuivere economische schade die losstaat van het contract, in aanmerking komt voor een buitencontractuele aansprakelijkheidsvordering. Hetgeen onder contractuele schade resulteert, wordt echter bepaald door de feitenrechter. Op deze manier zouden feitenrechters aldus de vergoedbaarheid van zuivere economische schade kunnen beperken. Het instrument bij uitstek om de aansprakelijkheid onder controle te houden blijkt weliswaar de beoordelingsvrijheid waarover de feitenrechter beschikt om de zekerheid van de schade vast te stellen. Hierbij worden aanspraken die te ver verwijderd staan van de onrechtmatige daad of rechtmatige belangen die volgens de feitenrechter geen bescherming verdienen, uitgesloten voor toepassing van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.²⁵² Een ander instrument dat wordt aangereikt in de Belgische rechtspraak om het aantal aanspraakgerechtigden te beperken, vormt de klassieke leer die wordt gehanteerd inzake het zelfstandige vorderingsrecht van aandeelhouders van een vennootschap. Deze leer stelt namelijk dat enkel de vennootschap een aansprakelijkheidsvordering kan stellen, aangezien de individuele aandeelhouders niet beschikken over een zelfstandig vorderingsrecht om voor dergelijke schade een schadevergoeding te eisen.²⁵³ Het is ook deze leer die door de Belgische rechtspraak wordt gevolgd.

²⁵¹ J. SPIER en C. VON BAR, *The Limits of Liability: Keeping the Floodgates Shut*, Den Haag, Kluwer Law International, 1996, 3; M. BUSSANI en V.V. PALMER, "The liability regimes of Europe-their façades and interiors" in M. BUSSANI en V.V. PALMER (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 123 en 133; C. VON BAR en U. DROBNIG, *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe: A Comparative Study*, München, Sellier, 2004, 125-126.

²⁵² I. BOONE en B. WYLLEMAN, "De vergoeding van afgeleide schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 260.

²⁵³ E. DIRIX, *Het begrip schade in Aansprakelijkheid III*, Antwerpen, Kluwer, 1984, 100; J. VAN RYN en J. HEENEN, *Principes de droit commercial*, Brussel, Bruylant, 1954, 396-399; J. RONSE, *Algemeen deel van het vennootschapsrecht*, Leuven, Acco, 1975, 461-462; J. VANANROYE, "Zelfstandige vorderingsrechten van aandeelhouders voor schade aan het vennootschapsvermogen" in H.J. DE KLUYVER en J. WOUTERS (eds.), *Beginselen van vennootschapsrecht in binationaal perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 1998, 235.

Deel IV: Suggesties tot verbetering

4.1 Nood aan *a priori*-beperkingen

93. Uit hetgeen dat werd vastgesteld kan men stellen dat de vergoeding van zuivere economische schade door de rechtspraak wordt geregeld en niet door vaststaande regels die *a priori*-beperkingen opleggen. Dit kan echter aanleiding geven tot zeer uiteenlopende rechtspraak.²⁵⁴ Bovendien werkt dit ook de rechtszekerheid niet in de hand. Duidelijke, vaststaande regels die rechtszekerheid bieden en die de uniformiteit in de rechtspraak zouden bevorderen zijn dus zeker aangewezen.

4.1.1 Niveau van fout: relativiteitsvereiste

94. Zoals reeds werd aangegeven zijn er ook op het niveau van de fout geen *a priori*-beperkingen. In tegenstelling tot Duitsland waar de *Schutznormtheorie* geldt en Nederland die de normbestemmingsleer hanteert, wordt de leer van de relatieve onrechtmatigheid in België aldus niet toegepast. Nochtans zou het gebruik van deze theorie van nut kunnen zijn op het vlak van zuivere economische schade. Deze schade kan namelijk een overvloed van schadeclaims tot gevolg hebben zoals werd aangetoond volgens het sluisenargument. Door deze *a priori*-beperking te stellen, kan men voorkomen dat de schadeverwekker aansprakelijk wordt gesteld ten aanzien van een onbeperkt aantal slachtoffers, aangezien het net van belang is dat het slachtoffer ook in eerste instantie door de gedragsnorm wordt beschermd om een vergoeding te kunnen vorderen. Op deze manier wordt er dus tegemoet gekomen aan het sluisenargument. In Nederland werd het belang van deze theorie in verband met zuivere economische schade reeds aangetoond in het reeds besproken arrest Poot/Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds van de Hoge Raad, uitgesproken op 2 december 1994.²⁵⁵

Men zou kunnen stellen dat een invoering van de leer van de relatieve onrechtmatigheid overbodig zou zijn, aangezien aan het sluisenargument tegemoet wordt gekomen door de rechtspraak. Echter zoals al werd gezegd, wordt een eenduidige rechtspraak hierdoor tegengewerkt. Bovendien zou dit rechtsonzekerheid met zich mee brengen, vermits dit zou kunnen leiden tot interpretatieproblemen. De grens tussen belangen die wel en belangen die niet beschermd zijn zou namelijk vaag zijn.²⁵⁶ Het is dus verkieselijk dat dit in de vorm van duidelijk bepaalde rechtsregels wordt neergeschreven en wordt geïntegreerd in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.

95. Op filosofisch vlak wordt de leer van de relatieve onrechtmatigheid verdedigd door VON JHERING. Deze stelt namelijk dat: "*der Zweck ist der Schöpfer des ganzen Rechts*"²⁵⁷ (Het doel is de schepping van het volledige recht). Als er telkens bij iedere rechtsnorm een draagwijdte wordt bepaald om bepaalde personen of belangen te beschermen, dan wordt deze stelling ook bevestigd.²⁵⁸

²⁵⁴ I. SAMOY, "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1041.

²⁵⁵ HR 2 december 1994, *NJ* 1995, 288.

²⁵⁶ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE en P. HAMELINK, "Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1964-1978): Overzicht van rechtspraak", *TPR* 1980, 1154.

²⁵⁷ G. NOGUEIRA DIAS, *Rechtspositivisme und Rechtstheorie*, Tübingen, Mohr Siebeck Verlag, 2005, 86.

²⁵⁸ J. VAN SCHELLEN, *Juridische causaliteit: een onderzoek naar het oorzakelijkheidsvereiste in het civiele aansprakelijkheidsrecht*, Deventer, Kluwer, 1972, 77 e.v.

4.1.2 Niveau van oorzakelijk verband: leer van redelijke toerekening

96. Zoals eerder werd aangegeven, houdt het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht door het gebruik van de equivalentieleer er een brede causaliteitsleer op na.²⁵⁹ De fout dient bovendien ook niet de rechtstreekse oorzaak van de schade te zijn, aangezien tussenkomende factoren geen afbreuk doen aan het oorzakelijk verband tussen de fout en de schade. Deze causaliteitsleer zal in geval van afgeleide schade, hetgeen vaak het geval is bij zuivere economische schade, eveneens van toepassing zijn ongeacht de afstand tussen de fout en de afgeleide schade.²⁶⁰

Om aldus tegemoet te komen aan het sluisargument, is de equivalentieleer niet het instrument bij uitstek om de vergoedbaarheid van zuivere economische schade te beperken. Een andere wijze van de beoordeling van het oorzakelijk verband lijkt, thans wat zuivere economische schade betreft, toch wenselijk. De eerder besproken leer van de redelijke toerekening die in Nederland wordt gehanteerd, maakt op het vlak van het oorzakelijk verband een onderscheid in de verschillende belangen die worden beschermd. Hier is WEYTS het niet over eens. Zij stelt namelijk dat alle rechtmatige belangen bescherming verdienen en dat anders oordelen zou vertrekken van de vreemde premisse dat het aansprakelijkheidsrecht niet in staat zou zijn bescherming te bieden aan alle rechtmatige belangen. Ook lijkt een concrete uitwerking van een ranking van belangen volgens haar bijzonder moeilijk.²⁶¹

SAMOY daarentegen stelt terecht dat een ranking van de beschermde belangen en de leer van de redelijke toerekening²⁶² wel relevant zou kunnen zijn om de vergoedbaarheid van zuivere economische schade te beperken. Rechters zouden namelijk over een instrument beschikken om tegemoet te komen aan het sluisargument door middel van een verfijnde en concrete beoordeling van het causaliteitsvereiste.²⁶³ De aard van de schade vormt een bepalende factor bij de vaststelling van een oorzakelijk verband, waarbij nu juist zuivere economische schade de schadesoort uitmaakt die de minste bescherming geniet in tegenstelling tot personenschade die de grootste bescherming geniet, gevolgd door zaakschade.²⁶⁴ Onder de noemer van zuivere vermogensschade wordt er nog een eigen hiërarchie in acht genomen waarbij schade die bestaat uit extra kosten en uitgaven eerder vergoed zal worden dan schade door vermogensverlies en tot slot zal deze laatste eerder in aanmerking komen voor schadevergoeding dan derving van winst.²⁶⁵ Dit valt dan ook af te leiden uit de factoren waarmee rekening wordt gehouden om al dan niet tot aansprakelijkheid te oordelen. Alle omstandigheden van het geval worden betrokken bij de toepassing van de leer van de redelijke toerekening. Hierbij wordt door het relevant art. 6:98 NBW de aard van de aansprakelijkheid en de aard van de schade als alle omstandigheden beschouwd.²⁶⁶

²⁵⁹ H. BOCKEN en I. BOONE, "Causaliteit in het Belgische recht", *TPR* 2002, 1632.

²⁶⁰ I. BOONE en B. WYLLEMAN, *De vergoeding van schade van derden in het Belgisch aansprakelijkheidsrecht in Preadviezen 2010. Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2010, 270.

²⁶¹ B. WEYTS, "Economische schade", *TBH*, 2013, 1023; B. WEYTS, "Bewijsproblemen bij de begroting van economische schade" (noot onder Antwerpen 5 september 2012), *TBBR* 2014, 267.

²⁶² Art. 6:98 NBW

²⁶³ I. SAMOY, "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1042.

²⁶⁴ J. SPIER, T. HARTLIEF, G.E. VAN MAANEN en R.D. VRIESENDORP, *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, Deventer, Kluwer, 2009, 262; A.J. VERHEIJ, *Onrechtmatige daad in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 71.

²⁶⁵ C.J.H. BRUNNER, "Causaliteit en toerekening van schade", *VR* 1981, 216.

²⁶⁶ B.J. DE JONG, *Schade door misleiding op de effectenmarkt: Serie vanwege het Van der Heijden Instituut*, Nijmegen, Kluwer, 2010, 51.

97. In de rechtspraak en de rechtsleer worden er nog andere factoren genoemd die ook relevant zijn om een genuanceerde toepassing te maken van de beoordeling van het oorzakelijk verband, en meer bepaald in het kader van zuivere economische schade. Zo vormt de strekking van de norm een belangrijke factor, waarbij dood- en letselschade een ruime toerekening rechtvaardigen in tegenstelling tot zuivere economische schade.²⁶⁷ Ook de aard van de activiteit waarbij schade is toegebracht²⁶⁸ wordt in rekening gebracht bij toepassing van de redelijke toerekeningsleer. Men gaat ervan uit dat schade die bedrijfsmatig werd aangebracht sneller tot aansprakelijkheid zal leiden dan schade die werd toegebracht door een particulier.²⁶⁹ Maar ook de draagkracht van de partijen en een eventuele verzekering worden in aanmerking genomen.²⁷⁰ Op deze manier wordt tegemoet gekomen aan de tweede betekenis van het sluisargument dewelke stelt dat een overvloed aan schadevorderingen tot de financiële ondergang zou kunnen leiden van het individu in kwestie. Een andere factor die bepalend is voor de toerekening, is het voorzienbaarheids criterium. Dit houdt in dat de schade die het redelijkerwijze te verwachten gevolg is van de onrechtmatige daad voor schadevergoeding in aanmerking kan worden genomen. Zuivere economische schade wordt echter vaak als onvoorzienbare schade beoordeeld, waardoor de schade niet kan worden toegerekend aan de aangesprokene.²⁷¹ Tot slot is er nog een belangrijke factor die invloed kan hebben in het kader van zuivere economische schade. Deze betreft de vraag of de schade niet in een te ver verwijderd verband staat met de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid berust. Hoe verder de schade verwijderd staat, hoe onwaarschijnlijker de kans dat deze wordt toegerekend aan de aangesprokene.²⁷² Deze factor kan een grote rol spelen ingeval er sprake is van zuivere economische schade in de vorm van schade bij weerkaatsing, waarbij de afgeleide schade verder verwijderd staat van de onrechtmatige daad.

Doordat de redelijke toerekeningsleer met zoveel verschillende factoren rekening houdt, wordt aan de rechter de mogelijkheid gegeven om de toerekening te beoordelen voor elk specifiek geval, hetgeen net aangewezen is voor gevallen waar er zich zuivere economische schade voordoet. Aangezien het in sommige gevallen soms onredelijk zou zijn om de schade toe te rekenen aan de aangesprokene, zou deze leer ervoor kunnen zorgen dat er een rem wordt gezet op de aansprakelijkheid waar het nodig is. Bovendien is deze leer gebaseerd op een duidelijke bepaling uit de wetgeving, waardoor de rechtszekerheid wordt bevorderd. Door de concrete beoordeling die gepaard gaat met deze leer, zal men afhankelijk van ieder individueel geval uitkomen op een andere, aangepaste uitkomst.²⁷³ De introductie van deze leer in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht zou aldus een bijdrage kunnen vormen om de probleemstelling rond zuivere economische schade te verhelpen.

²⁶⁷ A.S. HARTKAMP en C.H. SIEBURGH, *De verbintenis in het algemeen, tweede gedeelte* in *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlandse Burgerlijk Recht*, Deventer, Kluwer, 2013, 55-56.

²⁶⁸ C.J.H. BRUNNER, "Causaliteit en toerekening van schade", *VR* 1981, 215.

²⁶⁹ J. SPIER, T. HARTLIEF, G.E. VAN MAANEN en R.D. VRISENDORP, *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, Deventer, Kluwer, 2009, 262.

²⁷⁰ B.J. DE JONG, *Schade door misleiding op de effectenmarkt: Serie vanwege het Van der Heijden Instituut*, Nijmegen, Kluwer, 2010, 51; A.S. HARTKAMP en C.H. SIEBURGH, *De verbintenis in het algemeen, tweede gedeelte* in *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlandse Burgerlijk Recht*, Deventer, Kluwer, 2013, 57.

²⁷¹ A.S. HARTKAMP en C.H. SIEBURGH, *De verbintenis in het algemeen, tweede gedeelte* in *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlandse Burgerlijk Recht*, Deventer, Kluwer, 2013, 59.

²⁷² B.J. DE JONG, *Schade door misleiding op de effectenmarkt: Serie vanwege het Van der Heijden Instituut*, Nijmegen, Kluwer, 2010, 51.

²⁷³ HR 25 mei 1990, *NJ* 1984, 629; HR 2 november 1990, *NJ* 1991, 24; HR 20 maart 1970, *NJ* 1970, 251; HR 25 september 1992, *NJ* 1992, 751.

4.1.3 Matigingsrecht van de rechter

98. Het eerder aangehaald matigingsrecht, waarvan de Nederlandse rechter reeds gebruik maakt, is ook een interessant middel om de sluizen dicht te houden in geval van overvloed van schadeclaims, waarvan zuivere economische schade de grondslag vormt. Het middel laat namelijk toe om het principe van de integrale schadeloosstelling²⁷⁴ te nuanceren wanneer de toekenning van een volledige schadevergoeding tot "*kennelijk onaanvaardbare gevolgen zou leiden*".²⁷⁵ Bovendien zal de matiging eerder worden toegepast als er sprake is van zuivere economische schade in tegenstelling tot personenschade en zaakschade.²⁷⁶ De aard van de schade speelt aldus ook hier een rol, maar ook de draagkracht van de partijen. Het matigingsrecht dat wordt aangereikt aan de rechter komt dus ook tegemoet aan de tweede betekenis van het sluizenargument. SAMOY maakt de gegronde opmerking dat door de huidige maatschappij er een sterk toegenomen intensiteit is van het verkeer, de samenleving ingewikkelder is geworden en er een grotere verbreiding is van technisch gecompliceerde en potentieel gevaarlijke zaken. Dit leidt er dan ook dat de kans dat er iets verkeers zou lopen, ook vergroot en een kleine nalatigheid gevolg kan geven aan een aansprakelijkheid van grote omvang.²⁷⁷ Door het matigingsrecht in te voeren in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, wordt een concrete en genuanceerde *ad hoc* toepassing mogelijk gemaakt voor de rechter en kan deze er dus voor zorgen dat in voorkomende gevallen alsnog een beperking op de vergoedbaarheid wordt gesteld.

4.1.4 Limitering door wetgever

99. Art. 6:110 NBW²⁷⁸ is nog een instrument om een te zware aansprakelijkheidslast te voorkomen, waarbij ook hier rekening wordt gehouden met de aard van de schade. De limitering is voorbehouden aan de minister die plafonds kan instellen waardoor de verplichting tot schadevergoeding wordt beperkt en geschiedt bij wijze van AMvB.²⁷⁹ Hoewel limitering dezelfde achtergrond deelt met het matigingsrecht en als uitzondering op het uitgangspunt van de integrale schadevergoeding kan worden beschouwd, is de limitering in tegenstelling tot het matigingsrecht reeds vastgesteld voordat de schadeveroorzakende gebeurtenis heeft plaatsgevonden. Daarenboven wordt matiging eerder in concrete individuele gevallen toegepast, terwijl limitering eerder als een collectieve matiging vooraf kan worden beschouwd.²⁸⁰ Limitering wordt vooral aangewezen als de schade hetgeen redelijkerwijs door verzekering kan worden gedekt te boven gaat of bij onverzekerbaarheid en zal dus vooral toepassing vinden wanneer een kleine nalatigheid een immense schade tot gevolg heeft.²⁸¹ Onverzekerbaarheid zou namelijk niet als gevolg mogen hebben dat er bepaalde maatschappelijk gewenste activiteiten niet meer (kunnen)

²⁷⁴ A.R. BLOEMBERGEN, *Schadevergoeding bij onrechtmatige daad*, Deventer, Kluwer, 1965, 117.

²⁷⁵ Art. 6:109 NBW

²⁷⁶ J.M. BARENDRECHT, "Pure Economic Loss in the Netherlands", in E. H. HONDIUS (Ed.), *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*, Antwerpen/Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 1998, 120-121.

²⁷⁷ I. SAMOY, "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1044.

²⁷⁸ Art. 6:110 NBW: "*Opdat de aansprakelijkheid die ter zake van schade kan ontstaan niet hetgeen redelijkerwijs door verzekering kan worden gedekt, te boven gaat, kunnen bij algemene maatregel van bestuur bedragen worden vastgesteld, waarboven de aansprakelijkheid zich niet uitstrekt. Afzonderlijke bedragen kunnen worden bepaald naar gelang van onder meer de aard van de gebeurtenis, de aard van de schade en de grond van de aansprakelijkheid.*"

²⁷⁹ Algemene Maatregel van Bestuur

²⁸⁰ T.HARTLIEF en R.P.J.L. TJJITES, *Verzekering en aansprakelijkheid*, Apeldoorn, Kluwer, 1999, 49.

²⁸¹ F. DE VRIES, *Wettelijke limitering van aansprakelijkheid*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1990, 18.

plaatsvinden.²⁸² Bij zuivere economische schade zou dergelijke limitering aldus gepast zijn, gezien de aard van de schade dewelke een beperking van de aansprakelijkheid toelaat.

4.1.5 Schadebeperkingsplicht

100. In het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht wordt er reeds gebruik gemaakt van de schadebeperkingsplicht dewelke stelt dat een slachtoffer na een schadegeval verplicht is om redelijke schadebeperkende maatregelen te treffen. Hierbij kunnen de kosten die gemaakt zijn om hierin te voorzien voor vergoeding in aanmerking worden genomen.²⁸³ De schade die daarentegen ontstaat door een tekortkoming aan deze plicht is echter niet vergoedbaar. Zuivere economische schade kan zeer verregaande gevolgen hebben, waardoor de schadebeperkingsplicht van zeer groot nut kan zijn. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van een voorbeeld. Stel dat een bedrijf geconfronteerd wordt met een keldering van zijn aandelen die toekomen aan de aandeelhouders. De aandeelhouders zouden dus zuivere economische schade lijden als gevolg van de waardevermindering van hun aandelen. Om de schade te beperken en een waardevermindering van de aandelen te voorkomen, is het bedrijf genoodzaakt tot overname door een ander bedrijf.

Een ander voorbeeld betreft een petrochemisch bedrijf dat door ondergrondse pijpleidingen wordt bevoorrad van nafta. Er doet zich een storing voor aan de kraakinstallaties, dewelke voorzien zijn om de nafta chemisch te verwerken. Hierdoor dreigen de opslagtanks, waarin de nafta wordt bewaard vooraleer het wordt verpompt naar de kraakinstallaties, overvol te geraken. Het bedrijf zou het overvloed van nafta kunnen affakkelen, waardoor het bedrijf enorme financiële verliezen zou lijden. Maar een andere optie zou kunnen zijn om de overvloed terug op de markt te brengen door verpompings naar andere potentiële afnemers, waardoor de schade alsnog wordt beperkt.

101. Bij zuivere economische schade, en meer bepaald bij winstderving, zijn er veel factoren die invloed hebben op de omvang van de gederfde winst, waardoor de invloed van het schadetoebrengende feit moeilijk is te af te schermen. Dit heeft aldus als gevolg dat het van belang is hoe het slachtoffer reageert op de schadeveroorzakende gebeurtenis met schadebeperkende handelingen.²⁸⁴ Hoe efficiënter hier namelijk wordt op gereageerd, des te minder de omvang van de schade. Aangezien er in de rechtspraak weinig gebruik wordt gemaakt van de schadebeperkingsplicht bij zuivere economische schade, is het aangewezen om dit instrument beter te benutten.²⁸⁵

²⁸² T. HARTLIEF en R.P.J.L. TJITTES, *Verzekering en aansprakelijkheid*, Apeldoorn, Kluwer, 1999, 49.

²⁸³ A. VAN OEVELEN, "De zogenaamde schadebeperkingsverplichting van de benadeelde in het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht" (noot onder Cass. 14 mei 1992), *RW* 1993-94, 1395; E. DIRIX, "De schadebeperkingsplicht van de benadeelde" (noot onder Rb. Hasselt 26 februari 1979), *RW* 1979-80, 2921; B. WEYTS, *Fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 48.

²⁸⁴ J.M. BARENDRECHT en J. STEKELENBURG, "Gederfde winst en winstafdracht" in J.M. BARENDRECHT en H.M. STORM (eds.), *Berekening van schadevergoeding*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1995, 124.

²⁸⁵ I. SAMOY, "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1045.

4.2 Nood aan structuur bij schadebegroting

102. Wat de schadebegroting van zuivere economische schade betreft, is het duidelijk dat er heel wat problemen zijn rond de theorievorming en de eensgezindheid omtrent het bewijs hiervan.²⁸⁶ De moeilijkheid vloeit voort uit het feit dat deze schade vaak hypothetisch is, zoals bijvoorbeeld het geval is bij gedeelde winst. Een correcte berekening en een effectief herstel zijn aldus dikwijls onmogelijk. Vaak zullen hierbij tijdrovende en kostelijke onderzoeksmaatregelen aan te pas komen zoals bijvoorbeeld het deskundigenonderzoek, hetgeen ook duidelijk werd in het eerder besproken arrest van het hof van beroep van Brussel van 5 april 2011.²⁸⁷ Hierdoor is het vaak als slachtoffer niet meer interessant om een procedure voor vergoeding van zuivere economische schade op te starten. Er is dus duidelijk nood aan structuur bij de schadebegroting van zuivere economische schade.

4.2.1 Wettelijke forfaits

103. Wettelijke forfaits bepaald door de wetgever kunnen een bijdrage leveren aan de vereenvoudiging van de taak van de rechter om de zuivere economische schade te begroten en bovendien wordt de uniformiteit tussen gelijkaardige gevallen bevorderd. Ook worden uitzonderlijke schadevergoedingen tegengegaan door een wettelijke begrenzing in te stellen. Aangezien men zich dient te houden aan de wettelijke forfaits waardoor andere onderzoeksmaatregelen dus overbodig zijn, wordt een snellere procedureafhandeling mogelijk gemaakt.

4.2.2 Recht op winstafroming

104. In Nederland beschikken de rechters over de vordering tot winstafdracht²⁸⁸ of het recht op winstafroming²⁸⁹ dat staat verankerd in art. 6:104 NBW²⁹⁰. Hiervan wordt vooral gebruik gemaakt indien er bepaalde voordelen worden verworven door de onrechtmatige daad en het bewijs hieromtrent moeilijk te leveren is. Hiervan bestaat ook een Duitse variant, met name een vordering tot "*Gewinnherausgabe*"²⁹¹. Het instrument laat toe om een abstracte schadebegroting te hanteren in geval er moeilijkheden worden ondervonden omtrent de bepaling en de omvang van de verloren winsten. Des te meer door het feit dat deze bepaling gericht is op verloren winsten of gedeelde winsten, hetgeen zuivere economische schade uitmaakt, zou een gelijkaardige invoering van dergelijke bepaling in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht een bijdrage leveren tot het verhelpen van de bewijsproblemen omtrent deze kwestie.

Een voorbeeld uit de Nederlandse rechtspraak betreft het Setel/AVR-arrest.²⁹² In deze zaak staat de concurrentie op de Curaçaose telefoniemarkt centraal. Er gold een verbod op de verhoging van het

²⁸⁶ B. WEYTS, "Bewijsproblemen bij de begroting van economische schade" (noot onder Antwerpen 5 september 2012), *TBBR* 2014, 268.

²⁸⁷ Brussel 5 april 2011, http://jure.juridat.just.fgov.be/view_decision.html?justel=N-20110405-4&idxc_id=250820&lang=NL

²⁸⁸ J. SPIER, T. HARTLIEF, G.E. VAN MAANEN en R.D. VRIESENDORP, *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, Deventer, Kluwer, 2009, 249.

²⁸⁹ W.H. VAN BOOM, "Twee arresten over 'winstafroming' ex artikel 6:104 BW", *Ars Aequi* 2011, 118-125.

²⁹⁰ Art. 6:104 NBW: 'Indien iemand die op grond van onrechtmatige daad of een tekortkoming in de nakoming van een verbintenis jegens een ander aansprakelijk is, door die daad of tekortkoming winst heeft genoten, kan de rechter op vordering van die ander de schade begroten op het bedrag van die winst of op een gedeelte daarvan.'

²⁹¹ T. HELMS, *Gewinnherausgabe als haftungsrechtliches Problem*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2007, 1.

²⁹² HR 18 juni 2010, *LJN* BL9662.

interconnectietarief maar Setel heeft de tariefverhoging toch doorgevoerd. Dit ondanks het feit dat zij op de hoogte was van een aansprakelijkheidsclaim door AVR Holding NV en van het feit dat de Minister van Verkeer en Vervoer ook bezwaren had tegen de verhoging. Niettegenstaande de Minister bij beschikking de verhoging had verboden, bleef Setel het hogere tarief rekenen. Pas toen een kort geding werd aangespannen heeft Setel de tariefsverhoging beëindigd. Dit vond echter ruim een half jaar na invoering van het tarief plaats. Vervolgens vorderde AVR Holding NV in de onderhavige civiele procedure op grond van artikel 6:104 NBW ruim 5 miljoen bij wijze van vergoeding van de schade die het geleden heeft als gevolg van de ongeoorloofde tariefwijziging. Uiteindelijk werd er geoordeeld dat Setel onrechtmatig heeft gehandeld door het tarief te verhogen en dat de schade groot kan worden op een gedeelte van de door Setel behaalde winst.

4.2.3 Uitbreiding Indicatieve tabel

105. De Indicatieve Tabel heeft heel wat voordelen om de begroting van schade te vergemakkelijken. Het creëert uniformiteit in de rechtspraak, hetgeen op zijn beurt de rechtszekerheid ten goede komt. De rechtszekerheid en voorspelbaarheid worden bovendien bevorderd doordat slachtoffers over een overzicht beschikken van de schadeposten waarvoor vergoeding kan gevraagd worden. Daarenboven kunnen overdreven schadevergoedingen ook vermeden worden omdat de rechter over meer richtlijnen beschikt om de schadeposten te ramen. Indien de omstandigheden anders aangeven kan de feitenrechter alsnog afwijken van de gegeven richtlijnen, aangezien het Indicatief Tabel een niet-bindend karakter heeft. Om de bewijsproblemen rond zuivere economische schade tegemoet te komen, zou men aldus een onderdeel kunnen invoegen in de Indicatieve Tabel dat de schadepost van zuivere economische schade behandelt. De Indicatieve Tabel sluit zich aan bij de hoofdindeling die wordt gemaakt in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht tussen personenschade en zaakschade, waardoor zuivere economische schade uit de boot valt. Het feit dat dit concept zelfs nog niet erkend is in de Belgische rechtsleer vormt dan hoogstwaarschijnlijk ook een reden waarom zuivere economische schade nog niet is geïntegreerd in de Indicatieve Tabel. Het is dus aangewezen dat zuivere economische schade als derde component van de Belgische schadeleer wordt aangenomen. Dit standpunt wordt overigens ook door WEYTS²⁹³ en SAMOY²⁹⁴ verdedigd.

106. Het dient gezegd te worden dat het alleszins geen makkelijke klus lijkt om een oplisting te geven van de verschillende schadeposten die resulteren onder de noemer zuivere economische schade en een begroting hiervoor te suggereren. Dit soort schade kan zich namelijk in heel wat uiteenlopende situaties voordoen en kan afgeleide schade uitmaken van verschillende andere schadeposten. Deze schade aldus verdelen in verschillende categorieën zal dus veel werk en tijd vergen, maar het resultaat zou dit zeker compenseren.

Men zou aldus kunnen beginnen met de gevallen van zuivere economische schade die frequent voorkomen zoals "gederfde winst" als categorie aan te nemen. Hierbij kan een voorbeeld worden aangehaald in het kader van intellectuele eigendomsrechten, waarbij een derde onrechtmatig de producten namaakt van de aanvankelijke producent en commercialiseert en dus een inbreuk maakt op de wetten inzake intellectuele eigendomsrechten. Hierdoor zal de oorspronkelijke producent aldus winsten

²⁹³ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, "De Indicatieve Tabel 2012: van (te) normerend naar betwist?", *RW* 2014-15, 248; B. WEYTS, "Economische schade", *TBH*, 2013, 1017; B. WEYTS, "Bewijsproblemen bij de begroting van economische schade" (noot onder Antwerpen 5 september 2012), *TBBR* 2014, 268.

²⁹⁴ I. SAMOY, "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1040.

ontlopen. Aangezien de begroting die in eerste instantie *in concreto* wordt bepaald niet zo gemakkelijk is, krijgt het in bepaalde gevallen toch een forfaitair karakter. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van een voorbeeld uit de rechtspraak die handelt over twee producenten van kinderstoelen. De producent Stokke heeft auteursrechten op de Tripp Trapp-stoel, maar een andere producent, meer bepaald New Valmar, is na enige tijd onder dezelfde benaming stoelen op de markt gaan brengen. Er werd geoordeeld dat Stokke recht had op een vergoeding van de gederfde winst en deze werd berekend op de helft van de door New Valmar verkochte stoelen.²⁹⁵

Deze uitspraak toont aan dat er door gebrek aan richtlijnen om in een begroting *in concreto* te voorzien, alsnog wordt teruggevallen op een forfaitaire raming. Door een categorie "gederfde winst" toe te voegen in het Indicatief Tabel, zou de feitenrechter alvast beschikken over een leidraad, hetgeen de begroting ook eenvoudiger en sneller maakt.

Een andere algemene schadepost kan ook "het geleden verlies" vormen.²⁹⁶ Stel dat een producent van een bepaald hoogaanstaand merk bekend staat om het gebruik van een bepaald motief op het leder van de tassen die zij produceren. Er komen echter namaaktassen op de markt met hetzelfde motief. Hierdoor verliezen de tassen een deel van hun attractiviteit en wordt er aldus verlies geleden door de producent van de originele tassen.

Ook "de kosten die een benadeelde noodzakelijkerwijze moet maken" is een veelvoorkomende schadepost in geval van zuivere economische schade. Zo zal een slachtoffer van zuivere economische schade in geval er schadebeperkende maatregelen werden getroffen, aanspraak kunnen maken op de zogenaamde "bereddingskosten". Dit zijn dan de redelijke kosten ter voorkoming of beperking van schade die als gevolg van de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid berust, mocht worden verwacht.²⁹⁷ Andere categorieën die worden gesuggereerd zijn bijvoorbeeld: verdragingskosten, expertisekosten, omweschade, nutteloze voorbereidings- en deelnemingskosten, nutteloze investeringen.²⁹⁸ Ook wijzigingskosten zouden in dit rijtje kunnen aansluiten.

²⁹⁵ Rb. Gent 10 januari 2007, *IRDI* 2007, 13.

²⁹⁶ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, "De Indicatieve Tabel 2012: van (te) normerend naar betwist?", *RW* 2014-15, 248.

²⁹⁷ J.M. BARENDRECHT en J. STEKELENBURG, "Gederfde winst en winstafdracht" in J.M. BARENDRECHT en H.M. STORM (eds.), *Berekening van schadevergoeding*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1995, 130.

²⁹⁸ I. SAMOY, "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1048.

Besluit

107. Het ontbreken van een algemeen aanvaarde definitie van zuivere economische schade, helpt de theorievorming omtrent dit onderwerp niet in de hand. Het is dus aanbevolen dat dit concept juridisch wordt afgebakend in het Belgisch recht. Na een analyse van de verschillende pogingen tot definities van zuivere economische schade uit de rechtsleer, ben ik zelf uitgekomen op volgende definitie: *'Zuivere economische schade is alle economische schade die niet voortvloeit uit schade aan de persoon of schade aan iemands zaak en die door nalatigheid tot stand is gebracht in een niet-contractuele relatie.'* De erkenning van zuivere economische schade als derde categorie van schadesoorten naast personenschade en zaakschade is aldus aanbevolen.

Wat de vergoeding betreft blijkt het pragmatisch regime, waaronder Nederland resulteert, de meest concrete en aangepaste schadevergoeding toe te kennen, waarbij met alle omstandigheden rekening kan worden gehouden. Zo worden de sluizen, waar nodig, alsnog op een efficiënte wijze dichtgehouden en wordt er toch tegemoet gekomen aan het sluisenargument, dat terecht de vrees uit voor een overvloed aan schadeclaims. Dit zou overigens ook kunnen leiden tot de financiële ondergang van de schadeverwekker. De filosofische argumentatie die stelt dat er een nuancering dient gemaakt te worden tussen de verschillende beschermde belangen is mijn inziens ook gegrond. Zuivere financiële belangen en de lichamelijke integriteit kunnen dan ook niet op gelijke voet gewaarborgd worden. Een hiërarchie tussen de verschillende belangen is dus zeker aangewezen.

Na een toepassing van het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht op zuivere economische schade, blijkt dat België in theorie geen problemen stelt met de vergoeding van zuivere economische schade als zodanig. Echter worden er in de praktijk allerlei verdoken technieken angewend die aan de feitenrechter toelaten om alsnog een schadevergoeding te verhinderen. Ook omtrent de begroting ontbreekt er nog heel wat theorievorming om de feitenrechter te voorzien van een leidraad, hetgeen heel wat bewijsproblemen tot gevolg heeft. Dit alles heeft tot gevolg dat de vergoedbaarheid van zuivere economische schade in handen ligt van de feitenrechters die een eigen interpretatie hanteren, hetgeen de transparantie, de eenduidigheid en de rechtszekerheid niet ten goede komt.

Er is dus nood aan duidelijke vaststaande regels die *a priori*-beperkingen opleggen. Het Nederlands buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht beschikt reeds over een aantal instrumenten zoals de relativiteitsleer, de redelijke toerekeningsleer en het matigingsrecht. Deze zouden eveneens geïntegreerd kunnen worden in het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. Het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht bestaat immers uit te weinig en te ruim omschreven bepalingen en is dus toe aan vernieuwing en een aanvulling van meer bepalingen. Hierdoor wordt een meer concrete en uniforme toepassing door de feitenrechters mogelijk gemaakt. Ook op vlak van de begroting van zuivere economische schade dient er meer theorievorming te bestaan om zo een leidraad aan de feitenrechters te bieden, waardoor de rechtszekerheid en de voorspelbaarheid wordt bevorderd.

Bibliografie

Internationaal Wetgeving

Art. 6 EVRM.

Draft Common Frame of Reference.

Rechtspraak

Spartan Steel & Alloys Ltd. v. Martin & Co Ltd., *All England Law Reports* 1972, 3, 557.

Ultramares Corporation v. Touche Niven & Company (1931) 255 NY 170, 179.

Rechtsleer

Boeken

BARKER, K., "Relational Economic Loss and Indeterminacy: The Search for Rational Limits" in S. DEGELING, J. EDELMAN en J. GOUDKAMP (eds.), *Torts in Commercial law*, Sydney, Thomson Reuters, 2011, 220 p.

BENSON, P., "The basis for excluding liability for economic loss in Tort Law" in D.G. OWEN (ed.), *The Philosophical foundations of tort law*, Oxford, Oxford University Press, 1997, 528 p.

BUSSANI, M. en PALMER, V.V. (eds.), *Pure economic loss in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 589 p.

CANE, P., *Tort Law and Economic Interests*, Oxford, Oxford University Press, 1996, 492 p.

CHRISTIE, G.C., *Philosopher Kings?: The Adjudication of Conflicting Human Rights and Social Values*, Oxford, Oxford University Press, 2011, 212 p.

COUSY, H. en VANDERSPIKKEN, A., "Causation under Belgian law" in J. SPIER (ed.), *Unification of tort law: causation*, Den Haag, Kluwer, 2000, 176 p.

FELDTHUSEN, B., *Economic Negligence: The Recovery of Pure Economic Loss 1*, Scarborough, Carswell, 2000, 450 p.

HEUKELS, T. en MCDONNELL, A., *The action for damages in Community law*, Den Haag, Kluwer, 1997, 451 p.

MARKESINIS, B.S. en UNBERATH, H., *The German Law of Torts: A Comparative Treatise*, Oxford en Portland, Hart Publishing, 2002, 1050 p.

PROSSER, W.L., KEETON, W.P., DOBBS, D. en OWEN, D.G. (eds.), *Prosser and Keeton on the law of torts in Hornbook series*, Minnesota, Westgroup Publishers, 1984, 1263 p.

ROGERS, W.V.H., *Winfield and Jolowicz on tort*, Londen, Sweet and Maxwell, 2002, 1336 p.

SPIER, J. (ed.) *The Limits of Expanding Liability: eight fundamental cases in a comparative perspective*, Den Haag, Kluwer Law International, 1998, 260 p.

SPIER, J. en VON BAR, C., *The Limits of Liability: Keeping the Floodgates Shut*, Den Haag, Kluwer Law International, 1996, 162 p.

VAN BOOM, W.H., "Pure Economic Loss: A Comparative Perspective" in W.H. VAN BOOM, H. KOZIOL en C.A. WITTING (eds.), *Pure Economic Loss. Tort and Insurance Law vol.9*, Wien/New York, Springer, 2004, 214 p.

VAN GERVEN, W., LEVER, J. en LAROCHE, P., "Tort Law: Scope of Protection" in H. BEALE, B. FAUVARQUE-COSSON, J. RUTGERS, D. TALLON en S. VOGENAUER (eds.), *Cases, Materials and Text on Contract Law*, Oxford, Hart Publishing, 1998, 1442 p.

VON BAR, C. en DROBNIG, U., *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe: A Comparative Study*, München, Sellier, 2004, 541 p.

VON BAR, C., *The Common European law of torts: vol II*, Oxford, Oxford University Press, 2000, 800 p.

WEIR, T., *A Casebook on Tort*, Londen, Sweet & Maxwell, 2000, 665 p.

ZWEIGERT, K. en KÖTZ, H., *An Introduction to Comparative Law*, Oxford, Oxford University Press, 1998, 708 p.

Bijdragen in tijdschriften

BENSON, P., "The problem with pure economic loss", *South Carolina Law Review* 2009, 823-878.

BERNSTEIN, H., "Civil Liability for Pure Economic Loss Under American Tort Law", *The American Journal Of Comparative Law Supplement* 1998, 111-132.

GILEAD, I., "Non-Consensual Liability of a Contracting Party: Contract, Negligence, Both or In-Between?" *Theoretical Inq* 2006, 511-538.

GILIKER, P., "Revisiting pure economic loss: lessons to be learnt from the Supreme Court of Canada?", *Legal Studies* 2006, 49-71.

HERBOTS, J., "Le "duty of care" et le dommage purement financier en droit comparé", *Revue de Droit International et de Droit Comparé* 1985, 7-33.

KHOURY, L., "The liability of auditors beyond their clients: A comparative study", *McGill Law Journal* 2001, 413-471.

KOZIOL, H., "Recovery for Economic Loss in the European Union", *Arizona Law Review* 2006, 871-895.

LACROIX, M., "La Relativité Aquilienne en droit de la responsabilité civil-Analyse comparée des systèmes germanique, canadien et québécois", *Revue de droit de McGill* 2013, 427-471.

MARKESINIS, B.S., "An Expanding Tort Law – The Price of a Rigid Contract Law", *L.Q.R.* 1987, 103, 354-397.

MARKESINIS, B.S., "La politique jurisprudentielle et la réparation du préjudice économique en Angleterre: Une approche comparative", *Revue Internationale de Droit Comparé* 1983, 31-50.

PALMER V.V. en M. BUSSANI, "Pure Economic loss: The Ways to Recovery", *Electronic Journal of Comparative Law* 2007, 1-78.

PARISI, F., PALMER, V.V. en BUSSANI, M., "The comparative law and economics of pure economic loss", *International Review of Law and Economics* 2007, 29-48.

ROSCETTI, R., "Necessity or Nuisance? A Comparative Review of the Approach towards the Recovery of Pure Economic Loss in English Law with that of French Law", *Manchester Student Law Review* 2012, 60-71.

SILVERSTEIN, E., "On Recovery in Tort for Pure Economic Loss", *University of Michigan Journal Law* 1999, 403.

VAN DUNNÉ, J. M., "Liability for Pure Economic Loss: Rule or Exception? A Comparatist's View of the Civil Law - Common Law Split on Compensation of Non-physical Damage in Tort Law", *European Review of Private Law* 1999, 397-428.

Proefschriften

N.M.B.C.S. FÉLIX, *Transferred loss: A black hole in English law of contract?*, Masterscriptie Universidade Catolica Portuguesa, 2010, <http://hdl.handle.net/10400.14/12066>

Websites

http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf

<http://ectil.org/ectil/Projects/Completed-Projects/Pure-economic-loss.asp> (consultatie: 7 september 2014.)

L.M. HENDERSON, *Conceptualizing Pure Economic Loss in the European Union: An observation of liability law in the Member States and the European Union*, paper Vrije Universiteit Amsterdam, 2009, www.ssrn.com
www.ejcl.org

België

Wetgeving

Art. 1382-1383 BW.
Art. 6 BW.
Art.1131 BW.
Art. 1133 BW.
Art. 877 Ger.W.
Art. 962, eerste lid Ger.W.
Arbeidsongevallenwet 10 april 1971, BS 24 april 1971.

Rechtspraak

Cass. 9 januari 1970, *Arr. Cass.*1970, 394.
Cass. 8 februari 1979, *Arr. Cass.* 1978-79, 675.
Cass. 1995, *Arr.Cass.*1995, 423.
Cass. 13 september 2000, *Arr. Cass.* 2000, 1346 noot J. SPREUTELS.
Cass. 12 januari 1988, *Arr. Cass.* 1988, 563.
Cass. 15 mei 1990 *Arr. Cass.*1990, 1054.
Cass. 23 mei 1990, *Arr. Cass.* 1990, 1079.
Cass. 23 juni 1990, *Arr. Cass.* 1990, 1126.
Cass. 8 oktober 1992, *Arr. Cass.* 1992, 1124.
Cass. 29 september 2006, *Arr.Cass.* 2006, 1863.
Cass. 22 augustus 1940, *Arr. Cass.* 1940, 76.
Cass. 28 april 1972, *Arr. Cass.* 1972, 815.
Cass. 21 juni 1990, *Arr.Cass.* 1989-90, 1385.
Cass. 23 maart 1984, *RW* 1984-85, 15.
Cass. 16 januari 1939, *Arr.Cass.* 1939, 25.
Cass. 3 oktober 1997, *Arr.Cass.* 1997, 921.
Cass. 19 december 1978, *Arr.Cass.* 1979, 472.
Cass. 15 februari 1990, *Arr.Cass.*1989-90, 776.
Cass. 4 september 1972, *RW* 1972-73, 715.
Cass. 14 mei 2003, *Arr.Cass.* 2003, 1163, noot J. SPREUTELS.
Cass. 21 april 1958, *Arr.Cass.* 1958, 921.
Cass. 26 juni 1967, *Arr. Cass.* 1967, 1299.
Cass. 17 december 2009, *RW* 2011-12, 1.
Cass. 19 november 1982, *Arr. Cass.* 1982-83, 373.
Cass. 23 februari 2012, *TRV* 2012, 319, noot J. VANANROYE.
Cass. 30 oktober 1973, *Arr.Cass.* 1974, 250.
Cass. 27 maart 1980, *Arr. Cass.* 1979-80, 946.
Cass. 9 maart 1984, *RCJB* 1986, 651, noot M. VAN QUICKENBORNE.
Cass. 15 maart 1985, *Arr.Cass.* 1984, 972.
Cass. 13 april 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 1020.
Cass. 28 april 1978, *RGAR* 1978-79, 1695.
Cass. 19 februari 2001, *Arr. Cass.* 2001, 318.
Cass. 21 december 2001, *Arr.Cass.* 2001, 2283.
Cass. 15 april 1999, *Arr.Cass.* 1999, 504.
Cass. 19 februari 1968, *Arr.Cass.* 1968, 811.
Cass. 21 februari 1984, *Arr.Cass.* 1983-84, 781.
Cass. 11 september 2009, *Arr.Cass.* 2009, 1995.
Cass. 30 maart 1994, *Arr.Cass.* 1994, 340.
Cass. 21 april 1999, *Arr.Cass.* 1999, 540.
Cass. 22 april 2009, *Arr.Cass.* 2009, 986.
Cass. 9 oktober 1997, *Arr. Cass.* 1997, 948.
Cass. 7 december 1979, *Arr. Cass.* 1979-80, 443.
Cass. 7 april 1976, *Arr. Cass.* 1976, 908.
Cass 4 januari 1974, *Arr.Cass.* 1974, 491.
Cass. 15 juni 2012, *RW* 2013-14, 171.

Antwerpen 31 januari 2013, *Limb.Rechtsl.* 2014, 23, noot E. LONCKE.
Gent 19 mei 2008, *AM* 2009, 539.
Brussel 5 november 2013, *RW* 2014-15, 27.
Brussel 29 april 2003, *RW* 2005-06, 1321, noot K. LAVEYT.
Gent 10 december 1964, *RGAR* 1965, 7410, noot DALCQ.
Brussel 13 februari 1974, *RW* 1973-1974, 2503.
Brussel 9 april 2008, <http://jure.iuridat.iust.fgov.be/JuridatSearchCombined/?lang=nl>.

Assisen Brussel 24 september 2008, *RGAR* 2009, 14.494.

Rb. Brussel 3 februari 2011, *TRV* 2011, 199.

Rb. Gent 10 januari 2007, *IRDI* 2007, 13.

Rb. Brussel 23 september 2009, *AM* 2010, 42.

Pol. Leuven 21 mei 2008, *T.Verz.* 2009, 186, noot P. GRAULUS.

Pol. Brugge 30 september 2008, *TGR-TWVR* 2009, 166.

Vred. Aarschot 21 december 2004, *RW* 2007-08, 1467.

Rechtsleer

Boeken

ALLEMEERSCH, B., *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 671 p.

ANDRÉ, R., *La réparation du préjudice corporel*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 523 p.

B. DEBAENST, B. DELBECKE (eds.) *Vangnet of springplank? Het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht in een moderne samenleving (1804- heden)*, Brugge, die Keure/La Chartre, 2014, 201 p.

BOCKEN, H. en BOONE, I., *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die Keure, 2011, 217 p.

BOCKEN, H., BOONE en KRUIHOF, M., *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht. Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, die Keure/La Chartre, 2014, 270 p.

BOONE, I. en WYLLEMAN, B., *De vergoeding van schade van derden in het Belgisch aansprakelijkheidsrecht in Preadviezen 2010. Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2010, 263-323.

CONELIS, L., *Beginselen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht: de onrechtmatige daad*, Antwerpen, Maklu, 1989, 744 p.

CORNELIS, L., *L'apparence trompeuse du dommage par répercussion in L'indemnisation du préjudice corporel*, editions du Jeune barreau de Liège, Luik, 1996, 149-188.

COUSY, H., "Over aansprakelijkheidsrecht en verzekering: living together apart?" in H. COUSY, E. DIRIX, S. STIJNS en J. STYUCK (eds.), *Liber amicorum Walter van Gerven*, Deurne, Kluwer, 2000, 600 p.

DE CORTE, R. en DE GROOTE, B., *Handboek civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 641.

DE CORTE, R., *Overzicht van het Burgerlijk Recht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 746 p.

DE KONINCK, C., *Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen*, Antwerpen, Maklu, 1997, 485 p.

DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge, II*, Brussel, Bruylant, 1953, 157 p.

DIRIX, E., *Het begrip schade in Aansprakelijkheid III*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1998, 150 p.

DUBUISSON, B., "Le concours des responsabilités contractuelle et extra-contractuelle. Ultime tentative de conciliation" in I. BOONE, I. CLAEYS en L. LAVRYSEN (eds.), *Liber amicorum H. Bocken. Dare la luce. De arbeid en de strijd om licht en klaarheid te brengen*, Brugge, die Keure, 2009, 691 p.

DUERINCKX, K., *Aansprakelijkheidsrecht-een overzicht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2012, 99 p.

ESTIENNE, N. en DE CALLATAÏ, D., *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007. Volume 2 : Le dommage et sa réparation*, Brussel, Larcier, 2009, 608 p.

FAGNART, J.L., *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1985-1995*, Larcier, Brussel, 1997, 148 p.

HAUFERLIN, J.M., *Les dommages immatériels in Les assurances de l'entreprise*, Brussel, Bruylant, 1988, 161-166.

JACOBS, A.F.J., *Praktijkboek verdragingschade in de bouw*, Hoofddorp, IBR, 2013, 135 p.

LIMPENS, J., *La théorie de la relativité acquilienne en droit comparé*, Paris, Mélanges Savatier, 1965,

MARCHAND, K. en VEREECKEN, S., *Actualia- Gerechtig recht*, Gent, De Boeck & Larcier, 2008, 284 p.

- PEETERS, W., "De Indicatieve Tabel als antwoord op de noden van de praktijk" in M. VAN DEN BOSSCHE (ed.) *De nieuwe Indicatieve Tabel. Een praktisch werkinstrument voor de evaluatie van menselijke schade*, Gent, Larcier, 2001, 232 p.
- RONSE, J., *Aanspraak op schadeloosstelling uit onrechtmatige daad*, Brussel, Larcier, 1954, 499 p.
- RONSE, J., *Algemeen deel van het vennootschapsrecht*, Leuven, Acco, 1975, 536 p.
- RONSE, J., DE WILDE, L., CLAEYS, A. en MALLEMS, I., *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1984, 411 p.
- RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling (onrechtmatige daad)* in *APR*, Brussel, Larcier, 1957, 813 p.
- SAGEL-GRANDE, I., *Duits privaatrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2004, 273 p.
- SIMOENS, D., *Buitencontractuele aansprakelijkheid, II, Schade en schadeloosstelling* in *Beginnelsen van Belgisch privaatrecht XI*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 433 p.
- STIJNS, S., "Samenloop: over verfijners en verdwijners" in C. VAN SCHOUBROECK, W. DEVROE, K. GEENS, J. STUYCK (eds.), *Over grenzen. Liber amicorum Herman Cousy*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 1368 p. 559-581.
- STIJNS, S., *Leerboek Verbintenissenrecht (boek 1)*, Brugge, die Keure, 2005, 268 p.
- STIJNS, S., *Leerboek verbintenissenrecht- Boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 304 p.
- VAN GERVEN, W. en COVEMAEKER, S., *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 719 p.
- VAN OEVELEN, A., *Enkele recente ontwikkelingen inzake schade en schadebegroting in het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht* in *Aansprakelijkheid, aansprakelijkheidsverzekering en andere schadevergoedingssystemen*, Mechelen, Kluwer, 2007, 805 p.
- VAN OMMESLAGHE, P., *Droit des obligations, II*, Brussel, Bruylant, 2010, 1710 p.
- VAN OMMESLAGHE, P., "Les obligations" in DE PAGE, *Traité de droit civil belge, II*, Brussel, Bruylant, 2013, 2814 p.
- VAN QUICKENBORNE, M., *Oorzakelijk verband tussen onrechtmatige daad en schade* in *Recht en praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2007, 160 p.
- VAN RYN, J. en HEENEN, J., *Principes de droit commercial, IV*, Brussel, Bruylant, 1954, 593 p.
- VAN SCHELLEN, J., *Juridische causaliteit: een onderzoek naar het oorzakelijkheidsvereiste in het civiele aansprakelijkheidsrecht*, Deventer, Kluwer, 1972, 354 p.
- VANANROYE, J., "Actiemogelijkheden van aandeelhouders inzake bestuurdersaansprakelijkheid" in M. FAURE en K. SCHWARZ (eds.), *De strafrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon en zijn bestuurders*, Antwerpen, Intersentia, 1998, 283 p.
- VANANROYE, J., "Zelfstandige vorderingsrechten van aandeelhouders voor schade aan het vennootschapsvermogen" in H.J. DE KLUYVER en J. WOUTERS (eds.), *Beginnelsen van vennootschapsrecht in binationaal perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 1998, 367 p.
- VANDEBERGHE, H., BAUDONCQ, F., GUFFENS, V., en VIAENE, T., "Recente ontwikkelingen bij futaansprakelijkheid", in H. COUSY (ed.), *Aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht*, Themis-school, Brugge, die Keure, 2005, 45-82.
- VANDEPUTTE, R. en VAN DER SMAN, P. J., *Het Aquiliaans foubegrip*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1983, 97 p.
- VANLERBERGHE, B., *Actualia inzake de bewijsvoering, de overlegging van stukken en het deskundigenonderzoek* in *CBR Jaarboek 2006-2007*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 571 p.
- VANSWEEVELT, T. en WEYTS, B., *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, intersentia, 2009, 935 p.
- VUYE, H. en LEMENSE, Y. (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 470 p.
- WEYTS, B., *Fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 565 p.

Bijdragen in tijdschriften

BOCKEN, H. en BOONE, I., "Causaliteit in het Belgische recht", *TPR* 2002, 1625-1693.

BOONE, I., "Het verlies van een kans bij onzeker causaal verband", *RW* 2004-05, 92-97.

CORNELIS, L., "Over Samenloop, schade en overbodig causaal verband: roemloos aansprakelijkheidsrecht (partim)", *TBH* 2013, 989-1003.

DIRIX, E., "Abstracte en concrete schade", *RW* 2000-01, 1329-1335.

DIRIX, E., "De schadebeperkingsplicht van de benadeelde" (noot onder Rb. Hasselt 26 februari 1979), *RW* 1979-80, 2921-2929.

GERKENS, J.F., "Pure economic loss en droit belge", *Rapports belges au Congrès de l'Académie Internationale de Droit comparé à Utrecht* 2006, 281-298.

GRILLET, K., "Verantwoordelijkheid vennootschap en bestuurders. Schadevergoeding voor individuele aandeelhouders wegens waardevermindering van aandelen", *NJW* 2007, 146-158.

HERBOTS, J.H., "De saga van de doorgekapte elektriciteitskabels: zuivere vermogensschade rechtsvergelijkend bekeken", *Jura Falc.* 1983-84, 451-463.

K.FAES, "De theorie van het verbreken van het oorzakelijk verband door de tussenkomst van een wettelijke of contractuele verplichting", *TPR* 1993, 429-465.

KIRKPATRICK, J., "La responsabilité des administrateurs de société anonyme à l'égard de chaque actionnaire en droit positif belge", *RPS* 1964, 1-16.

KRUIHOF, R., "De vergoeding van extra-patrimoniale schade bij inbreuk op andermans lichamelijke integriteit", *De Verz.* 1985, 349-387.

LAVEYT, K., "Foutieve informatie en zuivere vermogensschade: een rechtsvergelijkend onderzoek", *RW* 2005-06, 1321-1335.

LECLERCQ, P., "Le conducteur d'une automobile qui tue ou blesse un piéton, commet-il un acte illicite?", *RGAR* 1927, nr. 164.

LEFÈVRE, F., "Les actions en responsabilité pour infraction au droit de la concurrence. Questions actuelles et perspectives d'évolutions futures", *RCB* 2009, 4-34.

ROBERT, T., "De nieuwe cassatierechtspraak over de doorbreking van het oorzakelijk verband door een eigen juridische oorzaak: samen met de doorbrekingsleer ook het secundariteitscriterium definitief verworpen?" (noot onder Cass. 10 december 2001), *TBBR* 2003, 523-534.

SAMOY, I., "Zuivere economische schade: hoe de pleinvrees overwinnen...", *TBH* 2013, 1039-1048.

SAVEUR, L., "La prise en charge du besoin d'indemnisation résultant de la naissance d'un enfant atteint d'un handicap congénital non décelé - État actuel du droit français et du droit belge", *Rev.dr.Ulg* 2011, 485-530.

TATON, X., "Quelle méthode pour l'évaluation concrète du dommage économique? L'exemple des infractions au droit de la concurrence", *TBH*, 2013, 1050-1056

VAN OEVELEN, A., "De zogenaamde schadebeperkingsverplichting van de benadeelde in het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht" (noot onder Cass. 14 mei 1992), *RW* 1993-94, 1395.

VAN OEVELEN, A., JOCQUE, G., PERSYN, C. en DE TEMMERMAN, B., "Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad: schade en schadeloosstelling (1993-2006)", *TPR* 2007, 933-1529.

VANANROYE, J., "Aandeelhouders hebben geen zelfstandig vorderingsrecht voor afgeleide schade" (noot onder Cass. 23 februari 2012), *TRV* 2012, 319-325.

VANDEBERGHE, H., VAN QUICKENBORNE, M. en HAMELINK, P., "Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1964-1978): Overzicht van rechtspraak", *TPR* 1980, 1139-1475.

VANSWEEVELT, T. en WEYTS, B., "De Indicatieve Tabel 2012: van (te) normerend naar betwist?", *RW* 2014-15, 243-253.

WEYTS, B., "Economische schade", *TBH* 2013, 1014-1038.

WEYTS, B., "Bewijsproblemen bij de begroting van economische schade" (noot onder Antwerpen 5 september 2012), *TBBR* 2014, 266-270.

Proefschriften en papers

DE MAREZ, D., *Afgeleide schade van aandeelhouders*, Doctoraatsthesis Rechten K.U. Leuven, onuitg. 2004, 649 p.

VANANROYE, J., *Onverdeelde boedel en rechtspersoon als technieken van vermogensafscheiding en vermogensovergang*, Doctoraatsthesis Rechten K.U. Leuven, onuitg 2011, 365 p.

J.P.B. DE MOT, *Pure Economic Loss*, paper Universiteit Gent, 2009 www.ssrn.com

Websites

www.encyclo.nl/begrip/parasiet

<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/regio/oostvlaanderen/1.1613280>

<http://www.hildecrevits.be/nl/record-e34-al-ruim-30-uur-dicht>

www.voka.be/antwerpen-waasland/nieuws/2013/filechaos-kost-minimum-14,5-miljoen-euro/

Nederland

Wetgeving

Art. 6:98 NBW.

Art. 6:104 NBW.

Art. 6:109 NBW.

Art. 6:110 NBW.

Art. 6:163 NBW.

Rechtspraak

HR 10 september 1994, *NJ* 1996, 196.

HR 24 juni 1983, *NJ* 1984, 801.

HR 28 mei 1999, *NJ* 1999, 510.

HR 13 november 1987, *NJ* 1988, 210.

HR 26 maart 2004, *JAR* 2004, 111.

HR 9 januari 2015, *NJ* 2015, 44.

HR 31 januari 1919, *NJ* 1919, 161.

HR 25 mei 1928, *NJ* 1928, 1688, noot E.M. MEIJERS.

HR 24 januari 1930, *NJ* 1930, 299.

HR 17 januari 1958, *NJ* 1961, 568.

HR 2 december 1994, *NJ* 1995, 288.

HR 12 oktober 1978, *NJ* 1979, 60.

HR 25 mei 1990, *NJ* 1984, 629.

HR 2 november 1990, *NJ* 1991, 24.

HR 20 maart 1970, *NJ* 1970, 251.

HR 25 september 1992, *NJ* 1992, 751.

HR 18 juni 2010, *LJN* BL9662.

Hof Den Bosch 22 december 1993, *NJ* 1994, 668.

Rechtsleer

Boeken

BARENDRECHT, J. M., "Pure Economic Loss in the Netherlands" in E. H. HONDIUS (Ed.), *Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*, Antwerpen/Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 1998, 115-135.

BARENDRECHT, J.M. en STEKELENBURG, J., "Gederfde winst en winstafracht" in J.M. BARENDRECHT en H.M. STORM (eds.), *Berekening van schadevergoeding*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1995, 122-136.

BLOEMBERGEN, A.R., *Schadevergoeding bij onrechtmatige daad*, Deventer, Kluwer, 1965, 404 p.

DE JONG, B.J., *Schade door misleiding op de effectenmarkt: Serie vanwege het Van der Heijden Instituut*, Nijmegen, Kluwer, 2010, 457 p.

DE VRIES, F., *Wettelijke limitering van aansprakelijkheid*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1990, 267 p.

Hartkamp, A.S. en Sieburgh, C.H, *De verbintenis in het algemeen, tweede gedeelte* in *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlandse Burgerlijk Recht*, Deventer, Kluwer, 2013, 472 p.

HARTKAMP, A.S., *Verbintenissenrecht: de verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* in *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk recht*, 4., Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1996, 545 p.

HARTLIEF, T. en TJITTES, R.P.J.L., *Verzekering en aansprakelijkheid*, Apeldoorn, Kluwer, 1999, 188 p.

LANKHORST, G.H., *De relativiteit van de onrechtmatige daad*, Deventer, Kluwer, 1992, 291 p.

SPIER, J., HARTLIEF, T., VAN MAANEN, G.E. en VRIESENDORP, R., *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, Deventer, Kluwer, 2009, 484 p.

VERHEIJ, A.J., *Onrechtmatige daad in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 213 p.

Bijdragen in tijdschriften

BRUNNER, C.J.H., "Causaliteit en toerekening van schade", *VR* 1981, 210-236.

HAAS, P., "Het drama Fortis: de belegger op jacht naar compensatie" (noot onder Rechtbank Utrecht (handelskamer)), *DAOR* 2012, 531-536.

JANSEN, C.J.H. en VAN DER LELY, A.J., "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor onjuiste mededelingen: een vergelijking van Engels, Duits en Nederlands recht", *TVVS* 1998, 42-48.

VAN BOOM, W.H., "Twee arresten over 'winstafroming' ex artikel 6:104 BW", *Ars Aequi* 2011, 118-125.

Duitsland

Wetgeving

§ 823 (1) BGB

§ 823 (2) BGB

§ 824 BGB

§ 826 BGB

Rechtspraak

Bundesgerichtshof 18 december, 1972, *Neue Juristische Wochenschrift* 1973, 463-464.

Bundesgerichtshof 26 november 1986, *Neue Juristische Wochenschrift* 1987, 1758.

Bundesgerichtshof 24 september 1991, *Neue Juristische Wochenschrift* 1991, 3282.

Bundesgerichtshof 28 april 1982, *Neue Juristische Wochenschrift* 1982, 2431.

Bundesgerichtshof 12 februari 1979, *Neue Juristische Wochenschrift* 1979, 1595.

Bundesgerichtshof 23 oktober 1951, 3 *BGHZ*, 261.

Rechtsleer

Boeken

BAMBERGER, H.G., en ROTH, H., *Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch, Band 2 § 611-1296*, München, Verlag C.H. Beck, 2008, 2856 p.

BAYER, W., *Der Vertrag zugunsten Dritter*, Tübingen, Mohr Siebeck, 1995, 436 p.

FLUME, W., *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts: Bd. 2, Das Rechtsgeschäft, 4.*, Springer, Berlijn, 1992, 989 p.

G. NOGUEIRA DIAS, *Rechtspositivismus und Rechtstheorie*, Tübingen, Mohr Siebeck Verlag, 2005, 315 p.

HELMS, T., *Gewinnherausgabe als haftungsrechtliches Problem*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2007, 526 p.

LARENZ, K. en CANARIS, C. W., *Lehrbuch des Schuldrechts, 2 Bde. in 3 Tl.-Bdn., Bd.2/2, Besonderer Teil*, München, Verlag C.H. Beck, 1994, 734 p.

PALANDT, O., *Bürgerliches Gesetzbuch §823*, München, Auflage, 2005, 3198 p.

SÄCKER, F.J. en RIXECKER, R., *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5 Schuldrecht/Besonderer Teil III*, München, Verlag C.H. Beck, 2009, 2515 p.

VON BAR, C., *Gemeineuropäisches Deliktsrecht – Band II: Schaden und Schadensersatz, Haftung für und ohne eigenes Fehlverhalten, Kausalität und Verteidigungsgründe*, In Leinen, München, 1999, 698 p.

VON STAUDINGER, J., *Staudinger Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch § 823 E-I, 824, 825*, Berlijn, De Gruyter, 2010, 2638 p.

WESTERMANN, H.P., *Ermann Bürgerliches Gesetzbuch, Handkommentar mit AGG, EGBGB (Auszug), ErbbauRG, HausratsVO, LPartG, ProdHaftG, UKlaG, VAHRG und WEG*, Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2008, 6522 p.

Bijdragen in tijdschriften

HONSELL, H., "Der Ersatz reiner Vermögensschäden in Rechtsgeschichte und Rechtsvergleichung", *Festschrift 2001*, 483-508.

JANSEN, N., "Auf dem Weg zu einem europäischen Haftungsrecht", *ZeUP 2001*, 30-65.

ULRICH, H., "Die Unmöglichkeit der Leistung im Diskussionsentwurf eines Schuldrechtsmodernisierungsgesetzes", *ZIP 2000*, 2137-2151.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

De vergoeding van zuivere economische schade in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2015**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Harti, Leila

Datum: **22/05/2015**